

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарєв

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

**ХАРКІВ
ХНАМГ
2011**

УДК 347.778(075)
ББК 67.4я73-6
Б90

Автори:

П. Т. Бубенко, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міської і регіональної економіки Харківської національної академії міського господарства;

В. В. Величко, кандидат економічних наук, доцент кафедри міської і регіональної економіки;

С. М. Глухарєв, кандидат економічних наук, доцент кафедри міської і регіональної економіки.

Рецензенти:

П. Г. Перерва - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри організації виробництва та управління персоналом Національного технічного університету «ХП»

В. М. Тимофєєв - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічного аналізу та обліку Національного технічного університету «ХП»

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів

(лист №1.4/18-Г-2923 від 30 грудня 2008 року)

П. Т. Бубенко

Б90 Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарєв; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.

ISBN 978-966-695-229-8

Навчальний посібник підготовлено з урахуванням вимог кредитно-модульної системи за програмою навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність». Особливістю навчального посібника є спрямованість на впровадження активних методик навчання, можливість самостійного оволодіння курсом за дистанційною або заочною формою підготовки фахівців. Кожна тема містить короткий виклад основних теоретичних положень, перелік питань, що обов'язкові для вивчення і підсумкового контролю знань. Використано сучасні вітчизняні та іноземні джерела, передовий досвід з інтелектуальної власності, діюче законодавство.

Призначений для студентів економічних спеціальностей і викладачів вищих навчальних закладів. Посібник буде корисним керівникам підприємств, менеджерам, підприємцям, усім, кого цікавлять питання інтелектуальної власності в Україні.

УДК 347.778(075)

ББК 67.4я73-6

© П. Т. Бубенко, В. В. Величко
С. М. Глухарєв, 2011

© ХНАМГ, 2011

ISBN 978-966-695-229-8

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ПРАВО НА РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.....	8
1.1. Поняття інтелектуальної власності.....	8
1.2. Становлення системи охорони права інтелектуальної власності.....	14
1.3. Місце і роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави.....	18
2. ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	22
2.1. Становлення і розвиток законодавства України у сфері інтелектуальної власності.....	22
2.2. Система законодавства України щодо інтелектуальної власності.....	24
2.3. Державна система охорони права інтелектуальної власності.....	25
3. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: НЕТРАДИЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	31
3.1. Сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем.....	31
3.2. Комерційна таємниця.....	36
3.3. Наукові відкриття. Раціоналізаторські пропозиції.....	40
3.4. Право інтелектуальної власності на торгову марку.....	41
4. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	48
4.1. Суть інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності.....	48
4.2. Державна система науково-технічної інформації України.....	49
4.3. Характеристика патентної документації.....	52
4.4. Класифікація патентних документів.....	54
4.5. Патентні дослідження.....	56
5. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ.....	60
5.1. Правове регулювання права інтелектуальної власності.....	60
5.2. Види об'єктів авторського права.....	61
5.3. Види об'єктів суміжних прав.....	64
6. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ЕЛЕКТРОННОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	67
6.1. Основні поняття та їх тлумачення.....	67
6.2. Правова охорона комп'ютерних програм і баз даних.....	69
6.3. Умови визнання авторського права.....	70
6.4. Особливості правового регулювання окремих ресурсів мережі Інтернет.....	71

6.5. Товарні знаки як доменні імена.....	72
6.6 Реєстрація комп'ютерних програм і баз даних.....	73
6.7. Вільне відтворення і адаптація комп'ютерної програми або бази даних.....	75
6.8. Особливий порядок укладення договорів.....	76
 7. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ПРОДАЖ ТЕХНОЛОГІЙ.....	79
7.1. Правила Міжнародних науково-технічних центрів.....	79
7.2. Правила науково-технічних центрів США.....	80
7.3. Ціна ліцензії.....	87
 8. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	94
8.1. Правове регулювання і способи захисту права інтелектуальної власності.....	94
8.2. Захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав.....	96
8.3. Захист прав на об'єкти промислової власності і засоби індивідуалізації учасників товарообігу.....	100
 9. РИНОК ТЕХНОЛОГІЙ.....	103
9.1. Технологія як товар.....	103
9.2. Комерційні форми передачі технологій (форми ринкового обігу).....	104
9.3. Суб'єкти та об'єкти ринку технологій.....	107
9.4. Життєвий цикл технології.....	108
9.5. Договір про передачу технологій.....	110
 10. ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	112
10.1. Роль нематеріальних активів й інтелектуальної власності в сучасній економіці.....	112
10.2. Формування ринку інтелектуальної власності в Україні.....	115
10.3. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності.....	116
 11. ОЦІНКА Й ОБЛІК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	120
11.1. Інтелектуальна власність як товар. Особливості об'єктів інтелектуальної власності як учасників ринкових відносин.....	120
11.2. Державна політика щодо оцінки, обліку і використання об'єктів інтелектуальної власності.....	122
11.3. Поняття і основна мета оцінки інтелектуальної власності. Види вартості.....	124
11.4. Методи визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності.....	126
11.5. Облік нематеріальних активів підприємства.....	131

12. КОРПОРАТИВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА.....	134
13. МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ Й ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ.....	138
13.1. Міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності.....	138
13.2. Стратегії міжнародного трансферу технологій.....	140
13.3. Роль транснаціональних компаній (ТНК).....	143
13.4. Інфраструктура міжнародного трансферу технологій.....	146
13.5. Міжнародний ліцензійний ринок.....	147
13.6. Проблеми і перспективи України на міжнародних ринках технологій.....	149
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	163
НОРМАТИВНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ.....	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	209

ВСТУП

Україна вступила на шлях розвитку ринкової економіки, що передбачає високий рівень творчої діяльності, освіти, інтелектуальної власності. Охорона інтелектуальної власності відіграє важливу роль у виробничий, підприємницькій, комерційній, підприємств та організацій України усіх форм власності.

Інтелектуальна власність означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Інтелектуальна діяльність - це творча діяльність, а творчість - це цілеспрямована розумова праця людини, результатом якої є щось нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю. Чим вищий інтелектуальний потенціал індивідуума, тим цінніші результати його творчої діяльності - інтелектуальна власність.

Основні норми права інтелектуальної власності закріплені у Конституції України, Цивільному кодексі України. Знання норм законодавства про інтелектуальну власність має важливе теоретичне і практичне значення.

На сучасному етапі відносини в сфері інтелектуальної власності регламентуються значною кількістю законів, підзаконних нормативно-правових актів, міжнародних договорів та угод.

У результаті вивчення законодавства України з питань інтелектуальної власності студенти повинні:

- 1) знати основні джерела права інтелектуальної власності;
- 2) ознайомитися з практикою застосування законодавства судами, іншими державними органами, з практикою реалізації законодавства з питань інтелектуальної власності юридичними та фізичними особами;
- 3) уміти застосовувати одержані знання на практиці.

Навчальний посібник підготовлено з урахуванням вимог кредитно-модульної системи за програмою навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність».

Особливістю навчального посібника є спрямованість на впровадження активних методик навчання, можливість самостійного оволодіння курсом за дистанційною або заочною формою підготовки фахівців.

Кожна тема містить короткий виклад основних теоретичних положень, перелік питань, що обов'язкові для вивчення і підсумкового контролю знань. Використано сучасні вітчизняні та іноземні джерела, передовий досвід з інтелектуальної власності, діюче законодавство.

Посібник призначений для студентів економічних спеціальностей і викладачів вищих навчальних закладів.

Посібник буде корисним керівникам підприємств, менеджерам, підприємцям, усім, кого цікавлять питання інтелектуальної власності в Україні.

1. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ПРАВО НА РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Питання для теоретичної підготовки

1.1 Поняття інтелектуальної власності.

1.2 Становлення системи охорони права інтелектуальної власності.

1.3 Місце і роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави.

Ключові терміни і поняття

Право

Інтелектуальна власність

Результати творчої діяльності

Правова охорона

1.1. Поняття інтелектуальної власності

“Економіка знань, науково-технічний прогрес, наука - безпосередні продуктивні сили, інтелектуальний капітал - ці словосполучення є стійкими. Інноваційний розвиток економіки - магістральний шлях розвитку.” Що стоїть за всім цим?

Друга половина XX ст. - новий період у світовому розвитку, коли індустріальна модель господарства, заснована на галузях матеріального виробництва, змінилася в розвинених країнах на постіндустріальну модель, основою якої стало виробництво знань в найширшому сенсі цього слова.

Сьогодні основою процвітання економік США і Європи стає не масове матеріальне виробництво, а виробництво інновацій: технологій, стандартів (виробництва і дозвілля), систем управління, а також - людей з винятковою компетенцією, здатних освоювати і розвивати складні системи діяльності.

Решта країн стає споживачами цієї «продукції», покращуючи з її допомогою матеріальні блага, необхідні світові. Функціонуванням і розвитком світу керують знання. Інноваційне виробництво, виробництво знань має найвищу норму доданої вартості, дає найвищий прибуток. Саме тому передові країни в соціально-економічному сенсі розвиваються значно швидше ніж інші країни. Знання - основний їх ресурс. Саме тому такими актуальними сьогодні є питання охорони прав власності на знання, на інтелектуальну власність. А також питання управління цим унікальним і дуже дорогим ресурсом.

Отже, *знання* - це ресурс розвитку, це товар масового виробництва, в основі якого - творча діяльність людини.

Існують дві сфери творчої діяльності - художня і науково-технічна (інженерна).

Результатом художньої творчості є літературні й художні твори. В результаті технічної творчості з'являються винаходи, нові технології, пристрої, промислові зразки, нові агрокультури (сорти рослин) і породи тварин.

Практично в кожному товарі, що реалізовується, «заховані» результати творчої, інтелектуальної діяльності. Це науково-технічні, комерційні або організаційні рішення, в результаті яких у продукції з'явилися певні споживчі властивості.

Поняття «Інтелектуальна власність» виникло в процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їх прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері науки, виробництва, літератури й мистецтва.

Зокрема, інтелектуальна власність означає закріплені законом права на результати інтелектуальної, творчої діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Що ж є результатами інтелектуальної діяльності, тобто об'єктами інтелектуальної власності?

Конвенція про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності, прийнята в Стокгольмі 14 липня 1967 р., передбачає, що інтелектуальна власність включає права на:

- літературні, художні твори і наукові праці;
- виконавчу діяльність артистів, фонограми і радіопередачі;
- винаходи у всіх сферах людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки;
- товарні знаки, знаки сервісу, комерційні найменування і позначення;
- припинення недобросовісної конкуренції.

Відповідно до Конвенції, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), інтелектуальна власність включає права, що відносяться до:

- літературних, художніх і наукових творів;
- виконавчої діяльності артистів, звукозаписи, радіо- і телевізійні передачі;
- винаходів у всіх сферах людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислових зразків;
- товарних знаків, знаків сервісу, фірмових найменувань і комерційних позначень;
- всі інші права, що стосуються до інтелектуальної власності у виробничій, науковій, літературній і художній областях.

Інтелектуальна власність - це формалізований результат творчої інтелектуальної діяльності, що надає його автору або особі, яка визначена чинним законодавством, право власності на цей результат, яке набувається, здійснюється і захищається відповідно до законодавчо встановлених норм і правил. Врегульовані законом суспільні відносини стосовно володіння, користування і розпоряджання результатами інтелектуальної творчої діяльності складають інститут права інтелектуальної власності.

Закони з охорони інтелектуальної власності приймають і удосконалюють для того, щоб забезпечити масовість творчої діяльності, масовість виробництва знань, за умови якщо виробникам знань будуть забезпечені умови для ефективного їх використання в господарстві. Для цього необхідно закріпити законодавчо права власності на об'єкти інтелектуальної власності.

Інститут права інтелектуальної власності охоплює об'єкти «промислової власності» і об'єкти «авторського права» (нематеріальні об'єкти).

Об'єкти права промислової власності - винаходи, промислові зразки, товарні знаки, товарні марки. Їх правовий захист забезпечується за допомогою патентів.

Об'єкти авторського права - літературні, музичні, художні, наукові праці. Захист цих об'єктів передбачає права їх авторів дозволяти або забороняти протягом певного періоду часу ті чи інші спроби використання їх творів.

Права на такі об'єкти, як виконавча діяльність артистів, фонограми і радіопередачі, називаються суміжними правами.

Особливим видом об'єктів інтелектуальної власності є наукові відкриття. У Женевському договорі про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів (1978 р.) наукове відкриття визначають як «пізнання явищ, властивостей або законів матеріального світу, які досі не були досліджені та перевірені». Хоча наукові відкриття і є найбільш вагомими результатами інтелектуальної діяльності, права власності на них законодавчо не захищені. Дозволяється лише привласнювати науковим відкриттям імена їх першовідкривачів.

Право інтелектуальної власності має дві складові: особисте немайнове право автора на створений ним об'єкт (результат інтелектуальної діяльності) та майнове право на цей результат.

Особисте немайнове право належить тільки автору, який створив об'єкт, і не може передаватися іншій особі.

До майнових прав належать права на володіння, користування і розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності.

Складові права інтелектуальної власності зображені на рис. 1.1.

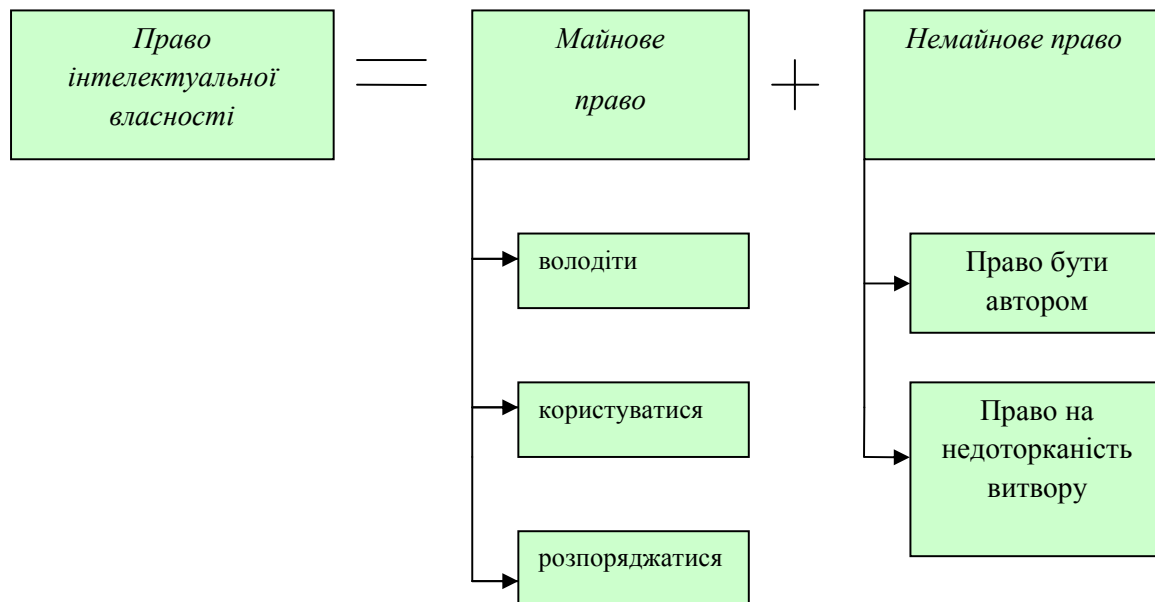

Рис. 1.1 - Складові права інтелектуальної власності

Стосовно інтелектуальної власності, як і будь-якої іншої власності (наприклад, нерухомості), право користування означає право її власника на отримання певного доходу від її використання у господарському обороті. За рахунок використання технічного або художнього рішення утворюється джерело доходів, що має явними ознаки монополії. Право інтелектуальної власності і є монопольним правом її власника, але обмежене в часі.

Сутність виняткових майнових прав на інтелектуальну власність полягає в монополії на потенційний прибуток.

Право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним Кодексом України та іншими законами.

Право інтелектуальної власності містить у собі особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним Кодексом України та іншими законами.

Особистими немайновими правами інтелектуальної власності є:

- 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) право перешкоджати будь-якому зазіханню на право інтелектуальної власності, яке може завдати шкоди честі або репутації творця об'єкта інтелектуальної власності;
- 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть передаватися іншим особам.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятком випадків, встановлених законом.

Майновими правами інтелектуальної власності є:

- 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виняткове право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності іншим особам;
- 3) виняткове право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, зокрема забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності можуть бути внеском у статутний капітал юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності діють безстроково, якщо інше не встановлене законом.

Майнові права інтелектуальної власності діють упродовж термінів, встановлених Цивільним Кодексом України, іншими законами або договором .

Майнові права інтелектуальної власності можуть бути припинені достроково у випадках, встановлених Цивільним Кодексом України, іншими законами або договором.

1.2. Становлення системи охорони права інтелектуальної власності

Коли у світі з'явився перший патент? Історики знають точну відповідь на це запитання: перший офіційний документ, що засвідчує винахід, був виданий у Флоренції в 1421 році архітектору Пилипу Брунеллеську. Відомий архітектор (він же скульптор і допитливий вчений) запатентував підйомний пристрій для суден. Цей прототип підйомного крана встановлювали на баржах, які транспортували знаменитий італійський мармур. Через двадцять вісім років після цієї події був зареєстрований перший патент в Англії: він був виданий фламандському майстрові, який виготовив кольорові стекла для вікон Ітонського коледжу. Історія патентів цікава та повчальна.

У 1718 р. англійський юрист Джеймс Пакл запатентував машину, яка цілком можна вважати прообразом і попередником (за цілих півтора століть) сучасного кулемета. Машина випускала одну кулю за секунду. Втім, нам важливі тепер не тактико-технічні дані, а записка, яку приклав винахідник до свого винаходу. У ній мовилося, що пристрій призначений "для захисту короля Георга I, його країни і законів" і була рекомендація.

Виявляється, для стрілянини по християнах кулемет потрібно заряджати тільки круглими кулями, а для всяких язичників винахідник передбачав кулі кубічні.

У Росії юридична форма патенту розвивалася з феодалного привілею, аж до Жовтневої революції 1917 р. охоронний документ на винахід називався саме так. Видача привілеїв на винаходи в Росії почалася з середини XVIII ст., перший був виданий у березні 1748 р.

У Росії законодавство в цій сфері неодноразово удосконалювалося. Останнім важливим правовим актом у сфері винахідництва до революції 1917 р. було "Положення про привілеї на винаходи і удосконалення" від 20 травня 1896 р. Воно остаточно закріпило принципи патентного права, детально розроблені на той час у багатьох країнах, запроваджувало перевірочну систему видачі охоронних документів на винаходи. Цим положенням, яке вступило в дію 1 липня 1896 р., створювався спеціальний орган - Комітет з технічних питань, завданням розгляду якого був заявок і видача привілеїв на винаходи. Так, 30 листопада 1901 р. А. С. Попову видано привілей № 6055 на "Приймач телеграм, що посилаються за допомогою електромагнітних хвиль" на основі заявки від 14 липня 1899 р.

З 1813 по 1917 р. зареєстровано 36 079 винаходів. 29 730 привілеїв (82,4%) отримали іноземці, однак і лише 6349 (17, 6%) - вітчизняні винахідники.

Таким чином, було створено національні системи захисту інтелектуальної власності. У кінці XIX ст. виникла потреба інтернаціоналізації цієї сфери. Найбільш очевидним це стало, коли винахідники багатьох країн відмовилися брати участь у Міжнародній виставці винаходів у Відні в 1873 р., побоюючись, що їх ідеї будуть «вкрадені» і використані в інших державах. У 1883 р. з'явився перший міжнародний договір (Паризька конвенція), направлений на надання допомоги громадянам і юридичним особам однієї країни в отриманні в іншій

країні права на результати своєї інтелектуальної діяльності. Цією ж конвенцією засновано Союз з промислової власності.

Принциповими положеннями Конвенції є національний режим, право пріоритету і загальні правила.

Національний режим передбачає, що щодо кожна держава, яка вступила до Союзу, зобов'язана захищати промислову власність громадян інших держав, які є членами Союзу, так само, як і власних громадян.

Право пріоритету - принцип, закладений Паризькою конвенцією. Суть його така: заявка на отримання охоронного документа, подана в одній з держав-членів Союзу, надає право заявникові подати таку саму заявку на той же винахід в будь-якій іншій державі, що є членом Союзу протягом певного часу від дати подачі першої заявки.

Щодо патентів існує правило, за яким патент, виданий в одній з держав - членів Союзу, діє тільки на території цієї держави. Патенти, видані в різних державах Союзу на один і той же винахід, незалежні один від одного. Винахідник (автор) може бути названий як такий в патенті.

Іншим об'єктом промислової власності, історія охорони якого починається кілька століть тому, є товарний знак (торгова марка). Спочатку такі знаки у вигляді певних символів зображували ремісники на товарах, які вони виготовляли, або які ставили скотарі, як «тавра» (клейма) на тваринах.

Термін «товарний знак» почали використовувати тільки в XIX ст. З того часу вони стали відігравати важливу роль у розповсюдженні товарів, доведенні їх до споживача, розширенні торгівлі. Найкращі умови для маркування товарів створила ринкова економіка. Бурхливий розвиток промисловості та інших галузей господарювання сприяв появі на ринку величезної кількості товарів різних виробників. Покупець (споживач) опинився у складній ситуації - як з-поміж товарів, які заповнили ринок, вибрати найкращий, саме той, який йому потрібен. Гостра конкуренція серед виробників породила необхідність шукати свого споживача. Виникла потреба в маркуванні свого товару, що вказувало б на виробника,

виконувало рекламну функцію і свідчило про високу якість товару. Звичайно, з'явилися нечесні виробники, які використовували чужі знаки для позначення своїх, проте не завжди якісних товарів. Виникла потреба правової охорони товарних знаків. З'явилися перші закони, метою яких була державна охорона товарних знаків. Підробка знаків або зловживання ними жорстко каралися. Людей, які користувалися чужими позначками, засуджували. Таке ж покарання чекало на тих, хто своїм тавром клеймив чужу худобу. До середини XX ст. становлення законодавства про товарні знаки було загалом завершено. Товарні знаки визнано об'єктами промислової власності з винятковими правами на них.

До 1991 року в Україні, як і у всьому Радянському Союзі, в силу переваги суспільної форми власності були відсутні спеціальні закони про охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося, в основному, підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV "Авторське право" і розділ VI "Винахідницьке право" Цивільного кодексу УРСР, а також "Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції", затверджене постановою РМ СРСР від 21.03.1973 року. Після проголошення незалежності й державотворення України 24 серпня 1991 року почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності. [54]

Початком становлення авторського права став винахід книгодрукування, який зробив можливим копіювання літератури механічним способом, а не шляхом переписування від руки. Поява можливості масового тиражування творів літератури потребувала захисту їх авторів від виробників і продавців незаконних копій. Королі Англії та Франції дарували книговидавцям привілей у вигляді виняткових прав на відтворення друкарських копій та їх розповсюдження протягом обмеженого терміну. У разі порушення цих прав вживали примусових заходів захисту таких, як

стягнення штрафів, арешт, конфіскація незаконних копій і вимог відшкодувати завдані збитки.

Інтернаціоналізація розповсюдилася і на сферу авторського права. У 1886 р. підписано конвенцію Берна «Про охорону літературних і художніх творів», яка підтвердила створення Міжнародного союзу охорони літературних і художніх творів.

Конвенція Берна базується на трьох принципах:

- національний режим, відповідно до якого твір, який отримав правовий захист в одній з держав - членів Союзу, підлягає охороні на території всіх країн-учасниць цього Союзу;

- автоматична охорона – твір (витвір мистецтва) підлягає охороні після його створення потребує реєстрації у відповідному Відомстві;

- незалежна охорона - володіння правами та їх реалізація не залежать від надання захисту в країні походження твору.

Сучасні закони про авторське право передбачають право автора на ім'я, а також захист творів протягом усього життя автора і 70 років після його смерті.

З метою посилення міжнародної співпраці у сфері інтелектуальної власності в 1967 р. у Стокгольмі була створена Всесвітня організація інтелектуальної власності . У 1974 р. Всесвітня організація інтелектуальної власності отримала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН. Нині членами Всесвітньої організації інтелектуальної власності є 179 держав, у тому числі й Україна.

1.3 Місце і роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави

Людина за своєю природою прагне до найбільше повного задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, своєї безпеки. І чим більше задовольняються ці потреби, тим щасливішою вона себе відчуває.

Нині все частіше людина приходить до розуміння того, що першоосновою економічного і культурного розвитку суспільства є результати інтелектуальної діяльності людини - науково-технічної і художньої творчості. Тому держава повинна забезпечувати своїм громадянам максимально сприятливі умови для творчої роботи. У сучасному світі найбільш процвітаючі країни зводять у ранг державної політики розвиток творчого потенціалу нації. Так, у США і Японії працюють ретельно продумані програми розвитку творчості громадян починаючи з дошкільного віку. Тому, інтелектуальна власність є необхідною умовою процвітання тих культур, де її важливість є повністю зрозумілою і сприйнятою та ефективно захищається законами, виконання яких гарантується державою. [54,81]

На відміну від природних ресурсів, яких мають певну межу, інтелектуальна власність є невичерпним ресурсом, тому в останні десятиріччя вона швидко замінює традиційні матеріальні активи і стає рушійною силою економічного і культурного розвитку суспільства.

Сьогодні щоб вижити в конкурентній боротьбі, потрібно виробляти конкурентоздатні товари, що можливо здійснити тільки за рахунок використання результатів інтелектуальної діяльності, а саме науково-технічної творчості, тобто об'єктів промислової власності: винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау. Необхідною умовою для ефективного створення і використання об'єктів промислової власності є наявність в країні патентної системи. Створення національної патентної системи промислової власності переслідує подвійну мету. З одного боку, необхідно законним чином оформити економічні і моральні права авторів і власників об'єктів промислової власності, а з іншого боку - стимулювати в рамках державної політики творчу активність громадян, сприяти поширенню і застосуванню її результатів, заохочувати чесну торгівлю. [54,81]

Серед об'єктів промислової власності великий вплив на науково-

технічний і економічний розвиток мають, безумовно, винаходи. Відбита в патентній документації технічна, технологічна і правова інформація дає можливість заощаджувати час, гроші і сили в процесі науково-дослідної діяльності, не повторювати роботу, уже виконану іншими.

Патентна документація дозволяє виявляти альтернативні технології, якими можна замінити менш сучасні існуючі технології. На основі аналізу патентної документації можна дати оцінку конкретній технології, розглянути її на предмет впровадження чи ліцензування. Одне з головних призначень патентної системи полягає в тому, що вона заохочує винахідницьку діяльність і стимулює творчу активність громадян країни. [54,81]

Важко переоцінити роль такого об'єкта як торговельна марка, у просуванні товару на ринок. Вдала торговельна марка - важливий внесок в економіку підприємства тому, що вона дозволяє зайняти на ринку вигідне положення, засноване на визнанні даної торговельної марки покупцями.

Важко переоцінити роль авторського права в розвитку культури суспільства, особливо у сфері культурного (духовного) розвитку його громадян. Звичайно, об'єкти авторського права: літературні й художні твори можна самим не створювати, а запозичати їх від інших держав. Надзвичайно важливо, щоб твори літератури і мистецтва створювалися авторами, які належать до того суспільства, якому вони адресовані, а суспільство, у свою чергу, повинно бачити своє відображення в цих творах. [54,81]

При цьому розвиток національної творчості не має перспектив, якщо автору не гарантована авторська винагорода за його творчу працю. Тому охорона авторського права і суміжних прав передбачає не тільки виплату справедливої винагороди авторам, але й належний захист прав видавців і виконавців.

Добре поставлений захист авторських прав вигідний не тільки авторам, але і державі, тому що, усуваючи недобросовісну конкуренцію [54,81].

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Як розуміють термін «інтелектуальна власність»?
2. Чи всі результати інтелектуальної (творчої) діяльності є об'єктами інтелектуальної власності?
3. Які дві складові має право інтелектуальної власності?
4. Які об'єкти інтелектуальної власності належать до об'єктів промислової власності?
5. Чи є наукові відкриття об'єктами інтелектуальної власності?
6. У зв'язку з чим країни приймають закони про охорону інтелектуальної власності?
7. Яка особливість права інтелектуальної власності?
8. Коли і з якою метою була підписана Паризька конвенція?
9. Охарактеризуйте основні положення Паризької конвенції.
10. Історія виникнення товарних знаків.
11. Яка угода регламентує міжнародну реєстрацію товарних знаків?
Назвіть переваги міжнародної реєстрації товарних знаків.
12. Що стало поштовхом для виникнення і розвитку авторського права?
13. Коли і для яких цілей була підписана конвенція Берна?
14. Коли і з якою метою створена Всесвітня організація інтелектуальної власності ?
15. Охарактеризуйте роль інтелектуальної власності в економічному й соціальному розвитку держави.

2. ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Питання для теоретичної підготовки

2.1. Становлення і розвиток законодавства України у сфері інтелектуальної власності.

2.2. Система законодавства України щодо інтелектуальної власності.

2.3. Державна система охорони права інтелектуальної власності.

Ключові терміни і поняття

Система

Розвиток

Законодавство

Державна система правового захисту

2.1. Становлення і розвиток законодавства України у сфері інтелектуальної власності

Право інтелектуальної власності представлено чотирма інститутами:

- інститут авторського права та суміжних прав що захищає права на літературні твори, наукові винаходи і витвори мистецтва (авторське право), на фонограми, стилі виконання, постановки, передачі та організації ефірного і кабельного мовлення (суміжні права);
- інститут патентного права регулює майнові, а також пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей та промислових зразків;
- інститут охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу й виготовленої ними продукції (робіт, послуг): товарні знаки, знаки сервісу тощо;

- інститут охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, що забезпечує захист селекційних досягнень, топологій інтегральних мікросхем, інформації, службових і комерційних таємниць, наукових відкриттів і раціоналізаторських пропозицій (нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності).

Законодавство України у сфері інтелектуальної власності, ще недостатньо сформоване, оскільки його становлення продовжується одночасно зі становленням державності.

У процесі будівництва правової держави Україна надзвичайно важливу роль відіграє цивільне законодавство, складовою частиною якого є законодавство у сфері інтелектуальної власності.

До 1991 року в Україні, як і у всьому Радянському Союзі, в силу переваги суспільної форми власності були відсутні спеціальні закони про охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося, в основному, підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV "Авторське право" і розділ VI "Винахідницьке право" Цивільного кодексу УРСР, а також "Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції", затверджене постановою РМ СРСР від 21.03.1973 року. Загальне законодавство закріплювало можливість широкого використання результатів творчої праці громадян в інтересах держави і суспільства. Основною формою охорони винаходів був не патент, а авторське свідоцтво, що давало виключне право на використання об'єкта інтелектуальної власності не їхнім творцям, а державі. Авторське законодавство містило істотне вилучення зі сфери виключних авторських прав [54,81].

Україна як незалежна держава виникла після розпаду Радянського Союзу в 1991 р.. Відтоді Україна розпочала розробляти закони, в тому числі які стосуються інтелектуальної власності, а доти на території України діяло законодавство тих країн, до складу яких вона входила: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської держави, Австро-Угорщини,

Радянського Союзу. Одним із перших став Закон України «Про власність», в якому зафіксовано два основні положення стосовно інтелектуальної власності. У цьому Законі результати інтелектуальної діяльності визнані об'єктами права власності та наведено перелік результатів інтелектуальної власності, які підлягають правовому захисту.

Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. було затверджено «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій». Одночасно займалися розробкою пакету законів про правову охорону об'єктів промислової власності. Тоді Україна приєдналася до основних міжнародних договорів про охорону промислової власності: Паризької конвенції, Мадридської угоди і Договору про патентну кооперацію. Основу законодавчої бази про промислову власність закладено в Законі України «Про науково-технічну інформацію» від 25 липня 1993 р. У цьому ж році прийнято пакет законів про промислову власність. У зв'язку з ухваленням цього пакету внесено відповідні зміни і в інші законодавчі акти України, які регулювали питання, що стосувалися інтелектуальної власності.

2.2. Система законодавства України щодо інтелектуальної власності

Законодавство України про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності умовно можна розділити на :

1. Загальне законодавство:

- Конституція України;
- Цивільний кодекс України;
- Цивільний процесуальний кодекс України;
- Кримінально-процесуальний кодекс України;
- Господарський процесуальний кодекс України;
- Кодекс законів України про працю.

2. Спеціальне законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності:

- Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- Закон України «про охорону прав на промислові зразки»;
- Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»;
- Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»;
- Закон України «Про охорону прав на сорти рослин»;
- Закон України «Про охорону прав на позначення місця походження товарів»;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права».

3. Митне законодавство:

- Митний кодекс та інші нормативно-правові акти щодо питань інтелектуальної власності .

Окрім цього прийняті різні підзаконні акти - Постанови Кабінету Міністрів України, укази і розпорядження Президента України.

У разі, коли необхідно врегулювати суперечки щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності між фізичними або юридичними особами України й іноземних держав, верховенство над національними законами мають міжнародні договори, до яких приєдналася Україна. На сьогоднішній день Україна є учасницею 18 міжнародних договорів у цій сфері.

2.3. Державна система охорони права інтелектуальної власності

Останнім часом в Україні сформувалася досить ефективна організаційна система органів, які займаються діяльністю у сфері інтелектуальної власності.

У структурі Верховної Ради України в складі Комітету з питань науки і освіти створено підкомітет з питань інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності.

Система виконавчої влади охоплює такі установи:

- Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності - орган, що постійно діє, при Кабінеті Міністрів України, створений в 2000 р. з метою координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони інтелектуальної власності;

- Державний департамент інтелектуальної власності (Департамент) створений в 2000 р. у складі Міністерства освіти і науки України .

Основні завдання Департаменту:

- участь у розробці та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;

- прогнозування і визначення перспектив і напрямів розвитку в сфері інтелектуальної власності;

- розробка нормативно-правової бази державної системи охорони права інтелектуальної власності;

- організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

При Департаменті створено консультативну раду з представників усіх творчих союзів України і відомих творчих діячів України, а також Апеляційну палату для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень по заявках на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Інші міністерства і відомства, так чи інакше пов'язані з охороною має права інтелектуальної власності:

- Антимонопольний комітет України - центральний орган, що забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;

- Міністерство юстиції України - бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності;

- Міністерство внутрішніх справ України - здійснює заходи щодо попередження і припинення порушень, пов'язаних з інтелектуальною

власністю. У 2001 р. у структурі Державної служби з боротьби з економічними злочинами створено підрозділи з боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності;

- Державна податкова адміністрація України - здійснює контроль за нарахуванням і виплатою податків при ввезенні чи виробництві на території України аудіо- і відеопродукції. На підставі чинного законодавства викриває і знищує контрафактну (піратську) продукцію з метою захисту інтелектуальної власності, в тому числі авторських прав на аудіо- і відеопродукцію;

- Державна митна служба - фіксує переміщення через кордон України товарів, у складі яких є об'єкти інтелектуальної власності, а також перешкоджає перевезенню через митний кордон України товарів з порушенням змісту інтелектуальної власності.

Важливу роль у системі органів регулювання правової охорони інтелектуальної власності відіграють організації інфраструктури в цій сфері.

Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) - підпорядкований Державному департаменту інтелектуальної власності, є основою інфраструктури охорони промислової власності в Україні, виконує такі функції:

- приймає заявки на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності;

- проводить експертизу цих заявок щодо відповідності їх умовам надання правової охорони;

- забезпечує державну реєстрацію об'єктів промислової власності, зміну їх правового статусу і офіційну публікацію відповідної інформації;

- здійснює державну реєстрацію договорів про передачу права власності на об'єкти промислової власності, які потребують захисту в Україні, а також ліцензій і ліцензійних договорів на використання об'єктів промислової власності;

- забезпечує інформаційний супровід діяльності Державної системи охорони промислової власності;

- надає інформацію про об'єкти промислової власності фізичним і юридичним особам;

- формує фонди національної патентної документації в органах державної системи науково-технічної інформації України та ін.

Державне підприємство «Українське агентство авторських і суміжних прав» (УААСП) є головним у сфері охорони авторських і суміжних прав, підпорядковується Державному департаменту інтелектуальної власності та виконує наступні функції:

- забезпечує охорону (захист) авторських і суміжних прав правовласників України й інших держав та їх правонаступників на території України і за її межами;

- веде державну реєстрацію прав авторів на літературні твори, наукові винаходи і витвори мистецтва;

- надає фізичним і юридичним особам інформацію про об'єкти авторських і суміжних прав;

- керує майновими правами авторів або їх правонаступників на колективній основі;

- надає допомогу авторам та іншим правовласникам авторських і суміжних прав з питань управління їх майновими правами та ін.

- Інститут інтелектуальної власності та права. Діяльність цього учбового інституту координує Державний департамент інтелектуальної власності. Основними завданнями інституту є підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності;

- Державне підприємство «Інтелзахист» - підпорядковується Державному департаменту інтелектуальної власності. Підприємство спеціалізується на боротьбі з порушеннями прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема на об'єкти авторських і суміжних прав (аудіо- і відеопродукція, комп'ютерні програми, бази даних та ін.);

- Український центр інноватики і патентно-інформаційних послуг підпорядковується Укрпатенту і створений з метою стимулювання інноваційної активності та надання допомоги учасникам інноваційного процесу щодо вирішення питань використання (комерціалізації) об'єктів промислової власності;

- Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, створений у складі Академії правових наук, - спеціалізована установа для проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, розробки проектів законів у сфері інтелектуальної власності, підготовки експертних висновків з проблем інтелектуальної власності.

Не останнє місце в системі правової охорони інтелектуальної власності посідають державні інспектори з питань інтелектуальної власності. Головним їх завданням є попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Інспектори - це повноправні представники Державного департаменту інтелектуальної власності в регіонах України.

До структури системи охорони права інтелектуальної власності належить низка громадських і недержавних організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення взаємодії авторів, правовласників і державних органів у сфері охорони права інтелектуальної власності.

Важливу роль у функціонуванні системи правової охорони інтелектуальної власності відіграє інститут патентних повірених - представників у справах інтелектуальної власності, які є незалежними і діють на підставі Положення про представників у справах інтелектуальної власності. Патентні повірені надають фізичним і юридичним особам послуги, пов'язані з охороною інтелектуальної власності, представляють їхні інтереси у Державному департаменті інтелектуальної власності та установах, що входять до сфери його управління, у судових органах, кредитних установах та ін.. Згідно чинного законодавства саме через патентних повірених здійснюють патентування вітчизняних винаходів за кордоном.

Запитання для контролю знань

1. У якому законі вперше в Україні результати інтелектуальної діяльності були визнані об'єктами, що мають зміст інтелектуальної власності?
2. Чи можна вважати процес становлення законодавства щодо інтелектуальної власності в Україні завершеним?
3. Що зміниться в Україні після ухвалення законодавства в сфері інтелектуальної власності?
4. Система законодавства України у сфері інтелектуальної власності.
5. Назвіть основні державні структури системи охорони права інтелектуальної власності.
6. Які функції виконує Державний департамент інтелектуальної власності?
7. Які функції виконує Укрпатент?
8. До якої організації необхідно звертатися авторам щоб зареєструвати авторські права на літературні твори, наукові винаходи та витвори мистецтва?
9. Яку функцію виконують інспектори з питань інтелектуальної власності?
10. Які послуги і кому надають патентні повірені ?

3. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: НЕТРАДИЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Питання для теоретичної підготовки

- 3.1. Сорти рослин, породи тварин. Топографії інтегральних мікросхем.
- 3.2. Комерційна таємниця.
- 3.3. Наукові відкриття. Раціоналізаторські пропозиції.
- 3.4. Право інтелектуальної власності на торгову марку.

Ключові терміни та поняття

Рослини

Породи тварин

Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності

Комерційна таємниця

Відкриття

3.1. Сорти рослин, породи тварин. Топографії інтегральних мікросхем

До нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності можна віднести:

- сорти рослин
- породи тварин
- топографії інтегральних мікросхем
- комерційну таємницю
- наукові відкриття
- раціоналізаторські пропозиції

Сорт рослин - це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів. Під *породою тварин* зазвичай розуміють селекційні досягнення у тваринництві.

Зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними визначене законом як *топографія інтегральної мікросхеми*.

Комерційна таємниця - це технічна, комерційна, організаційна та інша інформація, що здатна підвищити ефективність виробництва або іншої соціальної доцільної діяльності або забезпечити інший позитивний ефект.

Відкриттям визнається встановлення невідомих раніше закономірностей властивостей і явищ матеріального світу.

Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Право власності на ці об'єкти регулює Цивільний кодекс і спеціальні нормативні акти, на деякі – з них тільки Цивільний кодекс України.

Охорона прав власності на сорти рослин регулюється Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. у редакції від 17 січня 2002 року і Цивільним кодексом. Охорона прав на породи тварин регулює тільки Цивільний кодекс. Згідно з Кодексом право інтелектуальної власності на сорти рослин, породи тварин включає:

- 1) особисте немайнове право інтелектуальної власності, підтверджене державною реєстрацією;
- 2) майнове право інтелектуальної власності, що підтверджене патентом;
- 3) майнове право інтелектуальної власності на розповсюдження певного сорту рослин, породи тварин, підтверджене державною реєстрацією.

Майновими правами інтелектуальної власності на сорти рослин, породи тварин, що підтверджені патентом, є:

- 1) право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для розповсюдження в Україні;

2) виняткове право розпоряджатися певним сортом рослин або породою тварин;

3) виняткове право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, зокрема забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені Законом.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин належать власникові патенту, якщо інше не передбачене угодою або законом. Вони набирають чинності наступного дня після дати їх державної реєстрації. Термін дії виняткових майнових прав на сорт рослин, породи тварин закінчується через тридцять років, а щодо дерев і винограду - через тридцять п'ять років, починаючи з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

Право отримують на сорт, який відповідає критеріям охороноспроможності та який має назву, зазначену в законі.

Про особисте немайнове право авторства на сорт свідчать Реєстр сортів, Реєстр патентів, свідоцтво про авторство на сорт рослин, патент. Про майнове право власника сорту свідчать Реєстр патентів, патент.

Обсяг правової охорони сорту, на який виданий патент, визначається сукупністю ознак, вказаних в описі сорту в Реєстрі патентів.

Критерії охороноспроможності сорту - сорт вважається охороноспроможним, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом або певною комбінацією генотипів, він є новим, однорідним і стабільним.

Сорт є новим, якщо на дату подачі заяви заявник чи інша особа з його дозволу не продавали або іншим способом не відчужували матеріал сорту для комерційного використання на території України за рік до цієї дати, а на території іншої держави для деревних і чагарникових культур і винограду - за шість років, для інших рослин - за чотири роки до цієї дати.

Сорт повинен за своїми ознаками чітко відрізнятися від якого-небудь іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заява вважається поданою.

Сорт вважається загальновідомим, якщо він поширений на певній території будь-якої держави; відомості про вияв його ознак стали загальнодоступними в світі, зокрема шляхом їх опису в будь-яких засобах масової інформації; представлений зразком у загальнодоступній колекції; знаходиться під охороною або внесений до офіційного реєстру сортів у будь-якій державі, при цьому він вважається загальновідомим від дати подачі заяви на отримання права або внесення до реєстру.

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження, рослини цього сорту залишаються достатньо схожими за своїми основними ознаками, вказаними в описі сорту.

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, вказані в описі сорту, залишаються незмінними після неодноразового розмноження або, у випадку особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Сорт отримує назву, яка повинна його однозначно ідентифікувати і відрізнятися від будь-якої іншої назви, що існує в Україні чи державах-учасниках (договору), сорту того ж або схожого вигляду. Назва сорту включає його родову або видову належність і власну назву. Власна назва може бути представлена будь-яким словом, комбінацією слів, комбінацією слів і цифр або комбінацією літер і цифр.

Топографія інтегральних мікросхем

Охорона права власності на топографію інтегральних схем регулюється Цивільним кодексом і Законом України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 05.11.1997 р.

Згідно із законом, інтегральна мікросхема (ІМ) - це мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якої нероздільно сформовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що є основою такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

Топографія ІМ (ТІМ) - це зафіксоване на матеріальному носіїві просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми і з'єднань між ними.

Не підлягають охороні права на ідеї, способи, системи, технології або закодована інформація, які можуть бути втілені в ТІМ.

Виняткове право на використання ТІМ підкріплюється свідоцтвом, яке підтверджує реєстрацію ТІМ. Свідоцтво діє упродовж десяти років від дати подачі заяви в Укрпатент або від дати першого використання ТІМ (дата, коли використання конкретної ТІМ стало відомим у галузі мікроелектроніки).

Обсяг прав на ТІМ визначається зображенням ТІМ на матеріальному носіїві.

ТІМ є охороноспроможною, якщо вона оригінальна. ТІМ вважається оригінальною, якщо вона не створена шляхом прямого відтворення (копіювання) іншої ТІМ, має відмінності, що надають їй нові властивості, і не була відомою у галузі мікроелектроніки до дати подачі заяви або до дати її першого використання. ТІМ вважається оригінальною доти, поки не доведено зворотнє. Тобто відповідальність за відповідність зареєстрованої ТІМ умовам охороноспроможності несе заявник, а також власник свідоцтва.

ТІМ підлягає правовій охороні і в тому випадку, якщо вона містить елементи, відомі в галузі мікроелектроніки, але може бути визнана оригінальною, оскільки сукупність цих елементів створює відмінність, що надає цій топографії нові властивості.

На визнання ТІМ оригінальною не впливає розкриття інформації про неї автором або особою, яка отримала від автора прямо або опосередковано таку інформацію, якщо термін від дати розкриття інформації до дати подачі в Укрпатент заяви на реєстрацію цієї ТІМ не перевищує двох років. При цьому, обов'язок доведення обставин розкриття інформації, достовірність дати розкриття інформації та першого використання ТІМ покладається на зацікавлену особу.

Право на реєстрацію ТІМ має автор або його правонаступник. Авторіві ТІМ належить право авторства, яке не відчужується особистим правом і охороняється безстроково.

Особам, які при створенні ТІМ надавали авторіві тільки технічну, організаційну або матеріальну допомогу або сприяли оформленню матеріалів для отримання правового захисту, але не зробили особистого творчого внеску у створення ТІМ, право авторства не належить.

Автори, які спільно створили ТІМ, мають однакові права на реєстрацію ТІМ, якщо інше не передбачене угодою між ними.

3.2 Комерційна таємниця

Охорона права власності на комерційну таємницю регулюється Цивільним кодексом.

Комерційна таємниця - це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому або в певній формі і сукупності її складових невідома і недосяжна для осіб, які звичайно мають справу з виглядом інформації, до якої вона відноситься, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вживаних особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційну таємницю можна визначити як інформацію, що має дійсну або потенційну комерційну цінність через її недосяжність третім особам, до якої немає вільного доступу на законній підставі та стосовно якої власник інформації вживає заходів з метою захисту її конфіденційності.

Важливою особливістю комерційної таємниці є її найбільша універсальність серед інших об'єктів інтелектуальної власності. Якщо під винаходами, промисловими зразками, товарними знаками та іншими об'єктами інтелектуальної власності закон розуміє певні результати інтелектуальної діяльності, то під поняттям комерційної таємниці можуть приховувати найрізноманітніші відомості, пов'язані з виробництвом,

технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємця. При цьому, комерційною таємницею можуть бути оголошені потенційно патентоспроможні рішення, які правовласник з яких-небудь причин не бажає розголошувати і патентувати в установленому порядку.

Разом з терміном «комерційна таємниця» в законодавстві та на практиці широко використовують такі терміни, як «секрети виробництва», «ноу-хау», «торгові секрети», «конфіденційна інформація» тощо. Хоча кожен з названих термінів має властивий тільки йому відтінок і застосовується звичайно в конкретній ситуації, всі вони означають, по суті, одне і те ж поняття «службова чи комерційна таємниця».

Комерційна таємниця виконує важливу функцію в забезпеченні конкурентноздатності товарів і послуг. Тому правовласник, безумовно, має право на захист її від неправомірного використання. Але незважаючи на високу і безупинно зростаючу значимість цього об'єкта інтелектуальної власності, відсутня його пряма правова охорона. На цей час немає закону України про охорону комерційної таємниці. Основною перешкодою для розроблення закону є те, що інформація про комерційну таємницю внаслідок її конфіденційності не підлягає реєстрації. З цієї причини охоронних документів на неї ніхто не видає. До того ж виявити неправомірне використання такої інформації майже неможливо, установити порушення і порушника дуже складно.

Частково правова охорона комерційної таємниці може бути здійснена в рамках законів України "Про інформацію" і "Про науково-технічну інформацію" у частині, що стосується нерозкритої інформації. Однак варто мати на увазі, що нерозкрита інформація може бути об'єктом правової охорони доти, поки вона зберігає свою конфіденційність. Більш надійним способом охорони такої інформації може бути застосування заходів, що гарантують збереження її конфіденційності. Умови конфіденційності, зокрема, можуть охоронятися договором.

Специфічною межею комерційної таємниці, що виділяє її з-поміж інших об'єктів інтелектуальної власності, є необмеженість терміну її охорони. Право на комерційну таємницю діє доти доки зберігається фактична монополія особи на інформацію, яка нею володіє, а також є передбачені законом умови її охорони. Ця обставина робить обрання даної форми охорони досить привабливою для підприємців у тих випадках, коли їх не задовольняє принцип терміновості патентної охорони.

Якщо внаслідок порушення права на комерційну таємницю її володареві заподіяно збитки, тоді особа, яка незаконним шляхом отримала інформацію, повинна ці збитки відшкодувати. Такий самий обов'язок покладений на працівників, які розголосили комерційну таємницю всупереч трудовому договору. Збитки повинні бути відшкодовані в повному обсязі, тобто компенсації підлягає як матеріальна шкода, завдана майну потерпілого, так і упущена ним вигода. Обов'язок обґрунтувати розмір збитків покладається, проте, на потерпілого, що значно ускладнює застосування цього способу захисту права на комерційну таємницю на практиці. Завдання власника порушеного права полегшується тоді, коли порушник зумів отримати прибуток за рахунок використання незаконно отриманої інформації. У цьому випадку потерпілий має право зажадати відшкодування разом з іншими збитками упущеної вигоди в розмірі не меншому, ніж такі доходи

Проте, можливості підприємців щодо віднесення інформації, пов'язаної з їх діяльністю, до комерційної таємниці не безмежні. Будь-яка держава має право здійснювати контроль за діяльністю підприємців, стежити за своєчасністю і повнотою сплати податків, оцінювати вплив їх діяльності на навколишнє середовище та ін. Тому законом, іншими правовими актами чи судовою практикою визначені відомості, які не можуть становити комерційну таємницю. Зокрема, не можуть бути комерційною таємницею засновницькі документи; документи, що дають право займатися підприємницькою діяльністю; відомості за встановленими формами

звітності про фінансово-господарську діяльність та інші відомості, необхідні для перевірки правильності нарахування і сплати податків та інших обов'язкових платежів; документи про платоспроможність; відомості про кількість працівників, їх заробітну плату, умови праці та ін.

Поняття «комерційна таємниця» істотно ширше, ніж поняття «секрети виробництва (ноу-хау)», оскільки комерційною таємницею можуть бути також списки клієнтів, бухгалтерські документи та багато інших відомостей, розголошення яких небажане з тих чи інших причин. Зрозуміло, такі об'єкти не можна розглядати як об'єкти інтелектуальної власності, хоча з погляду оцінки та обліку вони мають з об'єктами інтелектуальної власності багато спільного.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є:

- 1) право використовувати комерційну таємницю;
- 2) виняткове право розпоряджатися комерційною таємницею;
- 3) виняткове право перешкоджати неправомірному розголошенню; збору конфіденційної інформації або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, котра правомірно визначила інформацію як комерційну таємницю, якщо інше не передбачене договором.

Термін дії права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежений строком існування сукупності ознак комерційної таємниці, визначених Цивільним кодексом.

3.3. Наукові відкриття. Раціоналізаторські рішення

Охорона права власності на наукові відкриття регулюється Цивільним кодексом, згідно з яким науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу, що докорінно змінюють рівень наукового пізнання.

Автор наукового відкриття має право дати йому своє ім'я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття підтверджується дипломом і охороняється в порядку, встановленому законом (хоча, сьогодні закону, що регулює дії, пов'язані з науковим відкриттям, не існує).

Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить у собі технологічне (технічне) або організаційне рішення, що стосується будь-якої сфери діяльності. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони наявні.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор чи юридична особа, якій ця пропозиція належить.

Джерелом права щодо охорони раціоналізаторських пропозицій є "Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій", затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 року. Порядок оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію регламентований "Методичними рекомендаціями про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію", що затверджені наказом Державного патентного відомства України від 27 квітня 1995 року. Новий Цивільний кодекс України, що набрав чинності з 1 січня 2004 року дає більш розширене, у порівнянні з попередньою редакцією, тлумачення поняття раціоналізаторської пропозиції. Це визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне

рішення у будь-якій сфері її діяльності [81].

Для оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію автор подає заявку на неї тому підприємству, діяльності якого відповідає пропозиція. Заява реєструється в журналі реєстрації заяв на рацпропозицію за формою, затвердженою Державним комітетом статистики України. На підприємстві пропозиція піддається своєрідній експертизі по суті. Якщо пропозиція визнається раціоналізаторською, то вона приймається для використання. По закінченні місяця після ухвалення позитивного рішення автору видається охоронний документ-свідоцтво установленної форми. Свідоцтво підписується керівником підприємства і затверджується печаткою. Це свідоцтво закріплює за автором не майнові і майнові права. До останніх відноситься право на винагороду [81].

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на сумлінне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції в будь-якому обсязі.

3.4. Право інтелектуальної власності на торгову марку

Торговою маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для індивідуалізації товарів (послуг), що належать або надаються однією особою, відрізняють товари (послуги), що належать (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, образотворчі елементи, комбінації кольорів.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торгову марку є фізичні та юридичні особи.

Право інтелектуальної власності на певну торгову марку може належати одночасно декільком фізичним і (або) юридичним особам.

Виняткові права інтелектуальної власності на торгову марку затверджуються свідоцтвом.

Обсяг правової охорони торгової марки визначається зазначеними в свідоцтві зображенням торгової марки та переліком товарів і послуг.

Право інтелектуальної власності на торгову марку, яка має міжнародну реєстрацію або визнана у встановленому законом порядку добре відомою, не вимагає засвідчення свідоцтвом на торгову марку.

Майновими правами інтелектуальної власності на торгову марку є:

- 1) право на використання торгової марки;
- 2) виняткове право розпоряджатися торговою маркою;
- 3) виняткове право перешкоджати неправомірному використанню торгової марки, зокрема забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на торгову марку належать: власникові відповідного свідоцтва, власникові міжнародної реєстрації, особі, торгова марка якої визнана у встановленому законом порядку загальновідомою.

Майнові права інтелектуальної власності на торгову марку є такими, що діють упродовж десяти років від дня, наступного за датою подачі заявки на торгову марку у встановленому законом порядку, якщо інше не встановлене законом. Зазначений термін може бути продовжений кожного разу на десять років у порядку, встановленому законом.

Дія майнових прав інтелектуальної власності на торгову марку припиняється у встановленому законом порядку достроково у зв'язку з перетворенням торгової марки у загальноживане позначення певного виду товарів або послуг (наприклад, термос, нейлон та ін).

Дія майнових прав інтелектуальної власності на торгову марку може бути припинена достроково за ініціативою особи, якій вона належить, якщо

це не суперечить умовам договору, а також в інших випадках, передбачених законом.

Якщо у зв'язку з достроковим припиненням дії виняткових майнових прав інтелектуальної власності на торгову марку заподіяно збитки особі, якій надано дозвіл на його використання, то такі збитки відшкодовує особа, яка дала вказаний дозвіл, якщо інше не передбачене угодою або законом.

Дія достроково припинених виняткових майнових прав інтелектуальної власності на торгову марку може бути відновлена в порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення.

Права інтелектуальної власності на торгову марку визнаються недійсними на підставі та в порядку, встановленому законом.

Будь-яка особа, яка до дати подачі заяви на торгову марку або якщо був заявлений пріоритет, до дати пріоритету заявки на користь своєї діяльності сумлінно використовувала торгову марку в Україні або створила підґрунтя для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, що передбачалося вказаною підготовкою (право попереднього користування).

Право попереднього користування може передаватися та переходити до іншої особи тільки разом з підприємством або діловою практикою чи з тією частиною підприємства або ділової практики, в яких була використана торгова марка і здійснена серйозна підготовка для такого використання.

Як отримати свідоцтво України на знак для товарів і послуг?

Відносини, що виникають у зв'язку з придбанням і здійсненням права власності на знаки для товарів і послуг (далі - знак) в Україні регулюються Законом України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг".

Знак - позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб.

Право власності на знак затверджується свідоцтвом. Свідоцтво України на знак для товарів і послуг є офіційним охоронним документом, який видається від імені держави уповноваженим на це органом - Державним підприємством "Український інститут промислової власності" (далі - Укрпатент).

Термін дії свідоцтва становить 10 років від дати подачі заявки і продовжується за клопотанням, що подає його власник упродовж останнього року дії свідоцтва, кожного разу на 10 років. Після припинення дії свідоцтва ніхто інший, окрім колишнього власника, не має права на повторну реєстрацію знака протягом трьох років після припинення дії свідоцтва.

Об'єктом знака можуть бути словесні, образотворчі, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані за допомогою будь-якого кольорі або поєднання кольорів.

Правовий захист надається знаку, який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі і на який не розповсюджуються підстави для відмови в наданні правової охорони.

Не підлягають правовій охороні позначення, що зображають:

- державні герби, прапори і емблеми;
- офіційні назви держав;
- емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних та міжурядових організацій;
- офіційні контрольні, гарантійні й пробірні клейма, печатки;
- нагороди та інші.

Такі позначення можуть входити до складу знака як елементи, що не охороняються, якщо вони не займають домінуючого положення і якщо на їх використання як елементів знака є згода відповідного компетентного органу держави або їх власників.

В Україні таким компетентним органом є Міжвідомча комісія з узгодження питань правової охорони знаків для товарів і послуг, яка утворена і затверджена Ухвалою Кабінету Міністрів України від 14.02.2001г.

Не можуть також отримати правову охорону позначення, які:

- не мають відмінної здатності;
- є загальноживаними для позначення товарів і послуг певного вигляду;
- вказують на вигляд, якість, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, а також на місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;
- є загальноживаними символами і термінами;
- є невірними або такими, що можуть увести в оману щодо товару, послуги або особи, яка продає товар або надає послугу.

Не можуть бути зареєстровані знаки, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати зі:

- знаками, раніше зареєстрованими або заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для однорідних товарів і послуг;
- знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна;
- фірмовими найменуваннями, які відомі в Україні, але належать іншим особам;
- найменуваннями місць походження товарів, окрім випадків, коли вони є елементами в знака, що не охороняються та зареєстровані на ім'я особи, яка має право користуватися такими найменуваннями;
- сертифікаційними знаками, зареєстрованими в установленому порядку.

Не реєструють знаки, що відтворюють:

- промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам;
- назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, витворів мистецтва чи їх фрагментів, винаходів науки без згоди власників авторського права або їх правонаступників;
- прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Право на отримання свідоцтва має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники.

Свідоцтво дає його власникові виняткове право користуватися і розпоряджатися знаком на свій розсуд, так само як і забороняти іншим особам використовувати зареєстрований знак без дозволу власника.

Права, які дає свідоцтво, діють від дати подачі заявки.

Власник свідоцтва має право проставляти біля знака попереджувальну маркіровку у вигляді ®, яка вказує на те, що цей знак зареєстрований в Україні.

Вимоги до складу, оформлення матеріалів і процесу подачі заяви визначені "Правилами складання, подання на розгляд заяви на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг".

Особа, яке бажає отримати свідоцтво і має на це право (заявник), подає заяву на його видачу до Державного підприємства "Український інститут промислової власності" (Укрпатент), яке приймає і здійснює розгляд, проводить експертизу заяви. Заяву подають безпосередньо до Укрпатенту або пересилають на його адресу. За дорученням заявника заяву може подати представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) або інша довірена особа.

Іноземні громадяни й особи без громадянства, які проживають або тривалий час перебувають за межами України, реалізують свої права, зокрема, право на подачу заяви, тільки через патентних повірених, якщо інше не передбачене міжнародними угодами. Так, відповідно до угод про співпрацю у сфері охорони промислової власності між Урядом України і Урядами Російської Федерації та Республіки Білорусь, громадяни і юридичні особи, які проживають або тривалий час перебувають у цих державах, мають право подавати заявки безпосередньо до Укрпатенту.

Якщо до складу заявників входить фізична особа, яка проживає в Україні або юридична особа, яка протягом тривалого часу знаходиться

території України, то заява може бути подана без залучення патентного повіреного за умови вказівки адреси для листування в Україні.

На підставі рішення про реєстрацію знака і за наявності документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва здійснюється публікація відомостей про видачу свідоцтва в офіційному бюлетені Держдепартаменту "Промислова власність". Одночасно з публікацією проводиться державна реєстрація знака. Свідоцтво видає Держдепартамент через місяць після державної реєстрації знака.

Охоронний документ на знак в інших країнах можна отримати двома способами.

По-перше, подати заявку до регулюючого відомства країни, в якій заявник бажає отримати захист відповідно до закону і правил, що регламентують реєстрацію знаку в цій країні. По-друге, зареєструвати знак в іноземних державах відповідно до Мадридської угоди «Про міжнародну реєстрацію знаків» або Протоколу до цієї угоди. У цьому випадку заяву, де вказаний перелік країн, в яких заявник бажає отримати охоронний документ, подають до Укрпатенту.

Запитання для контролю знань

1. Що таке інтелектуальна власність як об'єкт правової охорони?
2. Які є інститути права інтелектуальної власності?
3. У чому різниця між поняттями "інтелектуальна власність" і "промислова власність"?
4. Як співвідносяться право інтелектуальної власності та право власності?

4. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання для теоретичної підготовки

- 4.1. Суть інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності.
- 4.2. Державна система науково-технічної інформації України.
- 4.3. Характеристика патентної документації.
- 4.4. Класифікація патентних документів.
- 4.5. Патентні дослідження.

Ключові терміни і поняття

Науково-технічна інформація

Патентна документація

Патентні дослідження

База даних

Об'єкти господарської діяльності

4.1. Суть інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності

Під інформаційно-аналітичним забезпеченням інноваційної діяльності розуміють процес отримання необхідних для реалізації інновацій відомостей шляхом обробки науково-технічної інформації за допомогою методів аналізу та синтезу, класифікації, оцінки, зіставлення і узагальнення.

Науково-технічна інформація - документовані або загальнодоступні відомості про вітчизняні й зарубіжні досягнення науки, техніка і виробництво, отримані у процесі здійснення науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектний-технологічної, виробничої і суспільної діяльності.

Науково-технічна інформація існує як у друкарському вигляді, наприклад, у вигляді книг, журналів, документів, звітів, довідників, патентних документів, стандартів, специфікацій і каталогів, так і в інших формах, наприклад, аудіовізуальній і письмовій, у вигляді передачі організаційних та індивідуальних знань на нарадах, семінарах і навчальних заходах. Інформація про промислову власність, відома як патентна інформація, входить в систему науково-технічної інформації. Патентна інформація є одним з головних складових елементів системи охорони промислової власності та включає, зокрема, патентну документацію.

Патентна документація - це широкий спектр документів, опублікованих або неопублікованих, що містять дані про результати досліджень, конструювання, розробок, які заявляють і визнають як винаходи, корисні моделі або промислові зразки, а також про захист прав винахідників, патентовласників та отримувачів дипломів і свідоцтв про реєстрацію промислових зразків і корисних моделей. Патентна документація містить, перш за все, офіційні публікації патентних відомств: описи до заявок на винаходи, описи винаходів і офіційні патентні бюлетені.

4.2. Державна система науково-технічної інформації України

Національна система науково-технічної інформації України включає: спеціалізовані державні підприємства, установи, організації, державні органи науково-технічної інформації, наукові й науково-технічні бібліотеки, об'єднані загальносистемними зв'язками і обов'язками; підприємства будь-яких організаційно-правових форм, засновані на приватній або колективній власності, предметом діяльності яких є інформаційне забезпечення народного господарства і громадян України.

Основними завданнями національної системи науково-технічної інформації України є:

- формування на основі вітчизняних і зарубіжних джерел довідково-інформаційних фондів, в тому числі бази даних;
- отримання, обробка, збереження, розповсюдження і використання інформації, отриманої у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої і суспільної діяльності юридичних і фізичних осіб;
- організація надходження до України, обробка, збереження і розповсюдження зарубіжної науково-технічної інформації на основі вивчення світового інформаційного ринку;
- підготовка аналітичних матеріалів, необхідних для ухвалення державними органами, органами місцевого і регіонального самоврядування рішень з питань науково-технічного, економічного і соціального розвитку країни та ін.

Основними організаційними структурами, що входять до державної системи науково-технічної інформації, є УКРІНТЕІ з ГНТБ, 17 регіональних ЦНТЕІ, Державний департамент інтелектуальної власності з Укрпатентом, НБУ ім. В. Вернадського, мережа обласних науково-технічних бібліотек.

Головним органом державної системи науково-технічної інформації є Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УКРІНТЕІ), який сприяє міждержавному обміну науково-технічною інформацією, займається формуванням, веденням і організацією використання інформаційних баз і фондів, баз даних різних видів науково-технічної інформації, результатів науково-технічної діяльності та ін.

Загальні інформаційні ресурси УКРІНТЕІ містять бази даних: технологій України; науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій України; "Пропозиції та адреси наукових організацій України"; AGRIS/CARIS в інформаційній системі України; "Винаходи України"; "Екологічні урядові організації України"; "Виставки"; "Інтернет-ресурси

України"; "Електронні інформаційні ресурси України з науково-технічної інформації"; а також корпоративні електронні ресурси системи НТІ: база даних "Науково-технічні досягнення України"; база даних "Закони і підзаконні акти, директивні документи у сфері освіти, науки і науково-технічної інформації" та ін.

Державний департамент інтелектуальної власності володіє наступними інформаційними ресурсами:

- публікації на паперових носіях: Офіційний бюлетень «Промислова власність»; Офіційний бюлетень «Авторські та суміжні права»; описи до патентів на винаходи і корисні моделі; нормативно-правові, методичні й довідкові видання; науково-практичне видання «Інтелектуальна власність»;

- публікації на електронних носіях: інформаційні продукти на CD-ROM; патентний-інформаційні продукти країн СНД «CISPATENT»; спеціалізовані бази даних («Винаходи України», «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг», «Промислові зразки, зареєстровані в Україні»);

- патентно-інформаційні фонди: патентно-інформаційна база експертизи; фонд патентних документів суспільного користування; міжнародна класифікація об'єктів промислової власності.

Фонд патентної документації суспільного користування (ФПДСК) – забезпечує вільний доступ широкого круга громадськості до патентної інформації, необхідної для вивчення й аналізу в процесі створення, правової охорони і використання об'єктів промислової власності. Почав функціонувати у жовтні 1999 р. У квітні 2001 р. Фонд патентної документації суспільного користування увійшов до складу Філії “Український центр інноватики і патентний-інформаційних послуг” ДП “Український інститут промислової власності”.

Міжнародна класифікація об'єктів промислової власності (далі міжнародна класифікація) є одним з основних елементів довідково-пошукового апарату до фондів патентної документації. Станом на 2010 р. видані українською мовою (у повному обсязі зі змінами і доповненнями) такі

редакції міжнародних класифікацій, що діють: "Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП) ", Восьма редакція МКТП діє з 1 січня 2002 р.; "Зміни і доповнення до Показчика ключових термінів (ПКТ)» 6-ої редакції Міжнародної патентної класифікації, 7-а редакція МПК набрала чинності з 1 січня 2000 р.; "Міжнародна класифікація промислових зразків (МКПО)", 8-а редакція діє з 1 січня 2004 р.

4.3. Характеристика патентної документації

Патентну документацію класифікують за наступними видами:

- офіційні патентні бюлетені;
- описи до заявок на винаходи (зокрема, що пройшов або не пройшов попередню або формальну експертизу);
- описи до патентів;
- описи корисних моделей;
- описи до свідоцтв про корисність (у Франції);
- описи промислових зразків;
- офіційні публікації про зміну стану правової охорони;
- офіційні патентні показники.

Опис до патенту, тобто до виданого документа, і заява на патент, що є основою патенту, готує заявник. Більшість законів вимагають, щоб заявка містила «формулу» і «опис». Формула стисло визначає суть винаходу, тобто ознаки, що відрізняють його від аналогічних рішень. Опис вказує на «рівень техніки», тобто на те, що вже було відомо до створення винаходу, описує ті технічні переваги, які дозволяють вирішити поставлене завдання, містить додаткову інформацію, необхідну для визначення новизни винаходу.

Слід зазначити, що для визначення конкурентоспроможності інновації патентна інформація має низку переваг порівняно з іншими джерелами науково-технічної інформації:

- по-перше, джерела патентної інформації за датою подачі заявки на патент випереджають момент початку масового виробництва продукції;
- по-друге, між динамікою патентування і витратами на відповідні дослідження існує тісний взаємозв'язок, що дозволяє проаналізувати тенденції розвитку компанії;
- по-третє, на відміну від інших джерел науково-технічної інформації, патентні джерела, як правило, не дублюють зміст одне одного;
- по-четверте, джерела патентної інформації добре систематизовані на основі міжнародної патентної класифікації.
- по-п'яте, у більшості патентних відомств створені автоматизовані бази даних, що розміщені в інтернеті.

Патентний документ містить два типи інформації: бібліографічну і технічну. Бібліографічна інформація представлена на першій сторінці патентного документа і включає: дати, найменування й адреси видавництв, осіб або компаній, які причетні до патенту (винахідник, власник патентного права, представник або патентний повірений); класифікаційні символи МПК і/або НПК; назву винаходу, реферат опису винаходу та основне креслення або хімічну формулу.

Кожен бібліографічний елемент, що знаходиться на першій сторінці патентного документа, ідентифікують двозначними цифровими кодами (INID - Міжнародні коди ідентифікації даних), що є загальноприйнятими і сприяють розумінню бібліографічних найменувань (дат, адрес, класифікаційних символів тощо) без знання мови, якою опубліковано патентний документ.

Двозначний цифровий код зазвичай друкують в малому кружку або в дужках і ставлять безпосередньо перед кодованим бібліографічним елементом. Порядок подання бібліографічних даних і формат титульного аркуша більшості патентних документів має відповідати стандартам і рекомендаціям, розробленим Всесвітньою організацією інтелектуальної власності.

Технічна інформація, що міститься в патентних документах, складається з чотирьох елементів:

- короткого опису стану рівня техніки, наскільки це відомо авторіві;
- детального опису винаходу, зробленого так, щоб фахівець зумів зрозуміти принцип роботи цього винаходу;
- одного або декількох креслень (хімічних формул), що наочно ілюструють функціонування винаходу;
- формули, які визначають обсяг винаходу.

4.4. Класифікація патентних документів

Для забезпечення економічної обробки та систематизації патентних заяв і патентних документів за участю патентних відомств необхідно розробити спеціальні системи організації патентних документів. З цією метою створено національні системи класифікації патентів. Всі вони є багатоступінчастими системами розподілу понять, побудовані від загального до часткового, тобто за ієрархічним принципом.

Таким чином, індекс за рівнями класифікації, з кожним розрядом все більше звужує дану сферу до конкретної групи виробів, що виконують одну певну функцію або призначені для досягнення будь-якого ефекту в різних галузях техніки.

Класифікації поділяються на три групи, залежно від закладеного в них принципу - функціонального, галузевого або змішаного.

Серед національних систем відомими є німецька, американська, англійська і японська. Німецьку систему використовували в багатьох країнах Європи, в тому числі СРСР до 1970 р. Американська (національна) система класифікації (НКІ) винаходів заснована на функціональному принципі, хоча в деяких випадках використовують і наочно-тематичний принцип, тому схожі за тематикою класи можуть бути розкидані по всій системі класифікації.

Національну систему США постійно переглядають і вносять зміни, тому всі елементи довідково-пошукового апарату діють тільки протягом певного часу.

Англійську систему класифікації винаходів розроблено наприкінці XIX ст., характерною рисою є динамічність.

Японська класифікація досить деталізована, класи групуються за подібністю способів і пристроїв, утворюючи сім серій. У 1980 р. Японія почала застосовувати Міжнародну патентну класифікацію.

З 1971 р. діє Міжнародна патентна класифікація (МПК), прийнята на основі Страсбурзької угоди. Ця класифікація поділяє всю техніку на 8 розділів, 20 підрозділів, 118 класів, 624 підкласи і понад 75000 груп. Кожен з розділів, класів, підкласів, груп і підгруп має свою назву і символ, а кожен підрозділ має тільки назву.

Такий символ або символи, принаймні на рівні підкласу(ів), до яких належать винахід, що описується в кожному з патентних документів, як правило, вказані на патентному документі відомством тієї країни, до якої було подано заявка. Звідси випливає, щодений документ можна знайти відповідно до його тематики за допомогою МПК.

Важливим призначенням МПК є те, що вона:

- служить інструментом для впорядкованого зберігання патентних документів, а це полегшує доступ до технічної і правової інформації, що міститься в них;
- є основою для вибіркового розподілу інформації серед споживачів патентної інформації;
- є основою для визначення «рівня техніки» в окремих галузях;
- є основою для отримання статистичних даних у сфері промислової власності, що, у свою чергу, дозволяє визначати рівень розвитку різних галузей техніки.

МПК періодично доповнюють з метою вдосконалення системи з урахуванням розвитку техніки. Остання (сьома) редакція набрала чинності з 1 січня 2000 р.

Міжнародна класифікація промислових зразків (МКПО) була прийнята на підставі Локарнської угоди 8 жовтня 1968 р. на дипломатичній конференції в м. Локарно (Швейцарія).

Локарнська класифікація складається з: переліку класів і підкласів; алфавітного переліку найменувань виробів, пояснень до кожного з них, вказівки класів і підкласів, до яких вони належать. Нині діє 8-а редакція.

Міжнародна класифікація товарів і послуг (МКТП), призначена для реєстрації знаків, була офіційно визнана Угодою, укладеною 15 червня 1957р. країнами - учасниками дипломатичної конференції у м. Ніцца.

На сьогодні діє восьма її редакція, що набрала чинності з 1 січня 2002 р. Восьма редакція МКТП істотно відрізняється від сьомої наявністю додаткових трьох класів послуг 43, 44, 45.

4.5. Патентні дослідження

Патентна інформація є індикатором науково-технічного прогресу як країни в цілому, так і окремої галузі й характеризує прямий взаємозв'язок між: патентуванням винаходів і рівнем економічного розвитку країни; кількістю патентів, що належать фірмі або країні загалом та витратами на НІОКР; рівнем винахідницької активності й перспективністю відповідного науково-технічного напряму; структурою взаємного зарубіжного патентування і експортно-імпоротною політикою; кількістю патентних документів-аналогів і комерційною значущістю захищеного ними технічного рішення та ін.

Враховуючи усі вище перелічені властивості патентної інформації, стає очевидною її роль при проведенні патентних досліджень.

Патентні дослідження - системний науковий аналіз властивостей об'єкта господарської діяльності впродовж його життєвого циклу, за науково-технічною, патентною і кон'юнктурною інформацією.

В Україні проведення патентних досліджень регламентоване державним стандартом [ДСТУ 3575-97 "Патентні дослідження. Основні положення і порядок проведення"], який діє з 1.01.98 р. і встановлює основні положення, порядок проведення та форму звітності про патентні дослідження. Стандарт застосовують у всіх сферах господарської діяльності на етапах створення і використання її об'єкта.

Метою патентних досліджень є визначення патентної ситуації стосовно об'єктів господарської діяльності.

Патентні дослідження проводять на основі патентної та іншої науково-технічної інформації на всіх етапах життєвого циклу об'єкта господарської діяльності, при цьому, враховуючи на кожному етапі результати патентного дослідження попереднього етапу, а також з урахуванням нових джерел інформації, які стали відомі на початку нового етапу.

Патентні дослідження проводять за допомогою: маркетингу; менеджменту; прогнозування; перспективного і поточного планування; визначення напрямів, темпів розвитку, засобів технічного забезпечення певної діяльності; проектування; вибору напрямів дослідження при створенні нових і модернізації існуючих об'єктів господарської діяльності; виконання НДР; науково-технічної співпраці; залучення об'єктів господарської діяльності до виробництва; придбання устаткування і ліцензій; реалізації об'єкта господарської діяльності (продаж, експонування на виставках, ярмарках, продажі ліцензій); правової охорони об'єктів промислової власності та ін.

Під час патентних досліджень виконують такі види робіт:

- визначення патентоспроможності об'єкта господарської діяльності;

- визначення ситуації щодо використання права на об'єкти промислової власності (динаміка патентування, взаємне патентування, документи-аналоги, ліцензійна діяльність підприємств);
- виявлення порушення прав власників охоронних документів і заявників на об'єкти промислової власності.

Виявлення порушення прав власників документів і заявників на об'єкти промислової власності (патентна чистота) здійснюють на основі дослідження патентної документації, що має відношення до об'єкта господарської діяльності; результатів порівняльного аналізу об'єкта промислової власності та об'єкта господарської діяльності.

У світі зустрічаються й інші терміни для визначення поняття про патентну чистоту, наприклад, "патентна невразливість" (Німеччина), "свобода від патентних прав" (США) та ін.

Хоча до порушення прав може призвести реалізація, експонування або спроба продажу на території країни тільки конкретного матеріального об'єкта (пристрою, способу, речовини), загальноприйнятим є розповсюдження поняття і на технічну документацію, за якою виготовляють або виготовлятимуть даний об'єкт (зокрема проекти підприємств, стандарти, технологічна документація тощо).

Під час проведення експертизи щодо патентної чистоти необхідно забезпечити поєднання трьох аспектів - правового (юридичного), технічного (інженерного) й економічного для того, щоб правильно вирахувати значення кожної з них у конкретному випадку.

Правовий аспект експертизи полягає в точному і всебічному обліку всіх юридичних питань, що стосуються до даного випадку та їх оцінки в конкретній ситуації (в тому числі при визначенні обсягу прав, що впливають з патенту, можливості їх порушення, оскарження та ін.).

Технічний аспект оцінює технічну суть винаходу (корисної моделі), роль і значення складових частин та інших елементів для об'єкта в цілому, визначає шляхи уникнення необхідності патентування.

Економічний аспект визначає обсяг можливих претензій патентовласника при порушенні його патенту і суму, що призначена для відшкодування заподіяних збитків.

Запитання для контролю знань

1. У чому полягає суть інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності?
2. Розкрийте зміст поняття «науково-технічна інформація».
3. Які Вам відомі види науково-технічної інформації?
4. Що таке державна система науково-технічної інформації?
5. Назвіть елементи національної системи науково-технічної інформації України.
6. Які основні завдання виконує національна система науково-технічної інформації України?
7. Назвіть основні організаційні структури, що входять до державної системи науково-технічної інформації.
8. Яка організація є головним органом державної системи науково-технічної інформації України та її основні функції?
9. Якими інформаційними ресурсами володіє Державний департамент інтелектуальної власності України?
10. Назвіть переваги патентної документації порівняно з іншими джерелами науково-технічної інформації.
11. Які типи інформації містить патентний документ?
12. Які елементи включає бібліографічний опис, розміщений на титульному аркуші опису до патенту.
13. З якою метою розроблено міжнародну патентну класифікацію?
14. Які Вам відомі національні класифікації винаходів?
15. Для чого проводять патентні дослідження?
16. Для чого проводять дослідження на виявлення порушення прав третіх осіб?

5. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Питання для теоретичної підготовки

5. 1. Правове регулювання права інтелектуальної власності.
5. 2. Види об'єктів авторського права.
5. 3. Види об'єктів суміжних прав.

Ключові терміни та поняття

Об'єкт авторського права

Об'єкт суміжних прав

Правове регулювання

5.1. Правове регулювання права інтелектуальної власності

Питання про об'єкти авторського права і суміжних прав регулюються Цивільним кодексом України (далі - ЦК), що набув чинності 01.01.2004 року, Законом України "Про авторське право та суміжні права" (далі - Закон), спеціальними законами - "Про рекламу", "Про кінематографію", "Про захист інформації в автоматизованих системах", "Про телебачення і радіомовлення", "Про засоби масової інформації (преса) в Україні", "Про видавничу справу", "Про професійних творчих працівників і творчі союзи", "Про інформаційні агентства", "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність", "Про національну програму інформатизації", "Про розповсюдження екземплярів аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм і баз даних", "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування", "Про науково-технічну інформацію", а також міжнародними

угодами та конвенціями у сфері авторського права і суміжних прав, які діють на території України.

У ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» пропонується перелік об'єктів авторського права. До них належать:

- 1) літературні письмові твори;
- 2) усні твори у вигляді виступів, лекцій, промов, проповідей;
- 3) музичні й музично-драматичні твори, в тому числі хореографічного характеру;
- 4) аудіовізуальні твори, твори образотворчого мистецтва, архітектури, фотографії і твори прикладного мистецтва, ілюстрації, карти, плани, ескізи, пластичні твори, сучасні обробки творів, перекладів, аранжування та інші переробки творів, збірники творів, бази даних, комп'ютерні програми тощо.[27]

Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає перелік результатів інтелектуальної діяльності, яким не надається правова охорона в галузі авторського права. Зокрема, не є об'єктами авторського права повідомлення, що мають характер новин дня або про поточні події.

5.2. Види об'єктів авторського права

Об'єкти авторського права – це літературні, музичні, художні, наукові праці. Захист цих об'єктів передбачає право їх авторів дозволяти або забороняти протягом певного періоду часу ті або інші види використання їх творів.

Права на такі об'єкти, як виконавча сценічна діяльність артистів, фонограми і радіопередачі, називаються суміжними правами.

Згідно зі ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права” об'єктами авторського права є літературні твори, винаходи науки, витвори мистецтва. Повний перелік таких об'єктів наведено в ст. 433 ЦК і в ст. 8

Закону. В Цивільному кодексі міститься класифікація об'єктів, які поділяються на чотири групи:

1) літературні й художні твори;

2) комп'ютерні програми. Під комп'ютерною програмою розуміють сукупність інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем символів або в будь-якому іншому вигляді, що виражені у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражену в початкових або об'єктних кодах);

3) компіляції (бази даних), якщо вони є результатом інтелектуальної діяльності. База даних (компіляція даних) – це сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, зокрема електронній, підбір і розташування елементів якої і її впорядкування є результатом творчої праці, складові частини є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних або інших засобів;

4) інші твори.

До літературних і художніх творів належать:

- письмові твори - романи, поеми, книги, брошури, статті та ін.;
- усні твори - виступи, лекції, промови, проповіді та ін.;
- сценічні твори - драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні вистави та ін.;

- музичні твори (з текстом або без тексту);

- аудіовізуальні твори. Під аудіовізуальним твором розуміють твір, який зафіксований на певному матеріальному носіїві (кіноплівці, магнітній плівці або магнітному диску, компакт-диску і т.д.) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень), аналогових або дискретних сигналів, які відображають (кодують) рухомі зображення (як зі звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрану (кіноекрану, телевізійного екрану і т.д.), на якому рухомі

зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдфільми і тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими та ін.;

- витвори образотворчого мистецтва, архітектури, скульптури, графіки, містобудування і садово-паркового мистецтва. Твір архітектури - це витвір мистецтва спорудження будівель і ландшафтів (креслення, ескізи, моделі, будівлі й споруди, плани населених пунктів і т.д.);

- фотографічні твори, зокрема твори, виконані способами, подібними до фотографії;

- витвори прикладного мистецтва, зокрема декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, лиття, з художнього скла, ювелірні вироби та ін.

Витвір прикладного мистецтва, створений ручним або промисловим способом з метою використання в побуті;

- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури або науки;

- сценічні обробки письмових літературних творів і фольклорних, які придатні для сценічного показу;

- похідні твори - переклади, адаптації, аранжування, анотації, результати обробки літературних, фольклорних або художніх творів;

- збірки творів, якщо вони за підбором або впорядкуванням складових частин є результатом інтелектуальної діяльності.

Перелік літературних і художніх творів не є вичерпним.

Будь-який твір, окрім вказаних у ст. 434 ЦК і ст. 10 Закону, є об'єктом авторського права і підлягає охороні, незалежно від його завершеності, призначення, жанру, цінності, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги і т.п.), а також способу або форми їх вираження.

Для охорони твору не потрібна реєстрація права або інші формальні процедури. Твір підлягає охороні з моменту його створення, і незалежно від того чи був чи не був опублікований.

Згідно з діючим законодавством, існує домовленість про авторське право на частину твору, яка може бути використана самостійно, а також на його оригінальну назву. Дані об'єкти розглядають і охороняють як твір. Таким чином, частина твору захищена авторським правом, тільки якщо вона може бути використана самостійно, а назва охороняється, тільки якщо вона є оригінальною. У судовій практиці трапляються випадки коли захищають прав на назву твору і кожного разу при ухваленні судового рішення обов'язково має бути доведена її оригінальність.

Не вважаються об'єктами авторського права офіційні документи, до яких належать закони, укази, інші нормативні акти державних органів. Ці документи можуть бути об'єктом авторського права у разі їх упорядкування у вигляді збірника за тематикою, сферою регулювання тощо.

Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» правова охорона не поширюється на ідеї, процедури, методи, процеси, концепції.

5.3. Види об'єктів суміжних прав

Згідно зі ст. 35 Закону України “Про авторське право і суміжні права” та ст. 449 ЦК об'єктами суміжних прав є:

- 1) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- 2) фонограма - це звукозапис на відповідному носіїві (магнітній стрічці або магнітному диску, грамофонній пластинці, компакт-диску і т.д.) виконання або яких-небудь звуків, окрім звуків у формі запису, який входить в аудіовізуальний твір. Фонограма є початковим матеріалом для виготовлення екземплярів (копій);
- 3) відеограма - це відеозапис на відповідному матеріальному носіїві (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску і т.д.) виконання або яких-небудь рухомих зображень (зі звуковим супроводом або без нього);

4) програми (передачі) організацій ефірного або кабельного мовлення. Організація ефірного мовлення – це телерадіокомпанія, яка здійснює публічне мовлення радіо-, телепередач та інших програм (як власного виробництва так і виробництва інших організацій) шляхом передачі до ефіру за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів і т.д.) у будь-якому частотному діапазоні (в тому числі з використання супутників). На відміну від організацій ефірного мовлення, організації кабельного мовлення здійснюють передачу на відстань сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного або підводного кабелю.

Суб'єктами суміжних прав є також організації мовлення. У ст. 41 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначені майнові права організацій мовлення, до яких належать виключне право на використання своїх програм будь-яким способом і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам:

- 1) публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції;
- 2) фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення;
- 3) публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом.

Кожна з перерахованих вище груп суб'єктів має права як немайнового, так і майнового характеру. До майнових прав, властивих всім суб'єктам суміжних прав, належать:

- 1) право на використання об'єкта суміжних прав;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» встановлює певні обмеження щодо майнових прав виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій мовлення. Зокрема, допускає використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксацію, відтворення і доведення до загального відома без згоди виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення, якщо:

- 1) відтворення зазначених об'єктів здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень;
- 2) право на відтворення не поширюється на експорт відтворених примірників фонограм, відеограм, програм мовлення за межі митної території України;
- 3) за суб'єктами суміжних прав зберігається право на справедливу винагороду з урахуванням кількості відтворених примірників.[22]

Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, відеограми, обнародування передачі організації мовлення і не залежить від будь-яких формальностей, призначення, змісту, цінності тощо, а також способу або форми вираження.

Запитання для контролю знань

1. Які основні нормативні документи здійснюють правове регулювання авторського права?
2. Які основні нормативні документи здійснюють правове регулювання суміжних прав?
3. Надайте характеристику об'єктів авторського права
3. Дайте визначення видів об'єктів суміжних прав

6. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ЕЛЕКТРОННОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Питання для теоретичної підготовки

- 6.1. Основні поняття та їх тлумачення.
- 6.2. Правова охорона комп'ютерних програм і баз даних.
- 6.3. Умови визнання авторського права.
- 6.4. Особливості правового регулювання окремих ресурсів мережі Інтернет.
- 6.5. Товарні знаки як доменні імена.
- 6.6. Реєстрація комп'ютерних програм і баз даних.
- 6.7. Вільне відтворення і адаптація комп'ютерної програми або бази даних.
- 6.8. Особливий порядок укладення договорів.

Ключові терміни і поняття

Електронне суспільство

Кіберпростір

Цифрове середовище

Програмне забезпечення

6.1. Основні поняття та їх тлумачення

Електронне суспільство (кіберпростір або цифрове середовище) - це суспільство майбутнього, формування якого характеризується не стільки темпами зростання кількості нових об'єктів, скільки появою нових їх різновидів, наприклад, комунікаційних технологій мережі Інтернету (сайт, домен, поштові розсилки, інтернет-магазин, мережеві бібліотеки, каталоги, пошукові системи, інтернет-реклама тощо), електронних документів,

електронного цифрового підпису, електронної комерції, електронних видань і т.д.

Кожен з перерахованих видів електронних ресурсів має свою специфіку й особливості правового регулювання. В посібнику розглядаються питання правового регулювання тільки деяких видів електронних ресурсів: комп'ютерні програми, бази даних, програмне забезпечення та ін.

Термін «програмне забезпечення» означає програми для комп'ютера та інші матеріали, розроблені для їх використання при роботі з комп'ютерами. Воно включає описи програм і пояснення, що стосується застосування комп'ютерних програм, наприклад, описи завдання і призначені для користувача інструкції. Програми для комп'ютера є найбільш важливим видом програмного забезпечення. Вони керують роботою комп'ютера відповідно до поставлених цілей (наприклад, зберігання і постійне оновлення даних про запаси товарів, наявних на складі комерційного підприємства, розрахунок податку на прибуток, управління польотом літака). Правова охорона програм для комп'ютерів піднімає важливі питання, які в меншій мірі характерні для інших видів комп'ютерних програм.

Комп'ютерна програма – це сукупність інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів або в будь-якому іншому вигляді, що виражені у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражену в початкових або об'єктних кодах).

База даних (компіляція даних) - сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, зокрема електронній, підбір і розташування елементів якої, і її впорядкування є результатом творчої праці, а також складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних (комп'ютера) або інших засобів.

Компіляції даних (бази даних - БД) або інших матеріалів підлягають охороні. Ця охорона не стосується даних або матеріалів, який є елементами компіляції.

6.2. Правова охорона комп'ютерних програм і баз даних

Загалом, можна виділити три типи правової охорони комп'ютерних програм. Перший тип - за допомогою патентів, другий тип - за допомогою авторського права і третій тип - за допомогою «ноу-хау».

Що стосується охорони за допомогою патентів, то виникає запитання, чи є комп'ютерна програма винаходом.

Під винаходами зазвичай розуміють рішення технічної задачі з використанням наукових принципів у відповідних областях техніки: фізики, хімії або біології. Тому низка національних законів містить спеціальні положення, що виключають комп'ютерні програми з патентної охорони. З іншого боку, іноді комп'ютерна програма утворює складовою частиною процесу в технічній галузі. У такому випадку можна описати даний винахід як «процес, керований спеціальною КП». Якщо програму розглядати як частину творчого процесу, можлива патентна охорона за умови, що звичайні умови патентоспроможності (новизна, винахідницький рівень і промислове застосування) виконані, наприклад, спосіб визначення місцеположення рухомого залізничного транспортного засобу (патент 0 2248293); спосіб формування мікрорельєфу поверхні виробів (патент 0 2248266); спосіб підтримки гранично допустимих технологічних режимів (патент 1 2246124); спосіб визначення точного часу появи небесного явища (патент 1 2240265).

У переважній більшості випадків правовий захист комп'ютерних програм і баз даних регулюється в Україні Цивільним кодексом [ст. 433] і Законом України "Про авторське право і суміжні права".

Отже, до об'єктів авторського права, окрім розглянутих раніше, належать комп'ютерні програми (літературні твори) і компіляції даних (бази даних).

6.3. Умови визнання авторського права

Авторське право на комп'ютерні програми або бази даних виникає відразу після (або в момент) створення. Для визнання і використання авторського права не потрібне депонування, реєстрація або дотримання інших формальностей.

Первинним суб'єктом авторського права завжди є автор твору. Це означає, що як тільки програміст записав початковий код програми на вінчестер комп'ютера, він, згідно із законом, став правовласником майнових прав на продукт своєї творчої діяльності. Якщо ж програмний продукт є службовим твором, то майнові права автора істотно обмежені.

У цьому випадку майнове право може переходити до роботодавця як за договором цивільно-правового характеру, тобто за авторським договором, так і за трудовим договором.

Якщо авторські права на службовий твір, наприклад, комп'ютерна програма, переходить до роботодавця за авторською угодою, то така передача вважається першим продажем програмного продукту в Україні. Подальше розповсюдження екземплярів програмного продукту здійснюватиметься без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди.

Якщо авторські права на комп'ютерну програму переходять до роботодавця за трудовим договором, то така передача не вважається першим продажем програмного продукту в Україні. У цьому випадку роботодавцю необхідно з кожним покупцем укладати авторський договір. За авторською угодою кінцевому користувачу програми надає право на її використання, а дилерові - право на її розповсюдження.

6.4. Особливості правового регулювання окремих ресурсів мережі

Інтернет

Специфіка мережі Інтернет полягає в особливому, такому, що не має аналогів у реальному світі, способі подачі інформації різного змісту – на так званих "сторіночках", складових крупнішої інформаційної одиниці - "сайтів". "Сторіночка" - умовна одиниця інформації в мережі - з юридичного погляду є синтетичним об'єктом. Він може складатися з тексту програми мовою HTML, інших програмних об'єктів, фотографій, відео й аудіоматеріалів, двійкового коду - цей об'єкт може бути продуктом колективної праці, охороні може підлягати як об'єктів цілому, так і окремі його елементи.

Права авторів поділяються на особисті немайнові й майнові права. Але оскільки майнові права в середовищі Інтернет практично не регульовані, то можна обмежитися розглядом лише особистих немайнових прав авторів. Особисті немайнові права належать авторові незалежно від його майнових прав і зберігаються за ним у разі уступки виняткових прав на використання прав на твір. Ці права означають право визнаватися автором твору (право авторства).

З усіх порушень, які існують в Інтернеті, порушення авторського права (copyright violation), на думку багатьох користувачів, найвідчутніше і морально, і матеріально.

На підставі матеріалів, що існують у світі, та думок про авторське право й інтелектуальну власність у мережі Інтернет можна стверджувати, що нині актуальні декілька основних "проблемних зон" у цій сфері. До них відносяться:

- 1) визначення предмета захисту авторських прав в мережі Інтернет;
- 2) фіксація авторського права і забезпечення доказів права власності;
- 3) незаконне використання товарних знаків як доменних імен;

4) не мають аналогів у реальному світі юридичні проблеми, пов'язані з оформленням посилань, організацією сайтів за допомогою фреймів і включенням у мережеві матеріали спеціальних команд - мета тегів. Всі вони взаємопов'язані між собою.

Знак охорони авторського права часто використовують в Інтернеті шляхом вказівки в кінці веб-сторінки автора твору, рік публікації та адреси електронної пошти, за якою можна зв'язатися з даним автором. Дуже часто, крім імені автора публікованого твору, вказується ім'я творця (розробника) веб-сторінки. Проте іноді виникає проблема з таким елементом знака охорони авторських прав, як рік першої публікації.

6.5. Товарні знаки як доменні імена

Доменне ім'я - це частина URL-адреси, що відповідає місцю розташування веб-сторінки/сайту в мережі Інтернет. Як правило, URL складається з доменів (частин) декількох рівнів.

Найчастіше предметом судових суперечок є домен другого рівня. Наприклад, якщо URL-адреса виглядає таким чином: `www.microsoft.com`, то домену другого рівня відповідатиме слово “microsoft”, що в даному випадку є зареєстрованим торговим знаком. На сьогодні правовий статус доменних імен не визначений. Одночасно зі зростанням комерціалізації Інтернету, збільшенням кількості реклами в мережі, з появою електронних магазинів тощо. доменне ім'я перестало виконувати тільки функцію звичайної поштової адреси.

Доменне ім'я отримало ще одну функцію, таку саму, яку виконують товарні знаки і знаки сервісу, нині воно служить і для ідентифікації в мережі компаній, які виготовляють певну продукцію або що надають певні послуги, маркіровані аналогічним товарним знаком, що відповідає призначенню товарного знака. Тому виникає багато конфліктів між власниками товарних

знаків і знаків обслуговування і особами, які зареєстрували як доменні імена чужі товарні знаки або знаки обслуговування.

В Інтернеті посилання - це спосіб потрапити з поточної сторінки на іншу адресу. Звичайно, це виділена іншим кольором з підкресленням фраза або слово.

При постановці посилань необхідно враховувати законні інтереси правовласників ресурсів, тобто давати максимально повну інформацію та правильно вказувати адресу.

По суті, ситуація аналогічна правильному цитуванню: повинні бути вказані точні вихідні дані.

Але на відміну від друкованих виносок в Інтернеті посилання не тільки вказує дані (назва, адреса) "джерела" (сторіночки, сайту), але вмить перемикає на нього. Якщо посилання оформлене неправильно або неточно, в користувача може скластися неправильне враження про "джерело". Об'єктом порушення авторських прав є розміщення на своєму сайті не посилання, з можливістю переходу на нього, а самої інформації з цитованого сайту.

6.6. Реєстрація комп'ютерних програм і баз даних

Офіційну реєстрацію програмного забезпечення і баз даних в Україні здійснює ДП «Українське агентство з авторських і суміжних прав». Державна реєстрація проводиться відповідно до порядку, затвердженого Ухвалою КМ від 27.12.2001 р. № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і угод, які стосуються до права автора на твір».

Види реєстрації:

а) реєстрація авторського права (авторського права на твір і авторського права роботодавця на службовий твір);

б) реєстрація угод, що стосуються права автора на твір (договорів про передачу (відчуження) майнових прав на твір; договорів про передачу

виняткового права на використання твору; договорів про передачу невиняткового права на використання твору.

Для здійснення реєстрації авторського права необхідно зібрати до купи і в паперовій формі подати наступні документи:

1) заява (написана українською мовою, згідно зі встановленою формою), екземпляр твору (у формі, визначеній пунктами 3, 15 порядку);

2) документ, що свідчить про факт і дату сповіщення про твір (за наявності);

3) документ або копію документа про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права, чи копію документа, що підтверджує наявність пільг;

4) документ про сплату збору за оформлення і видачу свідоцтва (подається після отримання автором письмового рішення про реєстрацію авторського права на твір) або копію документа, що свідчить про наявність пільг;

5) довіреність, оформлену в установленому порядку, якщо заяву подає довірена особа.

Заявка на реєстрацію авторського права роботодавця на службовий твір, окрім вищеперелічених документів, повинна містити ще і документ, який підтверджує, що виняткове майнове право на службовий твір належить роботодавцеві.

Вартість реєстрації залежить від виду платежу: за підготовку до державної реєстрації авторського права фізичної особи, юридичної особи, за оформлення і видачу свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір фізичній особі, юридичній .

Заявку для такої реєстрації подає програміст самостійно або в співавторстві з іншими розробниками КП або БД. До того ж, підтвердження авторських прав на програмний продукт не потрібне. Досить вказати в заявці мету авторства (для автора) або авторський внесок кожного із співавторів у написання твору.

Авторське право роботодавця на службовий твір реєструють на його прізвище і лише на ті твори, які створені найманими працівниками.

До заявки на реєстрацію авторського права роботодавця на службовий твір додаються документи, які підтверджують, що програмний продукт створений програмістом під час виконання ним службових обов'язків. Таким чином, до заявки повинні бути прикладені: посадова інструкція програміста, наказ про початок робіт над програмним продуктом і звіт про виконану роботу.

Слід зазначити, що при реєстрації угод у всіх заявках потрібно вказувати інформацію про всі твори інших авторів, що включені до складу програмного продукту. Наприклад, у бухгалтерську програму включено BDE. У цьому випадку в заявці необхідно вказати правомірність використання чужого об'єкта авторського права.

Для реєстрації можна представляти не весь програмний продукт, а тільки фрагменти початкового коду програми. Розмір фрагментів повинен бути таким, щоб по них можна було ідентифікувати програму. Дозволяється з цих фрагментів початкового коду видалити ті частини програми, які автор не бажає розголошувати невизначеному колу осіб.

6.7. Вільне відтворення і адаптація комп'ютерної програми або бази даних

Особа, яка правомірно володіє екземпляром комп'ютерної програми або бази даних, має право без отримання додаткового дозволу правовласника здійснювати будь-які дії, пов'язані з її функціонуванням відповідно до призначення, зокрема запис і зберігання в пам'яті комп'ютера, а також виправлення виявлених помилок. Можливість запису і зберігання в пам'яті комп'ютера допускаються відносно однієї машини або одного користувача в мережі, якщо інше не передбачене договором з правовласником.

Видами незаконного використання програмного забезпечення, які можуть бути кваліфіковані як порушення авторського права, є:

- продаж комп'ютерної техніки разом з незаконно встановленим програмним забезпеченням;
- тиражування і розповсюдження екземплярів програмного забезпечення на носіях інформації без дозволу власника авторських прав;
- незаконне розповсюдження програмного забезпечення через телекомунікаційні мережі (Інтернет, електронна пошта і т. п.);
- незаконне використання програмного забезпечення користувачем.

Згідно зі ст. 512 Адміністративного Кодексу України незаконне використання комп'ютерних програм тягне за собою накладення штрафу від 10 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, і устаткування та матеріалів, призначених для її виготовлення.

Кримінальну відповідальність за незаконне відтворення, розповсюдження комп'ютерних програм та інше використання без дозволу осіб, які мають авторське право, встановлює ст. 176 Кримінального кодексу України.

6.8. Особливий порядок укладення договорів

Система відносин автора і кінцевого користувача програмного продукту може будуватися за різними схемами, але, як правило, вони між собою укладають авторський договір про використання продукту або використовують з цією метою посередника, з яким розробник укладає угоду про розповсюдження програмного продукту. В цьому випадку посередник надає програмне забезпечення кінцевим користувачам на основі договорів про передачу права на використання.

Такий договір має містити наступні умови:

- порядок використання;

- обсяг переданого програмного продукту і супровідної документації;
- дотримання умов конфіденційності;
- права сторін на подальші модифікації та вдосконалення;
- забезпечення або відсутність доступу до початкового коду;
- гарантійні процедури;
- відповідальність за можливі помилки програмного коду;
- час і місце передачі;
- розмір винагороди або порядок її нарахування за кожен спосіб використання програмного продукту та інші умови, які сторони визнають доцільними.

У разі придбання так званих "коробочок" (при покупці незначної кількості програмного забезпечення, що дає право використовувати програмне забезпечення тільки на одному комп'ютері) й комп'ютерних версій (продаються разом з новим апаратним забезпеченням) продуктів Microsoft законне використання підтверджує укомплектованість придбаного пакету програмного забезпечення (наприклад, ліцензійна угода, носії, документація, купон, реєстраційна карта, сертифікат відповідності), а також чек або інвойс, які підтверджують факт придбання продукту.

Під час масового продажу програмних продуктів у деяких країнах, наприклад, Росії, застосовується особливий порядок укладання авторської угоди шляхом викладення умов на екземплярах програми, що продається, наприклад, на її упаковці.

Така ліцензія називається «обгортковою». Розкриваючи упаковку з програмою, покупець автоматично погоджується з умовами «обгортковою» ліцензії. Умови договору визначає одна сторона операції, а інша сторона приймає їх і, таким чином визнає договір дійсним.

Такі спрощені правила продажу програмного продукту треба обов'язково закріплювати юридично. Враховуючи ту обставину, що правове поле для використання «обгорткової» ліцензії в Україні досі не створене, споживач може не звертати уваги на «обгортку» екземпляра комп'ютерної

програми. Право вільного розповсюдження екземпляра програми, придбаного на основі принципу вичерпання прав, діє без обмежень на всій території України.

Запитання для контролю знань

1. Якими законами охороняються комп'ютерні програми і бази даних?
2. Яких умов необхідно дотриматися для визнання авторського права?
3. Які особливості реалізації авторського права в мережі Інтернет?
4. У чому полягають особливості розміщення знака охорони авторського права в мережі Інтернет?
5. Що таке «доменне ім'я», які його функції?
6. Хто в Україні здійснює реєстрацію комп'ютерних програм і баз даних?
7. Що потрібно для реєстрації комп'ютерних програм і баз даних?
8. Назвіть види незаконного використання комп'ютерних програм і баз даних.
9. Що необхідно зробити для правомірного використання комп'ютерних програм і баз даних?
10. Які види угод оформляють у сфері програмного забезпечення?
11. Які основні положення треба зазначити в угоді при передачі права на використання програмного забезпечення?.

7. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ПРОДАЖ ТЕХНОЛОГІЙ

Питання для теоретичної підготовки

- 7.1. Правила Міжнародних науково-технічних центрів.
- 7.2. Правила науково-технічних центрів США.
- 7.3. Ціна ліцензії.

Ключові терміни та поняття

<i>Правила</i>	<i>МНТЦ</i>
<i>Ліцензія</i>	<i>Ноу-хау</i>
<i>Ліцензіар</i>	<i>Ліцензіат</i>

7.1. Правила Міжнародних науково-технічних центрів

З тисячі зареєстрованих у нас патентів лише шість використовують на виробництві. У Фінляндії реалізація патентів досягає 30%, а прибуток і роялті від ліцензій на патенти, що припадає на одного громадянина України становить 0,9 долара на рік, у Росії - 10 доларів, у США - понад 150.

У проектах Міжнародних науково-технічних центрів (МНТЦ) розподіл прав на інтелектуальну власність регулюється спеціальною статтею (ст. 13) Статуту МНТЦ. Згідно з цією статтею, кожна сторона, що фінансує проект, виконавці та і МНТЦ отримують право на невиняткову, безвідкличну, безоплатну ліцензію з правом субліцензування у всіх країнах на переклад, передрук і розповсюдження науково-технічних журнальних статей, доповідей і книг, які вийшли в світ безпосередньо у зв'язку з виконанням проекту. Якщо в процесі робіт з'явилися об'єкти промислової власності, то виконавець робіт надає фінансуючій стороні виняткову, безвідкличну,

безоплатну ліцензію (з правом субліцензування) для комерційної діяльності на території країни, яка фінансувала проект. Сторони також домовляються про виплату компенсації особам, названим як автори. При фінансуванні проекту спільними зусиллями декількох країн угода потребує узгодження умов у кожному конкретному випадку, відповідно до законів і правових норм країн-учасників. При цьому, колаборатор не має права на інтелектуальну власність. Наприклад, російські виконавці можуть комерціалізувати результати робіт в Росії та інших країнах, за винятком країн-інвесторів.

7.2. Правила науково-технічних центрів США

Цікавим є досвід США щодо розподілу ліцензійних платежів у випадку, коли об'єкти інтелектуальної власності створюють за рахунок засобів федерального бюджету. Згідно з чинним законодавством, керівник агентства чи лабораторії, що займається ліцензуванням, повинен виплачувати автору щороку 2000 дол. і не менше ніж 15% від подальших надходжень. Решту доходів спрямовують на реінвестування в НІОКР. У випадку, якщо сума ліцензійних платежів перевищує 5% річного бюджету лабораторії, надлишок надходить до бюджету. Суму перевищення ділиться між агентством і казначейством у пропорції 25% до 75%. Отже, порядок виплат такий, що спочатку свою частин отримує автор, потім - лабораторія, де він працює, і в останню чергу - держава. При цьому, у випадку великих прибутків частка держави є найбільшою. Такий механізм знижує вірогідність конфлікту інтересів і стимулює авторів не приховувати своїх винаходів і не шукати тіньових шляхів їх реалізації.

Використовують нижченаведену термінологію:

- *ліцензія* - дозвіл, право на використання об'єкта інтелектуальної власності;

- *ноу-хау* - технічні знання, досвід, дані, методи або комбінація перерахованих об'єктів, що представляють цінність, використовуються або можуть бути використані, відомі лише обмеженому колу експертів і в своєму повному вигляді ніде не публікувалися і не отримали захисту як промислова власність;

- *ліцензіар* - особа, яка передала на підставі ліцензійної угоди іншій особі право на використання патенту, що належить їй, або ноу-хау;

- *ліцензіат* - особа, яка отримує на умовах ліцензійної угоди право на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Передача і придбання технологій на комерційній основі можлива у різних правових формах. Будь-яка з них передбачає домовленість між стороною (власником патенту або ноу-хау), що передає, і приймаючою стороною (фізичними або юридичними особами, що одержують дозвіл на використання патенту чи приймають ноу-хау).

Особливий випадок передачі технологій пов'язаний з уступкою виняткового права.

Договір відступлення виняткового права припускає, що одна сторона - цедент (власник патенту) за винагороду або безоплатно повністю поступається своїм винятковим правом (своїм патентом) іншій стороні - цесіонарію (новому власникові виняткового права).

Титул власника права (власника патенту) переходить від цедента до цесіонарія. Таким чином, власником виняткового права стає нова особа, а колишній власник його втрачає.

Ліцензія у перекладі з латинської мови означає право, дозвіл, що надається звичайно за визначену строкову винагороду.

Ліцензія як юридичний термін - це дозвіл на виконання дій, у загальному випадку заборонених.

Під ліцензійним договором розуміють договір, за яким одна сторона (ліцензіар) зобов'язана надати іншій стороні (ліцензіату) для використання за встановлену в договорі компенсацію належні їй права на результати

інтелектуальної діяльності, тобто вважається, що ліцензійний договір нерозривно пов'язаний з передачею в тому або іншому обсязі виняткових прав, які впливають з патенту.

Ліцензійний договір за своєю юридичною природою відрізняється від договору відступлення виняткового права.

У ліцензійному договорі поєднано два види операцій. По-перше, наданий власником запатентованого винаходу іншій фізичній або юридичній особі дозвіл на виконання однієї або декількох дій, що підпадають під виняткові права на запатентований винахід. По-друге, ліцензію видають за певних умов, а ці умови, тобто обов'язки ліцензіата, також зазначені в ліцензійному договорі.

Найважливіші з цих умов стосуються платежів ліцензіата за ліцензію, яку йому видають. Це може бути фіксована сума, яку сплачують в певний час, або фіксовані суми, які сплачують протягом декількох встановлених термінів у майбутньому, або суми, розмір яких залежатиме від ступеня використання запатентованого винаходу.

У ліцензійній угоді інколи вказують, що винахід використовуватиме ліцензіат тільки для виробництва продуктів певного використання, наприклад для виготовлення харчових продуктів, призначених для людини, але не кормів для тварин. Або є умова встановлено, що ліцензіат використовуватиме винахід тільки на певних фабриках або продаватиме продукт, що містить винахід, тільки в межах певних регіонів. Як правило, при укладенні ліцензійної умови передбачені певні зобов'язання або дії з боку ліцензіара. Це перш за все стосується до гарантій досягнення певних технічних результатів завдяки використанню винаходу і до зобов'язань ліцензіара надавати за необхідності технічну або іншу допомогу щодо освоєння винаходу.

Нерідко передбачається обов'язок ліцензіара виступати в суді на стороні ліцензіата у випадку позову третьої особи, котра заявляє, що

використання ліцензіатом придбаного за ліцензією винаходу порушує виняткові права, які випливають з патентів, раніше виданих іншим особам.

Ліцензію видають як на право виробництва, так і на право збуту ліцензійної продукції, одночасно іноді встановлюють кількісне обмеження, як відносно виробництва, так і відносно обсягів продажу. З обсягом переданих прав взаємопов'язане питання про термін дії ліцензійної угоди. Міжнародна практика ліцензійної торгівлі свідчить про те, що термін дії ліцензійної угоди, як правило, не перевищує 10 років.

Особливу увагу в ліцензійному договорі приділяють питанням, пов'язаним з достроковим припиненням дії ліцензійної угоди, а також правам і обов'язкам сторін після закінчення терміну дії угоди.

У практиці ліцензійної торгівлі відомі також опційні угоди. Це договір, за яким власник винаходу на комерційній основі надає покупцеві право ознайомлення з призначенням винаходу і виняткові права на укладення ліцензійної угоди протягом терміну дії опційної угоди.

Питання про необхідність укладання такої угоди виникає у процесі переговорів між власником винаходу і потенційним покупцем, коли покупець не може визначитися щодо укладення ліцензійного договору через те, що не володіє достатньою інформацією науково-технічного, виробничого і комерційного характеру. Подібна інформація є конфіденційною і під час переговорів її не розголошують.

В опційній угоді передбачається також, що надана інформація не буде використана потенційним покупцем, якщо сторони надалі не підпишуть ліцензійний договір.

За умовами надання ліцензії бувають чистими, супутніми, відкритими, примусовими й субліцензіями.

«Чистою» ліцензією вважається така, при якій права на використання об'єктів інтелектуальної власності або інших нововведень надаються в рамках окремого ліцензійного договору, а не у складі інших торгових операцій.

Супутня ліцензія передбачає передачу прав на використання об'єктів інтелектуальної власності або інших нововведень у складі інших комерційних операцій.

При відкритій ліцензії власник охоронного документа повідомляє про свою згоду продати ліцензію будь-якій зацікавленій особі.

Субліцензію надає ліцензіат третім особам за згодою ліцензіара за умови ліцензійної угоди між ліцензіаром і ліцензіатом.

Особливий випадок недобровільної ліцензії виникає тоді, коли власник патенту зобов'язаний видати ліцензію на використання свого винаходу (корисної моделі) власнику пізніше за виданий патент, якщо винахід (корисна модель) останнього не може бути використаний без порушення прав власника раніше виданого патенту.

В цьому випадку ліцензію видають в обсязі, необхідному для використання винаходу пізніше виданого патенту. При цьому власник раніше виданого патенту зобов'язаний видати ліцензію, враховуючи умови, прийнятні для використання винаходу (корисної моделі) пізніше виданого патенту.

Для практичного використання патенту (винаходу) одного лише дозволу на використання патентних прав (тільки ліцензійного договору) недостатньо. Необхідна також передача технічної документації, знань і досвіду, устаткування і т.п., які забезпечать ліцензіату можливість фактичного виробництва продукції за ліцензією.

Договір, що передбачає таку передачу, називається договором про передачу технології. До такого договору входять не тільки патенти (зокрема, на винаходи), але і те, що не підлягає патентному захисту - знання, досвід, ноу-хау. Таким чином, договір про передачу технології передбачає не тільки володіння винятковими правами,

Форми договорів про передачу ноу-хау створені практикою і безпосередньо законом не регулюються, хоча до них застосовують всі

загальні положення договірної угоди. Особливістю угоди про передачу ноу-хау є те, що на компенсаційній основі передається право на використання знань і досвіду, а не право власності на матеріальний об'єкт.

Ноу-хау може бути виражене в матеріальній формі (документи, фотографії, комплекти креслень, електронні носії, мікрофільми, архітектурні плани будівель заводів, підприємств і складів, діаграми і схеми розташування устаткування, креслення устаткування і продукції, що випускається, специфікації комплектуючих і запчастин, інструкції з експлуатації устаткування, переліки й характеристики нових матеріалів, розрахунки робочого і машинного часу, технологічні діаграми, інструкції для упаковки і зберігання, відомості про стійкість до впливу навколишнього середовища і робочі інструкції технічному персоналу і фахівцям). Ноу-хау, які виражені в матеріальній формі називають технічною інформацією або технічними даними.

Ноу-хау може існувати також у нематеріальній формі. Прикладом такого ноу-хау служать знання і досвід фахівців підприємства-розробника технології, які можуть передаватися шляхом пояснення відповідних процесів фахівцям підприємства-покупця технології або шляхом спостережень і контролю за ходом виробничого процесу на підприємстві-покупцеві під час освоєння технології. Характерним прикладом такого ноу-хау є досвід викладача, що дозволяє найбільш повно донести певні знання до студентів на основі одних і тих самих даних та навчальних матеріалів.

Умови передачі ноу-хау фіксуються в договорі про передачу ноу-хау. Слід підкреслити, що такий договір за своїм призначенням не належить до ліцензійних договорів, оскільки первинний власник ноу-хау, зокрема комерційної таємниці, не має виняткових прав на відповідну інформацію. Закон охороняє не інформацію, а інтереси її власника. Проте умови, що стосуються передачі ноу-хау, зазначені не тільки в окремому від ліцензійного договору документі, допускається також включення відповідних умов до положень ліцензійного договору. Якщо ноу-хау тісно

пов'язане із запатентованим винаходом, зареєстрованим товарним знаком або з промисловим зразком, відповідні положення звичайно зафіксовані в ліцензійному договорі, що відноситься до запатентованого винаходу або до іншого об'єкта промислової власності. Особливо це стосується випадків, коли власник запатентованого винаходу або іншого об'єкта промислової власності є також розробником і утримувачем вказаного ноу-хау. Проте умови, що стосуються передачі ноу-хау, визначають в окремому договорі, згідно з яким одна сторона (постачальник ноу-хау) зобов'язується передати іншій стороні (реципієнту ноу-хау) певний обсяг знань (досвіду), необхідних для використання іншою стороною.

У спеціальній літературі ноу-хау в нематеріальній формі, виробництва, що стосуються до демонстрації способу, до консультування за технологією виробництва або з інших питань, іноді називають технічними послугами. Ноу-хау в нематеріальній формі, що стосуються навчання, іноді називають технічною допомогою.

Якщо ноу-хау в нематеріальній формі полягає в практичному керівництві окремими стадіями виробничого процесу, наприклад, плануванням або фінансове управління, підбір кадрів або маркетинг, його іноді називають управлінськими послугами (послугами менеджменту). Кожен з таких видів передачі ноу-хау як в матеріальній, так і в нематеріальній формі може бути предметом окремого договору - про передачу технічної інформації, про технічні послуги, про технічну допомогу, про управлінські послуги або менеджмент.

Умови передачі ноу-хау, крім визначення предмета договору (опису ноу-хау і засобів його передачі) включають також питання ціни, яку платить одержувач за ноу-хау, а також питання конфіденційності (порядок і умови розкриття ноу-хау третім особам), оскільки для постачальника ноу-хау реальною небезпекою є можливість розкриття переданого ноу-хау третім особам.

Ноу-хау, що належить постачальникові технології, купляється або розробляється ним у ході науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також у результаті використання промислових і комерційних технологій та їх адаптації до умов даного виробництва. Наявність ноу-хау цілком може бути основою конкурентоспроможності, якщо позиція постачальника не є домінуючою у відповідній галузі техніки.

Ноу-хау є важливим активом постачальника, тому слід докласти якомога більше зусиль для його збереження. До того ж, ноу-хау є ринковим ресурсом, джерелом додаткових надходжень, це також необхідно враховувати. Компромісом цих двох ліній поведінки сторони, яка передає, є операція з передачі ноу-хау, неодмінною умовою якої є зобов'язання одержувача не розкривати ноу-хау третім особам, за винятком певних обставин або згоди постачальника. Тобто, умовою передачі ноу-хау є розробка різних способів захисту від доступу до ноу-хау неуповноважених осіб. Способи захисту, зазначають у спеціальному договорі (розділі договору) про конфіденційність.

7.3. Ціна ліцензії

Ціна звичайного товару визначається трьома чинниками: собівартістю товару, рівнем конкуренції та власне, виробником (бажаним рівнем рентабельності). До цих трьох чинників у разі продажу технології додається ще один, мабуть, найголовніший - покупець.

Фіксованої ціни технології не існує, вона є предметом переговорів з конкретним покупцем. Така особливість технології як товару зумовлена тією простою обставиною, що покупця технології перш за все цікавить "А що я з цього матиму?" Оскільки кожен потенційний покупець має свої виробничі, збутові, управлінські, фінансові можливості, то і рівень доцільності покупки (тобто ціна технології) різний. Отже, ціна є договірною.

Все це свідчить про те, що визначити однозначно чіткі рецепти для розрахунку ціни технології навряд чи можливо. Досить часто в літературі висловлюють думку, що визначення ціни технології швидше мистецтво, ніж наука.

Основні методи визначення ціни технології

1. *Правило 25 відсотків.* Останніми роками досить поширена думка про те, що 25 % прибутку - справедлива плата за технологію. Мається на увазі весь прибуток від продажу товарів для встановлення яких використовують технологію, з урахуванням можливої економії витрат на виробництво, продаж, сервіс та ін.

За винятком додаткових можливостей на суміжних і похідних ринках. Правило каже, що сторони повинні домовитися про відрахування покупцем 25 % або від фактичного обсягу прибутку, або від очікуваних його розмірів. Тут і починаються труднощі. Жоден розсудливий покупець не допустить сторонніх людей до своїх фінансових документів, а навіть якщо це трапиться, домовитися щодо обґрунтованості тих чи інших витрат практично неможливо. Інакше кажучи, розмір фактичного прибутку є величиною ефемерною. Другий варіант – це узгодження прибутку і, як наслідок, розміру платежів - не приваблює покупця, оскільки завжди існує вірогідність відносного або абсолютного провалу товару на ринку. Таким чином, практичне використання правила 25% дуже обмежене, лише у поєднанні з іншими методами воно допоможе правильно визначити про реальну ціну технології.

2. *Ринковий підхід.* Основна ідея ринкового підходу - покупець повинен платити стільки, скільки дозволяє ринок. На практиці це означає відрахування (роялті) від загальної ціни продажу товарів, для виготовлення яких використовують ліцензійну за заздалегідь узгодженими ставками. Головний чинник, що впливає на величину ліцензійного платежу - традиції конкретної галузі, а також доступна інформація про фактично укладені операції (які стосуються певної галузі промисловості). Більшість

опублікованих даних відносяться до контрактів, укладених університетськими лабораторіями, а комерційні фірми прагнуть не розголошувати цю інформацію. Як правило, розмір відрахувань становить близько 4-х відсотків, хоча тут спостерігається значне галузеве розшарування.

Средньогалузевий відсоток і роялті по відомих операціях з аналогічними технологіями використовують тільки як початкову точку в переговорному процесі. Конкретні ринкові обставини можуть призвести як до збільшення, так і до зменшення відрахувань. Наведені вище дані належать до так званих невиняткових ліцензій, коли продавець залишає за собою право ліцензувати технологію ще кому-небудь, а також використовувати її для виготовлення власної продукції.

Винятковість ліцензії стимулює зростання роялті на 20-50 % (тобто 4 % перетворюються на 4, 8-6 %), у фармацевтичній промисловості зафіксований навіть випадок премії в 300 відсотків. Ще один чинник, що збільшує ставку ліцензійного платежу, - значні ринкові перспективи для покупця, пов'язані з новизною технології, її унікальністю і неординарністю технічних рішень. І навпаки, якщо велика вірогідність незалежної розробки альтернативної технології, - роялті може знизитися до 1, 5 %.

3. *Витратний підхід.* Ціна товару не може бути нижчою ніж витрати на його виробництво. Цей принцип відображає основну ідею витратного підходу. По суті, продавець - це виконавець замовлення покупця на проведення певних науково-дослідних робіт, а вартість цих робіт і вважається ціною технології.

Такий підхід, звичайно, не можна назвати справедливим, оскільки ігнорується уміння і талант винахідника. Замовчується, що технологію, яка продається, може створити будь-який професійний колектив інженерів. Ще однією причиною підстава для критики витратного підходу є ті обставини, що не враховується вартість досліджень, які зазначили поразки. Нерідко новим розробкам передують декілька безрезультатних етапів, і практично всі

вони необхідні для отримання кінцевого результату. І, нарешті, витратний підхід не бере до уваги ринковий ефект технології, що в умовах ринкової економіки абсурдно. Проте, витратний підхід допомагає визначити нижню межу ціни технології.

4. *Загальний діловий підхід.* Це відносно новий підхід до визначення ціни технології, що спирається на досвід і знання ділових людей при плануванні витрат всієї "поточної лінії" бізнесу. Ідея полягає в тому, щоб класифікувати витрати на підтримуючі (тобто ті, що забезпечують постійну конкурентоспроможність продукції), дослідницькі й конструкторські розробки. Наприклад, якщо витрати виробництва складають 30 % від загального обсягу продажів, вартість маркетингу - 20 %, управлінські витрати - 13 %, дистрибуція - 7 % і прибуток - 15 %, то 15 %, які залишилися і є вартістю науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, тобто ціною технології. Цьому аналізу підлягає діяльність продавця, чий товар проводиться за даною технологією і вже присутній на ринку.

Описуваний метод можна було б назвати узагальненим витратним підходом, оскільки крім вартості самої технології (точніше, вартості її розробки) враховуються також витрати на безрезультатні дослідження. Ще одна перевага загальноділового підходу над витратним - можливість оцінки технологій, розробка яких не завершена на сто відсотків. Наприклад, якщо технологія готова тільки на третину, то в наведених вище розрахунках 15 % перетворюються на 5.

Як загальну схему для розрахунку ціни ліцензії можна використовувати наступні формули.

Розрахунок ціни ліцензії за прибутком ліцензіата.

$$Ц = П_{доп} * Ч * V * Ч * (Т - Про) * Ч * R_{пр},$$

де Ц - розрахункова ціна ліцензії;

П_{доп} - додатковий середній прибуток на одиницю продукції;

V - середньорічний обсяг продукції, яку виготовляють за ліцензією;

Т - термін дії ліцензії;

Про - період освоєння ліцензії;

Rпр - ставка роялті, що залежить від прибутку.

Базова ставка роялті повинна бути скоректована залежно від виду ліцензійного договору і окремих його параметрів. Як правило, патентна ліцензія дорожче безпатентної на 30%, винятковість переданих прав збільшує ставку на 20% і більше. Загальна ставка роялті з урахуванням усіх корегуючих коефіцієнтів становить 15-35%.

Прибуток від використання ліцензійного нововведення, як базу для визначення ціни ліцензії у світовій практиці використовують рідко. Ліцензіат не зацікавлений в наданні ліцензіату вичерпної інформації про прибутки від використання ліцензії.

Розрахунок ціни ліцензії за обсягом продажів ліцензіата:

$$Ц = Ц_{\text{од. ін.}} \cdot Ч \cdot V \cdot Ч \cdot (T - \text{Про}) \cdot Ч \cdot R_v,$$

де Ц од. ін. - ціна одиниці продукції;

V - середньорічний обсяг продукції, яку виготовляють за ліцензією;

T - термін дії ліцензії;

Про - період освоєння ліцензії;

Rv - ставка роялті від обсягу продажів.

З урахуванням усіх коефіцієнтів, ставка роялті від обсягів продажу становить 0,5-12%.

Для отримання ціни ліцензії у вигляді одноразового (паушального) платежу потрібно використовувати коефіцієнт приведення при певній ставці дисконту.

При ухваленні рішення про покупку ліцензії та визначенні ціни ліцензії доцільно проаналізувати ризик покупки ліцензії. Ризик покупки ліцензії - це ступінь невизначеності досягнення розрахункових економічних показників у ході реалізації ліцензії. Слід враховувати три групи ризиків: фінансові, операційні й ризики, пов'язані з науково-технічним прогресом.

Фінансовий ризик пов'язаний з інфляційними процесами. Фінансовий ризик ліцензіара зменшується зі зростанням відношення постійних виплат

до змінних, а для ліцензіата - навпаки. При укладанні ліцензійної угоди необхідно знайти компроміс між виплатою паушальних платежів і роялті, що сприятиме стабілізації фінансового стану як ліцензіара, так і ліцензіата.

Операційний ризик визначається можливістю недосягнення очікуваного (планового) ефекту від освоєння ліцензійованої технології.

Ризик, пов'язаний з науково-технічним прогресом, визначається можливістю появи нових, ефективніших технологій протягом періоду дії ліцензії, яку купують.

Для встановлення чисельного значення ступеня ризику і, відповідно, коефіцієнта зменшення вартості ліцензії існує так звана лінгвістична модель ступенів ризику. Згідно з цією моделлю, словесному опису ризику від «нікчемного» до «непередбачуваного» відповідає ступінь ризику, виражений числовими значеннями 0 і 90% відповідно. При цьому, коефіцієнти зниження вартості ліцензії знаходяться в інтервалі значень від 1 до 0,05. Така модель досить універсальна і забезпечує наочність при обговоренні умов ліцензійної умови.

Основні суперечки між розробником і покупцем технології, як правило, виникають з приводу способу оплати: чи одноразовий (паушальний) платіж, чи періодичні відрахування (роялті) на користь розробника від майбутніх продажів товарів, у виробництві яких буде використана придбана технологія. Суть розбіжностей полягає в тому, що бізнес намагається привернути розробника до розподілу ризиків при просуванні товару на ринок. Покупець технології охоче готовий платити розробникові частину грошей, що отримуються від продажу товару, оскільки це фактично не його гроші, а гроші покупців товару. Платежі розробнику, закладені у вартість товару, тільки що знижують обсяг прибутку для бізнесу. Інша справа одноразовий платіж.

В цьому разі бізнес приймає всі ризики сприйняття товару ринком на себе і платить розробнику з власної кишені, чого робити не хочеться. З іншого боку, можна зрозуміти й розробника, який не хоче розділяти чужі

ризика, оскільки після передачі технології подальша її доля від нього не залежить. Істина лежить, як завжди, посередині. Але всі відомі значні капітали продавці технологій заробили саме на відрахуваннях від обсягів продажу.

Запитання для контролю знань

1. Охарактеризуйте основні умови ліцензування
2. На основі яких показників розраховується фінансовий ризик, пов'язаний з науково-технічним прогресом?
3. Чи має місце у світовій практиці прибуток, що отримується від використання ліцензованого нововведення, як база для визначення ціни ліцензії?
4. Які є переваги та недоліки у кожного з методів визначення ціни технології?

8. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Питання для теоретичної підготовки

8.1. Правове регулювання і способи захисту прав інтелектуальної власності.

8.2. Захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав.

8.3. Захист прав на об'єкти промислової власності і засобу індивідуалізації учасників товарообігу.

Ключові терміни та поняття

Правове регулювання

Способи захисту

Об'єкти авторського права

Суміжні права

Об'єкти промислової власності

8.1. Правове регулювання і способи захисту прав інтелектуальної власності

Питання захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності регулюються Конституцією України, Цивільним і Цивільно-процесуальним кодексами (далі - ЦК і ЦПК), Господарським і Господарсько-процесуальним кодексами, Кримінальним і Карно-процесуальним кодексами, Кодексом про адміністративні правопорушення (далі - КПАП), Митним кодексом, Законом України "Про авторське право і суміжні права", Законом "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", Законом «Про охорону прав на вказівки походження товарів», Законом "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", Законом "Про охорону прав на промислові зразки", Законом "Про охорону прав на сорти рослин", Законом "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем", Законом "Про відновлення платоспроможності

боржника або визнання його банкрутом", Законом "Про господарські об'єднання", Законом "Про друкарські засоби масової інформації (преса) в Україні", Законом "Про зовнішньоекономічну діяльність", Законом "Про судову експертизу", Декретом Кабінету Міністрів України "Про державне мито", Інформаційним листом Вищого господарського суду "Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності" від 8 жовтня 2003 р. № 01-8/1199, Рекомендаціями Президії Вищого господарського суду "Про деякі питання практики рішення суперечок, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності" від 10 червня 2004 р. з 04-5/1107, а також іншими нормативно-правовими актами і рекомендаціями.

Під час вибору правових джерел для вирішення конкретних питань, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, суттєве значення має дія нормативного акту в часі та просторі. Ці питання регулюють нормативні акти або Рішення Кабінету Міністрів України, що приймаються одночасно із законами.

Способи захисту прав поділяються на два види:

- 1) юрисдикційний;
- 2) неюрисдикційний.

Юрисдикційний спосіб полягає у наданні захисту за участю певних державних органів і посадових осіб (суду, Господарського суду, Антимонопольного комітету, Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності, державного інспектора з питань інтелектуальної власності (далі - Інспектор), міліції, Митного комітету і т.д.).

Неюрисдикційний захист здійснює суб'єктом цивільних правовідносин самостійно на підставі договору або закону (притримання, невиконання зобов'язань за договором відносно недобросовісного контрагента, скасування договору в односторонньому порядку).

Юрисдикційний захист здійснюють у порядку:

- адміністративного виконання;

- кримінального виконання;
- цивільно-правового виконання;
- господарсько-правового виконання.

Адміністративне виробництво проводиться у разі оскарження рішення Державного департаменту інтелектуальної власності - його Апеляційною палатою; в разі порушення конкурентного законодавства - органами Антимонопольного комітету; у випадку адміністративного правопорушення - його виявленням і складанням протоколу про правопорушення займаються органи міліції або Інспектор, а притягає до відповідальності суд.

У разі вчинення злочину - досудове слідство проводить міліція, а до відповідальності притягує суд. Особливе значення для потерпілого (власника прав на об'єкт інтелектуальної власності) має можливість подачі цивільного позову під час розслідування кримінальної справи.

Цивільним позивачем може бути як юридична, так і фізична особа - правовласник. Щодо злочинів у сфері порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності (ст. 176, 177, 229 і 232 Кримінального кодексу) обов'язково з'ясовують розмір заподіяного потерпілому збитку.

Цивільно-правове виробництво виконується місцевими судами, а господарсько-правове - господарськими судами.

8.2. Захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав

Способи цивільно-правового (господарсько-правового) захисту авторського права і суміжних прав визначаються ст.52 Закону України "Про авторське право і суміжні права" (далі - Закон), ст. 438, 440, 452 ЦК. Підставою для захисту прав є здійснення порушення авторського права або суміжних прав. Перелік порушень авторського права і суміжних прав даний в статті 50 Закону. У разі здійснення таких порушень, недотриманні передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, використання творів і об'єктів суміжних прав з обходом технічних

засобів захисту чи з підробкою інформації і (або) документів про управління правами, створення загрози неправомірного використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших порушень особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права й (або) суміжних прав мають право:

- а) вимагати визнання і відновлення своїх прав;
- б) звертатися до суду з позовом про відновлення порушених прав і (або) припинення дій, які порушують авторське право і (або) суміжні права або створюють загрозу їх порушення;
- в) подавати позови про відшкодування моральної (немайнового) шкоди;
- г) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), в тому числі не отриманого прибутку, стягнення доходу, отриманого порушником унаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій;
- д) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, зокрема припинення митних процедур, якщо є підозра про ввезення на митну територію України або з її митної території контрафактних екземплярів творів, фонограм, відеограм без технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;
- е) брати участь у інспекційній перевірці виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням екземплярів творів, фонограм і відеограм, якщо є підстави для підозри про порушення (або загрозу порушення) авторського права і (або) суміжних прав, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- ж) вимагати, зокрема в судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права та (або) суміжних прав і судових рішень щодо цих порушень;

з) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві й поширенні контрафактних екземплярів творів й об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, і про канали їх розповсюдження;

и) вимагати застосування інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права і суміжних прав.

Суд має право ухвалити рішення або ухвала про:

а) відшкодування моральної (немайнового) шкоди, заподіяної в результаті порушення авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням суми відшкодування;

б) відшкодування матеріальних збитків, заподіяних внаслідок порушення авторського права і (або) суміжних прав;

в) стягнення з порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого незаконним шляхом;

г) виплату суми компенсації, яку визначає суд, в обсязі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу;

д) заборону про публікації творів, їх виконань або сценічних постановок, випуск екземплярів фонограм, відеограм, їх розповсюдження, вилучення їх з продажу конфіскація контрафактних екземплярів творів, фонограм, відеограм, програм мовлення і устаткування і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення і ін., якщо в процесі судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу для порушення цих прав;

е) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві і поширенні контрафактних екземплярів творів й об'єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів захисту, про канали їх розповсюдження.

При визначенні суми збитків, які виплачують особі, права якої зазнали утисків, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний брати до уваги суть порушень, майнову і моральну шкоди, заподіяну особі, яка володіє авторським і (або) суміжним правом, а також можливий дохід, що могла б отримати ця особа. До суми збитків, заподіяних особі, права якої порушені, додатково входять судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

При визначенні суми компенсації, яку виплачують замість відшкодування збитків або стягнення доходу, суд зобов'язаний визначити суму компенсації, враховуючи обсяг порушення і (або) наміри відповідача.

Суд може ухвалити рішення про стягнення з порушника штрафу в обсязі 10 відсотків суми на користь позивача. Сума штрафів передається в установленому порядку до Державного бюджету України.

Суд може ухвалити рішення про вилучення або конфіскацію всіх контрафактних екземплярів творів, фонограм, відеограм, програм мовлення якщо вони були виготовлені або поширені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також без обходу технічних засобів захисту. Це стосується також всіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів.

Адміністративно-правовий спосіб захисту застосовують у разі здійснення адміністративних правопорушень, передбачених статтями 512 "Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності" і 1649 "Незаконне розповсюдження екземплярів аудіовізуальних творів або фонограм".

8.3. Захист прав на об'єкти промислової власності і засоби індивідуалізації учасників товарообігу

Що стосується захисту прав на об'єкти промислової власності і засоби індивідуалізації учасників товарообігу, то правове регулювання цього питання є багатоплановим.

Кожен спеціальний закон про охорону права на конкретний об'єкт інтелектуальної власності містить розділ, що регулює відносини щодо захисту цих прав. Крім того, ст.424 ЦК визначає майнові права інтелектуальної власності на всі об'єкти. Винятки і обмеження в майнових правах встановлює закон. У розділах 38 - 46 ЦК визначені права на конкретні об'єкти інтелектуальної власності, кожному майновому і особистому немайновому праву відповідає спосіб його захисту.

Згідно нормам ЦК, основним способом захисту прав об'єктів промислової власності та засобів індивідуалізації учасників товарообігу є заборона неправомірного використання відповідачем винаходу, корисної моделі, промислового зразка, компоновки (топографії) інтегральної мікросхеми, сорту рослин, породи тварин, комерційного найменування, торгової марки, географічної вказівки.

Адміністративно-правовий спосіб захисту застосовують у випадку доведення адміністративної провини, передбаченої статтями 512 "Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності" і 1643 "Недобросовісна конкуренція" КПАП.

Законодавство України, як і багатьох інших держав, поряд із засобами цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності встановлює кримінальну відповідальність за їх порушення.

Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності настає, якщо власнику прав завдана матеріальна шкода у значному, великому або в особливо великому розмірі, визначених законом, або якщо злочин вчинено повторно або з використанням службового

становища. Враховуючи, що інтелектуальна власність в сучасних умовах набирає все більшої ваги, а також зростання масштабів правопорушень у цій сфері, такі покарання є виправданими і мають стримувати порушення прав інтелектуальної власності.

Законодавство передбачає кримінальну відповідальність за незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральних мікросхем, сорту рослин, а також привласнення авторства на них, за незаконне використання торговельної марки, фірмового найменування та географічного зазначення або інше умисне порушення права на ці об'єкти.

Кримінальна відповідальність передбачена за комерційне шпигунство, тобто незаконне отримання і розголошення або інше використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності. Такі злочини караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Захист прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку здійснює також Апеляційна палата Державного департаменту інтелектуальної власності, яка розглядає заперечення проти рішень Державного департаменту інтелектуальної власності щодо реєстрації прав інтелектуальної власності в Україні, заяви про визнання торговельної марки добре відомою в Україні, інші спірні питання.

Заперечення, зокрема, може бути подано у зв'язку з відмовою Держдепартаменту у реєстрації прав інтелектуальної власності та видачі охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності за результатами проведення експертизи поданої заявки.

В Апеляційній палаті законодавчо закріплена колегіальна форма розгляду справ, віднесених до її компетенції. Заперечення розглядається

колегією Апеляційної палати, яка приймає рішення щодо правомірності дій Держдепартаменту з відмови в реєстрації прав.

Запитання для контролю знань

1. Які бувають види порушень авторських і суміжних прав?
2. Які є форми захисту авторських прав?
3. Які є форми захисту суміжних прав?
4. Які є способи цивільно-правового захисту авторських і суміжних прав?
5. Яку адміністративну відповідальність передбачено за порушення авторських і суміжних прав?
6. Яку кримінальну відповідальність передбачено за порушення авторських і суміжних прав?
7. які штрафні санкції передбачено за порушення авторських та суміжних прав?

9. РИНОК ТЕХНОЛОГІЙ

Питання для теоретичної підготовки

- 9.1. Технологія як товар.
- 9.2. Комерційні форми передачі технологій (форми ринкового обігу технологій).
- 9.3. Суб'єкти та об'єкти ринку технологій.
- 9.4. Життєвий цикл технології.
- 9.5. Договір про передачу технологій.

Ключові терміни і поняття

Технологія

Комерційна форма

Ринок технологій

Життєвий цикл

Договір

9.1. Технологія як товар

Ринок технологій порівняно новий, його сучасні інститути (фінансові, інформаційні, консалтингові) і правове забезпечення сформувалися як системний комплекс тільки в останній третині ХХ ст. Технологічний ринок відрізняється від усіх інших ринків за багатьма критеріями. Пов'язано це з високими ризиками науково-технічних інновацій на відміну від інновацій інших типів, об'єктивною складністю роботи з об'єктами інтелектуальної власності, значними витратами на стадіях виведення технології на ринок, а також очевидною специфікою технології як товару.

Технологія не є товаром масового попиту, продати її можна лише обмеженому колу покупців. Вельми специфічна конкуренція на ринку технологій. З одного боку, технологія, якщо вона захищена патентом, не має прямих конкурентів. З іншого боку, конкуренція близьких за

характеристиками технологій може бути дуже високою, хоча виявлення спектру потенційних конкурентних технологій дуже складна справа. Пропоновані на ринку технології, як правило, орієнтовані на запити обмеженої кількості покупців (найчастіше це виробники якої-небудь кінцевої продукції або послуги), тому успішність збуту значною мірою залежить від точності попереднього вибору потенційних споживачів технологій і аналізу їх потреб у використанні нових технологій. Неможливо залишити поза увагою специфіку визначення вартості технології, пов'язану з тим, що ціна технології має досить вагому (часто переважає) частку нематеріальних компонентів (об'єктів інтелектуальної власності), вартісна оцінка яких є на сьогодні проблемою. Сукупність усіх цих чинників породжує складність відносин на ринку технологій і пред'являє підвищені вимоги до кваліфікації учасників цього ринку.

9.2. Комерційні форми передачі технологій (форми ринкового обігу технологій)

Продаж патентів, ліцензій, "ноу-хау" - це традиційна, класична форма передачі технологій від розробника до споживача. Якщо говорити про сучасні тенденції, то слід зазначити зростання ролі "НОУ-ХАУ" у порівнянні з патентами. Це пов'язано зі зниженням інтересу до патентування нововведень, що зумовлюється декількома обставинами. По-перше, підвищенням темпу оновлення технологій і небажанням витратити час (близько року) на отримання патенту. По-друге, в умовах зростання технологічної конкуренції усе частіше трапляються випадки незаконного використання патентів. По-третє, останнім часом стрімко зросла частка «внутрішньофірмового» трансферу технологій (відомо, що транснаціональні корпорації - ТНК - контролюють сьогодні понад 75% світового ринку технологій). Тому досить часто компанії вважають за краще залишати винахід на рівні "НОУ-ХАУ", таким чином випереджаючи в конкурентів у

швидкості виходу на ринок з новим продуктом. Крім того, патентуючи винахід, розробник розголошує свою технологічну стратегію, дозволяючи тим самим конкурентам наблизитися до його рівня. Тому багато фірм патентують свої винаходи тільки тоді, коли «відчувають подих» конкурентів за своєю спиною. Загалом, слід пам'ятати, що патентування не є кінцевою метою розробки. Це тільки один з можливих способів її продажу або просування на ринок. З цією метою для кожного конкретного винаходу необхідно планувати патентування з іншими способами передачі розробки.

Прийом на роботу. Під час прийому на роботу компанія бере фахівця з урахуванням не тільки на його кваліфікації, але і на його знань конкретних технологій, не обов'язково тих, що належать йому. Компанія бажає використовувати фахівця для освоєння у себе цих технологій, вважаючи, що це обійдеться їй дешевше, ніж придбання відповідної ліцензії або "ноу-хау". Така форма передачі інновацій досить поширена в тому випадку, коли одна зі сторін - розробник або покупець - перебуває у країні з недостатньо розвиненим законодавством у сфері охорони інтелектуальної власності. Якщо розробник працює в такій країні, права на технології, які він знає, регламентовані не дуже строго, та й сам фахівець може не знати всіх необхідних деталей. Тому компанії простіше й дешевше взяти на роботу одного фахівця, ніж витратити багато часу й сил на з'ясування, кому ж справді належать права на технологію. І, навпаки, компанії в країнах, що розвиваються, беруть на роботу іноземних технологів для організації в себе виробництва за новою технологією без покупки відповідної ліцензії. При цьому, вони орієнтовані на внутрішній ринок, а недосконалість законодавства дозволяє уникати претензій від власників запозиченої технології.

Замовлення НІОКР. Компанію-покупця може не влаштовувати технологія або, точніше, наукові результати, отримані розробником. Або компанія не може знайти ту технологію, яка їй потрібна, але знає, що той чи інший розробник має заготовку для створення необхідної технології. У

цьому випадку компанія замовляє розробку потрібної технології. До того ж, технологія враховує кваліфікацію і працю розробника, які оплачує замовник, а також попередні знання, напрацювання, які розробник мав на момент отримання замовлення. Перша складова оплачується компанією, виходячи з фактичних витрат, друга оцінюється за ринковою вартістю.

Покупка продукції. Якщо технологія припускає удосконалення тільки окремого вузла виробничого устаткування або елемента складного наукомісткого товару, компанія може домовитися про придбання нового вузла (елемента) в якості однієї з тих фірм, що займаються їх комплектацією.

Покупка установки «під ключ». Передача технології може проводитися в різних етапах наближення до виробництва, наприклад, у вигляді конструкторської документації, за якою компанія може виготовити устаткування, що реалізовує нову технологію. Або компанія купує у розробника одразу готову установку, економлячи час і кошти на доведення технології до ринку.

Створення спільного підприємства. У випадках, коли розробник має намір взяти участь у бізнесі, заснованому на його технології, можливою формою співпраці стає спільне підприємство, до статутного капіталу якого розробник вносить технологію, а його партнери - ресурси, які знадобляться для ведення бізнесу: гроші, виробничі потужності, канали збуту продукції та ін. Це основна форма інвестування венчурних компаній, котрі іноді є ініціаторами такої форми передачі інновацій. Це відбувається частіше тоді, коли компанія хоче розділити з розробником ризики виведення на ринок нового товару, заснованого на його технології. Компанія може запропонувати розробникові частку в статутному фонді підприємства, яке реалізовує його технологію, якщо ця технологія потребує постійного авторського супроводу. В цьому випадку необхідно заохотити розробника до постійного нагляду за технологією та її модернізації.

Придбання підприємства. Трапляється, що підприємство має потужні технології, але з тих чи інших причин самостійно не може успішно

реалізувати їх на ринку. В цьому випадку можна спробувати викупити його цілком, разом зі всіма його технологіями. І це може виявитися дешевше, простіше й надійніше, ніж купувати безпосередньо технології. Іноді така форма придбання інновацій практикується малими інноваційними підприємствами. Компанія набуває технологію разом з фахівцями, які можуть без додаткової підготовки працювати з нею, але вже в рамках великої компанії.

Інвестиційний проект. Компанія здатна профінансувати створення нового виробництва за участю розробника, повернувши вкладені засоби шляхом придбання продукції майбутнього виробництва на певних умовах. Так буває, коли нове виробництво є непрофільним для компанії, але його продукція використовується в якості сировини або комплектуючих в основному виробництві компанії. Або компанія остерігається вкладати засоби в основні фонди через низьку ліквідність з тієї або іншої причини. У цьому випадку компанія контролює технологію через збут готової продукції. Часто такий контроль може бути ефективнішим за контроль через участь у статутному капіталі.

9.3. Суб'єкти і об'єкти ринку технологій

Суб'єктами сучасного ринку технологій є держави, комерційні фірми, некомерційні організації, різноманітні фонди, а також фізичні особи - учені та фахівці.

Об'єктами світового ринку технологій є результати інтелектуальної діяльності в матеріалізованій (устаткування, агрегати, інструменти, технологічні лінії, технічна документація та ін.) і в нематеріалізованій формах (знання, досвід, прийоми і т.д.). Технологія як товар на ринку може бути у вигляді патентів, виробничого досвіду, ноу-хау, дослідних і промислових зразків устаткування, апаратури, іншої техніки, а також

технологій у вузькому розумінні як способів виробництва, технологічних процесів і виробничих секретів.

9.4 Життєвий цикл технології

Технологія як товар проходить певний життєвий цикл від моменту її появи, виходу на ринок і до зникнення з нього. Цей життєвий цикл має форму кривої, ліва частина якої відповідає доринковій фазі циклу і охоплює період від ідеї до її матеріального втілення (стадія НІОКР). У процесі перебігу цієї фази проводяться витрати, обсяг яких швидко зростає при наближенні до ринкової фази, коли розробку втілюють у прототипі, моделі або патенті.

Ринкова фаза - висхідна гілка кривої - характеризується швидким зростанням обсягів виробництва, продажу і прибутку аж до досягнення певного рівня зрілості нового продукту. Потім починається «старіння» продукту, посилення конкуренції, пов'язаної з появою на ринку аналогів, зниження обсягів продажу і, як наслідок, зникнення продукту з ринку. В період ринкової фази спостерігається швидке зростання попиту, пропозиції, конкуренції. З'являється багато фірм-імітаторів, які пропонують аналогічний або схожий за характеристиками продукт. Захист прав фірм-новаторів забезпечують патенти, право інтелектуальної і промислової власності, яке охороняється законодавством у всіх цивілізованих країнах.

Для надійного захисту прав на технологію автор, як правило, патентує її в країнах - потенційних конкурентах. На практиці доведено, що провідні виробники нової технології одночасно патентують свої новинки приблизно в 20-25 країнах (основних індустриальних державах).

Правові системи різних країн передбачають різні терміни охорони права власності на технологію - від 10 до 20 років, у середньому - 15 років. Цього терміну виявляється цілком достатньо для проходження повної ринкової фази, тривалість якої в сучасних умовах має тенденцію до

скорочення. Тому зрозумілою є зацікавленість власників технологій у максимально швидкій їх комерціалізації.

Беручи до уваги все вищесказане, зазначимо, що в світі склалася така стратегія технологічного трансферу.

На першому етапі ринкової стадії життєвого циклу технології (початок кривої підйому) перевагу надають продажу готової продукції, в якій реалізують нові ідеї, принципи та процеси, і яка може забезпечити покупцеві нову якість товару.

На наступному етапі, якщо нова продукція користується попитом, технологічний трансфер розвивається за рахунок прямих інвестицій у розширення виробництва, дозволяючи швидко збільшити прибуток за рахунок зниження питомих витрат на оплату праці, транспортування і послуги, які супроводжують продаж і обслуговування. І тільки на стадії насичення кривої життєвого циклу технології перевага віддається продажу ліцензій - відступленню прав власності на запатентовану і незапатентовану технологію.

Останнім часом третій етап часто характеризується створенням спільних підприємств, як правило, в країнах з нижчим рівнем розвитку техніки і технологій, що дозволяє продовжити тривалість активної частини життєвого циклу технології.

Головними стимулами сторін при створенні спільних підприємств є можливість використання дешевих ресурсів (трудових, матеріальних), зменшення інших витрат за рахунок нижчих податків, менш жорстких екологічних та інших обмежень («сильний» партнер) і одержання доступу до новітніх технологій, сучасного менеджменту, інвестиційних ресурсів («слабкий» партнер).

9.5 Договір про передачу технологій

Комерційні форми технологічного трансферу оформляються угодами - ліцензійними, про науково-технічну співпрацю, про спільне виробництво або договорами купівлі-продажу.

Підготовка і укладання всіх видів таких договорів - складний, тривалий і дорогий, а також потребує участі кваліфікованих експертів з різних аспектів трансферу - правових, фінансових, технічних, гуманітарних. Особливо це актуально для міжнародного трансферу технологій. Як приклад складного комплексу взаємозв'язаних питань, що виникають і вирішуються під час підготовки подібних угод, слід навести типовий набір вимог до змісту договірної процедури і угод, які укладають.

Покупець зобов'язаний своєчасно проінформувати продавця про законодавство країни-реципієнта, про діючі норми, стандарти щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності, сертифікації продукції, митного права, екологічних вимог і обмежень і тощо.

Аналогічну інформацію повинен надавати і продавець. Він також мусить повідомити в обов'язковому порядку про всі відомі йому обмеження, які існують або можуть виникнути в майбутньому щодо передаваної технології, її обслуговування і технічного супроводу.

Продавець зобов'язаний передавати товар без будь-яких прав і претензій з боку третіх осіб, які засновані на правах інтелектуальної або промислової власності, про які продавець знає чи повинен знати.

Разом зі стандартними положеннями будь-яких договорів купівлі-продажу, до угод про передачу технологій включаються специфічні умови - зобов'язання, гарантії та права продавця і покупця щодо якості та повноти переданих об'єктів, їх патентної чистоти, сфери і умов використання, можливостей вдосконалення, прав на використання товарного знака продавця і т.п. Тому всі договори і угоди на трансфер технологій, особливо міжнародний, готуються особливо ретельно.

Вимоги до кваліфікації експертів, яких залучають, і консультантів до цього процесу, як правило, вищі, ніж при укладенні договорів купівлі-продажу звичайної продукції.

Запитання для контролю знань

1. Визначте специфічні риси технології як товару.
2. Які форми ринкової передачі технологій впливають на результативність комерційної діяльності підприємства?
3. Опишіть життєвий цикл технологій.
4. Які особливості разом із стандартними положеннями має договорів про передачу технологій?

10. ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Питання для теоретичної підготовки

- 10.1. Роль нематеріальних активів і інтелектуальної власності в сучасній економіці.
- 10.2. Формування ринку інтелектуальної власності в Україні.
- 10.3. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності.

Ключові терміни і поняття

Нематеріальні активи

Комерціалізація

Експерти

Ринок інтелектуальної власності

10.1. Роль нематеріальних активів й інтелектуальної власності в сучасній економіці

У сучасному світі об'єкти права інтелектуальної власності відіграють значну роль у забезпеченні конкурентоспроможності товарів і послуг, стаючи вирішальним чинником економічного розвитку.

Активи підприємства складаються з матеріальних активів, до яких відносять: рухоме, нерухоме майно і оборотні кошти, а також з нематеріальних активів - в основному прав (права власності на об'єкти інтелектуальної власності, права користування природними ресурсами, права користування економічними, організаційними й іншими перевагами і пільгами: податковими пільгами, місцем на товарній біржі. Крім того, до нематеріальних активів відносять гудвіл, списки клієнтів тощо).

Значущість нематеріальних активів й інтелектуальної власності виявляється у двох формах - абсолютній і відносній.

Що стосується абсолютних розмірів інтелектуальної власності, то, перш за все, необхідно відзначити, що попит на неї виявляється в підвищенні ринкової вартості інтелектуальної власності різних видів і в зростанні суми відшкодування збитків, пов'язаних з порушенням прав її власників.

Так, загальна вартість ліцензій, що дають право на використання об'єктів промислової власності й технологій досягла 50 млрд. дол. в рік (з них на США припадає 20 млрд. дол.). Загалом за оцінками експертів обсяг наукомісткої продукції, яку реалізують на міжнародному ринку, створеної на основі використання інтелектуальної власності, сягає до 2,3 трильйонів доларів на рік (з цієї кількості близько 700 млрд. припадає на США, 530 млрд. - на Німеччину і 400 млрд. - на Японію, на Росію припадає тільки 0,3 % цього ринку).

Ця загальна тенденція зростання абсолютної величини вартості інтелектуальної вартості спостерігається і стосовно окремих фірм. Наприклад, знаменита фірма “ Дженерал Електрик”, продаючи побічні патенти (тобто ті, які сама не використовує), отримує від цього близько 11% прибутку.

Щодо товарного знака (важливого елемента інтелектуальної власності - понад 5 мільйонів цих знаків використовують у розвинених країнах), то, наприклад, під час «злиття» або «продажу» фірм від його вартості значною мірою залежить масштаб операції. Наприклад, коли була продана автомобілебудівна фірма “ Додж”, то з 146 млн. дол. ціни продажу 74 млн. визначалися вартістю товарного знака, що склало по 15 млн. дол. за букву. Товарний знак відомої у всьому світі тютюнової фірми “ Camel” коштує 10 млрд. дол. І фантастичну вартість має товарний знак такої відомої фірми, як “ Coca-Cola”: у різних літературних джерелах називаються цифри від 3,5 до 36 млрд. дол.

Зростання абсолютної значущості інтелектуальної власності проявляється також у вигляді зростання збитків від порушення прав її власників. Наприклад, за даними Міжнародної організації, яка веде боротьбу

з комп'ютерним піратством, і низкою інших організацій, зайнятих у цій сфері бізнесу, компанії що займаються розробкою програмного забезпечення для ЕОМ на рік втрачають до 13-15 млрд. дол. прибутку внаслідок нелегального тиражування належних їм програм, що їм належать. Щорічні збитки від продажу продукції з фальшивими товарними знаками, за даними Міжнародної торгової палати і Німецької торговельно-промислової палати, завдає збитку власникам цих знаків в 80-100 млрд. дол.

Щодо окремих країн, то, наприклад, в одному тільки Китаї вартість лише аудіовізуальних компакт-касет, виготовлюваних “ “піратським” способом, складає близько 1 млрд. дол. на рік.

Проте значущість інтелектуальної власності виявляється у зростанні не тільки її абсолютних розмірів, але й розмірів відносних. Для ілюстрації можна навести такі факти. Наприклад, якщо розглянути всі види власності, які є предметом торгівлі на ринках найбільш розвинених країн, то спостерігається чітка тенденція: темпи зростання торгівлі інтелектуальною власністю перевищують темпи зростання торгівлі іншими видами власності. Так, світова торгівля ліцензіями на право використання промислової власності і технології має зростання до 12% на рік, тоді як зростання світового промислового виробництва не перевищує 2,5 - 3% на рік.

Відносна значущість нематеріальних активів та інтелектуальної власності виявляється не тільки у вищих (в порівнянні з іншими видами власності) темпах зростання. Вона нерідко знаходить віддзеркалення і у високій питомій вазі її у складі активів окремих підприємств. Так, в компанії “Microsoft” нематеріальні активи складають 65 млрд. дол. із загального числа активів, що оцінюються в 80 млрд. дол.

Загалом, відповідно до зарубіжних експертних оцінок в передових у промисловому відношенні країнах частка інтелектуальної власності складає до 50% всіх активів промислових фірм, і нерідко буває, що в США і Західній Європі ринкова ціна підприємств (у якій враховується та, що знаходиться на

підприємстві інтелектуальна власність), які продаються, в 3-4 рази перевищує балансову вартість їх матеріальних активів.

На жаль, у нас в країні інша ситуація. Фахівці вважають, що тільки 5% вітчизняних підприємств мають на балансі нематеріальні активи. Хоча, кожне підприємство використовує у виробничій діяльності різні об'єкти інтелектуальної власності. Їх наявність забезпечує розвиток підприємства.

Наведені вище цифри й факти підтверджують велику значущість нематеріальних активів та інтелектуальної власності.

10.2. Формування ринку інтелектуальної власності в Україні

Інтелектуальна власність стає одним з найбільш важливих об'єктів власності юридичної особи, за допомогою якої реалізуються майнові товарно-грошові відносини у сфері створення, правової охорони і використання результатів інтелектуальної діяльності. Це свідчить про те, що господарське призначення інтелектуальної власності на рівні суб'єктів господарської діяльності є економіко-правовою моделлю суспільного ринку інтелектуальної власності.

Комерціалізація промислової власності є необхідною умовою для налагодження виробництва наукомісткої конкурентоспроможної продукції, просування її на внутрішній й зовнішній ринок.

Становлення та розвиток авторсько-правових і патентно-ліцензійних відносин створили можливість розглядати результати інтелектуальної власності як комплекс майнових і немайнових прав, що сприяло розвитку комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та організації ринку інтелектуальної власності.

В основі організованого ринку інтелектуальної власності лежить принцип підпорядкування кожного учасника ринку загальноприйнятим правилам для досягнення певної мети.

Необхідним чинником функціонування організованого ринку є створення єдиного механізму обміну комерційною інформацією.

Сьогодні в Україні для формування організованого ринку інтелектуальної власності створено організаційну структуру в «Українському центрі інноватики і патентно-інформаційних послуг» при ДП «Український інститут промислової власності» - «Інтернет-біржа промислової власності» (ІБПВ).

Діяльність біржі спрямована на використання сучасних інформаційних технологій для просування науково-технічних досягнень України на світовий і вітчизняний інноваційні ринки.

На сторінках «Інтернет-біржі промислової власності» (www.ip-centr.kiev.ua) автор і патентовласник мають унікальну можливість запропонувати потенційному покупцеві свій об'єкт інтелектуальної власності, не залишивши поза увагою економічні, екологічні, соціальні та інші переваги від використання такого об'єкта.

10.3. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності

Комерціалізація інтелектуальних активів можлива тільки в тому випадку, якщо вони набувають економічної цінності або виступають як засіб створення нової вартості (інтелектуальний капітал), або джерело споживчого блага (споживчий продукт).

Метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві або продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності -це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар.

Грамотно і з максимальною комерційною вигодою здійснити комерційне використання об'єктів інтелектуальної власності - це надзвичайно важливий момент діяльності підприємства. Робиться це, зокрема, шляхом участі об'єктів права інтелектуальної власності у всіх взаєминах торгового (комерційного) характеру; внеску в статутний капітал підприємства; отримання кредитів та інших ресурсів під заставу об'єктів інтелектуальної власності; випуску додаткового пакету акцій на величину узгодженої вартості об'єктів інтелектуальної власності; багаторазової передачі прав на використання об'єктів різним суб'єктам підприємництва; переуступки прав на запатентовані об'єкти інтелектуальної власності.

Вибір форми комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності залежить від висновків маркетингових досліджень. Для цього проводять ретельне вивчення ринку інтелектуальної власності, визначають попит і індивідуальні потреби споживачів, досліджують пропозиції аналогічних об'єктів, що існують на ринку.

Вважається, що комерціалізація шляхом використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві є найбільш вигідною, оскільки, володіючи монопольним правом, власник об'єкта отримує весь прибуток від продажу інноваційного продукту.

Якщо правовласник не може використовувати об'єкти права інтелектуальної власності у власному виробництві, він може передати повністю або частково право власності на об'єкти інтелектуальної власності іншій фізичній чи юридичній особі або передати лише право на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Найпоширенішою формою комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності є їх залучення до статутного капіталу підприємства .

Формування статутного капіталу при створенні підприємства є одним з обов'язкових і основоположних чинників. При цьому власник об'єктів права

інтелектуальної власності отримує наступні зобов'язання і права по відношенню до підприємства:

- право на отримання частини прибутку (дивідендів);
- право на участь в управлінні підприємством через загальні збори учасників;
- право на отримання ліквідаційної квоти у випадку ліквідації підприємства;
- право на ознайомлення зі звітною інформацією про діяльність підприємства.

Підприємство, яке отримало такий об'єкт, теж має низку переваг. По-перше, одержаний об'єкт права інтелектуальної власності буде відображений у балансі підприємства як нематеріальний актив. По-друге, підприємство може амортизувати такий нематеріальний актив, таким чином, оптимізуючи базу для оподаткування.

Правовласник може отримувати додатковий прибуток від використання свого об'єкта права інтелектуальної власності за рахунок платежів за договором комерційної концесії (франшизи).

Договір комерційної концесії - це договір, за яким одна особа (правовласник - франшизор), що має розроблену систему ведення певної діяльності, дозволяє іншій особі використовувати цю систему, згідно з вимогами власника франшизи, в обмін на винагороду.

Система, заснована на умовах комерційної концесії - це пакет прав на використання об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи права на промислові зразки, фірмові найменування, торгові марки, технології, комерційну таємницю (ноу-хау). Потенційний користувач франшизи не отримує право на об'єкти права інтелектуальної власності. Ці права йому надають за ліцензією певний термін.

Франшиза - це спосіб розширення бізнесу, який дає право франшизорам відтворювати налагоджений бізнес у всіх його проявах.

З економіко-фінансового погляду, інтелектуальна власність в умовах господарської діяльності (комерціалізації), набуває головної ознаки - можливість отримати додатковий дохід або іншу вигоду від її використання.

Як зазначалося вище, об'єкти права інтелектуальної власності включають майнові та немайнові права. Ми говоримо про комерціалізацію, як правило, про комерціалізацію майнових прав. Кажучи про комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності не можна залишити поза увагою авторів цих об'єктів. Згідно з чинним законодавством автор об'єкту інтелектуальної власності має право на винагороду за комерційне використання такого об'єкта. Іншими словами, якщо господарський суб'єкт використовує об'єкт права інтелектуальної власності - він повинен виплатити винагороду авторів(ам). Розмір такої винагороди і порядок виплати регламентовані додатковою угодою між учасниками (правовласником і автором).

Ключовим елементом комерціалізації інтелектуальних активів є їх оцінка. Оцінка об'єктів інтелектуальної власності дозволяє не тільки визначити цінність (вартість) цього ресурсу для власника, але й виявити його ринкову цінність, рівень попиту на об'єкти інтелектуальної власності на ринку, а, отже, і подальшу стратегію діяльності власника щодо реалізації та впровадження об'єктів інтелектуальної власності.

Запитання для контролю знань

1. Що є метою комерціалізації?
2. Що є основним елементом комерціалізації інтелектуальних активів?
3. Яким чином правовласник може отримувати додатковий прибуток від використання свого об'єкта права інтелектуальної власності?

11. ОЦІНКА Й ОБЛІК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Питання для теоретичної підготовки

11.1. Інтелектуальна власність як товар. Особливості об'єктів інтелектуальної власності як учасників ринкових відносин.

11.2. Державна політика щодо оцінки, обліку й використання об'єктів інтелектуальної власності.

11.3. Поняття і основна мета оцінки інтелектуальної власності. Види вартості.

11.4. Методи визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності.

11.5. Облік нематеріальних активів підприємства.

Ключові терміни та поняття

Корисність

Рідкість

Оцінка

Облік

Вартість інтелектуальної власності

11.1. Інтелектуальна власність як товар. Особливості об'єктів інтелектуальної власності як учасників ринкових відносин

Інтелектуальна власність - багатобічне поняття, що вживають для позначення прав на:

- результати інтелектуальної, творчої діяльності у сфері літератури, мистецтва, науки і техніки, а також в інших сферах діяльності;
- засіб індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів, послуг;
- захист від недобросовісної конкуренції.

Право інтелектуальної власності складається з особистих немайнових і/або майнові прав інтелектуальної власності. Обсяг і зміст права інтелектуальної власності для кожного з об'єктів права інтелектуальної власності визначає законодавство.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися, тобто вони не можуть бути об'єктом цивільного обігу або товаром.

Майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону, можуть бути внеском у статутний капітал юридичної особи, предметом договору застави або інших цивільних відносин. Ці права можуть бути об'єктами цивільного обігу і товаром товар.

До основних властивостей ринкового товару належать:

- корисність, що розуміється як здатність задовольняти певні потреби;
- рідкість – властивість, зворотна загальнодоступності;
- універсальність - придатність для обміну на будь-які інші ринкові товари.

Найважливішою є властивість «рідкість», яка перетворює корисність продукту на комерційну цінність, а сам продукт - на товар.

Інтелектуальна власність, як продукт інтелектуальної праці, має низку принципових особливостей, що відрізняють її від продукту, який має матеріальну форму.

Існують такі особливості інтелектуальної власності як учасника ринкових відносин:

- нематеріальність. Володіння інтелектуальним продуктом означає володіння правом на його використання. На відміну від матеріального об'єкта, який може бути використаний на основі права власності одноразово тільки самим власником, нематеріальний об'єкт інтелектуальної праці може бути одночасно використаний багатьма суб'єктами господарювання;

- корисність. Споживча вартість продукту інтелектуальної праці має потенційний характер і реалізується з урахуванням умов виробництва або споживання;

- унікальність. Продукт інтелектуальної праці унікальний за своєю природою, немає двох абсолютно однакових об'єктів інтелектуальної власності, а його відтворення продукту інтелектуальної праці економічно недоцільно, оскільки фактично є дублюванням. Право на використання об'єктів інтелектуальної власності стає товаром, якщо йому штучно надати властивості «рідкості», тобто закріпити це право за певною особою і заборонити його використання іншими особами без дозволу правовласника, наприклад шляхом патентування;

- терміновість. Більшість об'єктів інтелектуальної власності мають встановлений законодавством термін служби;

- знос. Інтелектуальна власність не схильна до фізичного зносу, а моральний знос володіє відносною властивістю;

- низький рівень ліквідності.

Однією з основних ознак товару як такого є вартість. Щоб продати право на об'єкти інтелектуальної власності або використовувати його у власному виробництві, треба спочатку визначити його вартість.

11.2. Державна політика щодо оцінки, обліку й використання об'єктів інтелектуальної власності

Нормативно-правова база оцінки – це оцінка майна, майнових прав і професійна оцінна діяльність в Україні регулюється відповідно до положень Закону України «Про оцінку майна, майнових прав і професійної оцінної діяльності в Україні», який набув чинності 7 вересня 2001 р. Якщо міжнародними договорами встановлені інші правові норми щодо оцінки майна, майнових прав і професійної оцінної діяльності, застосовуються правила міжнародного договору.

Таким чином, в Україні закріплені єдині вимоги до процедури проведення оцінки майна і майнових прав, незалежно від форми власності та її місцезнаходження. До того ж, законодавство не встановлює обов'язковості оцінки майна і майнових прав за винятком випадків, викладених у ст. 7 Закону, в першу чергу пов'язаних з державним і комунальним майном і необхідністю захисту суспільних інтересів. Загалом, законодавство затверджує механізми, що регулюють процедури оцінки і вимоги, до професійної оцінної діяльності направлені на захист прав осіб, які використовують оцінку, що у сфері цих відносин гармонує українське і міжнародне законодавство.

На сьогодні в Україні існує нормативно-правова база, що регламентує відношення в питаннях оцінки вартості, в тому числі інтелектуальної власності, представлена наступними нормативно-правовими актами:

- Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III;
- «Методика оцінки майна». Затверджена Ухвалою Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1891;
- Національний стандарт «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений Ухвалою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440;
- «Норми професійної діяльності оцінювача» (редакція від 18 серпня 1999 р.), затверджено Радою Українського суспільства оцінювачів, протокол №7 від 11. 04. 95 р.

Слід також брати до уваги положення Міжнародних Стандартів оцінки (МСО-2001), прийняті Міжнародним комітетом стандартів оцінки (МКСО) в 2001 р., які складаються зі стандартів та інструкції щодо їх застосування. Розділ МСО 4 (міжнародне керівництво) присвячений оцінці нематеріальних активів.

Органом державної влади, який здійснює державне регулювання оцінної діяльності в Україні, є Фонд державного майна України.

Державне регулювання оцінної діяльності полягає у забезпеченні формування і розвитку інфраструктури оцінки майна в Україні, об'єктивності та законності її проведення, впровадження до практики оцінної діяльності міжнародних норм і правил оцінки, дотриманні суспільних інтересів щодо питань оцінки майна, створення конкурентного середовища суб'єктів оціночної діяльності.

11.3. Поняття і основна мета оцінки інтелектуальної власності.

Види вартості

Категорії економічних понять «ціна» і «вартість» тотожні між собою тільки в умовах довершеного ринку. Оцінюючи конкретне майно з метою збільшення операції, можна визначити тільки вартість цього майна, а його ціну майна виявить результат операції. Таким чином, вартість є еквівалентом цінності об'єкта оцінки, вираженням у вірогідній сумі грошей, яку може отримати продавець і погодиться заплатити покупець.

Оцінка майна і майнових прав як процес визначення вартості завжди спрямований на певну сферу використання її результатів.

Проблема оцінки вартості інтелектуальної власності, як правило, виникає у зв'язку з:

- купівлею-продажем права на об'єкт інтелектуальної власності;
- добровільним продажем ліцензії на використання об'єктів інтелектуальної власності;
- примусовим ліцензуванням і визначенням суми заподіяного збитку в результаті порушення прав власника інтелектуальної власності;
- поданням коштів до статутного капіталу;
- оцінкою бізнесу;
- акціонуванням, приватизацією, злиттям і поглинанням;
- внесенням змін до фінансової звітності.

Існує декілька видів вартості, визначення яких дає у відповідних стандартах - це ринкова вартість, інвестиційна вартість, первинна вартість, ліквідаційна вартість, заставна вартість та інші види вартості. В оціночній практиці вид вартості визначається відповідно до типу здійснюваної операції і цілей оцінки.

У стандартах оцінки під ринковою вартістю розуміють найбільш вірогідну ціну об'єкта оцінки, згідно з якою він може бути відчужений на відкритому ринку в умовах конкуренції, коли сторони діють розумно, володіючи всією необхідною інформацією.

Застосування поняття «ринкова вартість» до об'єкта оцінки «інтелектуальна власність» не завжди може бути правомірним, оскільки інтелектуальна власність є об'єктом, що не має аналога, попит і пропозиція обмежені. У цій ситуації можна говорити про умовно-ринкову вартість інтелектуальної власності. Як приклад ринкової вартості можна назвати величину заставного капіталу, як найбільш вірогідну ціну продажу власності при невиконанні позичальником своїх зобов'язань.

Інвестиційна вартість - це вартість для конкретного інвестора при наявності певної мети інвестування. При купівлі - продажу і при внесенні коштів до статутного капіталу майже завжди передбачається використовувати даний актив у конкретному інвестиційному проекті. Саме тому названий вид вартості найчастіше використовують при оцінці інтелектуальної власності.

Процес вартісної оцінки інтелектуальної власності вимагає вивчення і комплексного обліку правових, економічних і технічних аспектів. Наприклад, неможливо визначити ціну технології без аналізу її технічної здійсненності, стадії життєвого циклу, стану і динаміки ринку аналогічної продукції, правової охорони, а також можливості порушення прав третіх осіб.

Як вважають відомі економісти і їх підтримують практикуючі оцінювачі, зважаючи на значну різноманітність об'єктів права інтелектуальної власності та множинність взаємозалежних чинників,

особливо тих, які впливають на вартість, універсальної єдиної методики для визначення вартості інтелектуальної власності досі не існує.

Оцінка є обґрунтованою думкою незалежної сторони про вартість інтелектуальної власності, яка істотно залежить від наступних чинників:

- обсягу передаваних прав;
- можливості несанкціонованого використання;
- рівня готовності до комерційного використання;
- технічної і економічної цінності.

Вартість інтелектуальної власності визначають переваги, що отримуються від використання прав інтелектуальної власності, які є джерелом додаткового прибутку.

Необхідно усвідомлювати, що вартість права інтелектуальної власності потрібно співвідносити тільки з частиною додаткового прибутку, який отримують при введенні об'єкта інтелектуальної власності в господарський обіг, оскільки ця операція завжди в тій чи іншій мірі вимагає залучення матеріальних ресурсів. Визначення обсягу прибутку, сформованого за рахунок використання саме інтелектуальної власності, викликає певні труднощі при проведенні оцінних процедур.

11.4. Методи визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності

У процесі оцінки вартості інтелектуальної власності в міжнародній практиці використовують порівняльний (ринковий), витратний і прибутковий методи.

Порівняльний (ринковий) метод припускає пряме порівняння продажів, тобто визначення вартості інтелектуальної власності за ціною операцій з аналогічними об'єктами інтелектуальної власності з урахуванням відмінностей характеристик об'єкта-аналога і об'єкта оцінки інтелектуальної власності, а також умов проведенні комерційних операцій. Використання

цього підходу пов'язане з певними обмеженнями, оскільки докладних публікацій щодо цін і умов комерційних операцій з інтелектуальною власністю не існує, зокрема через конфіденційність більшості подібних операцій.

В основі *витратного методу* лежить облік вартості фактичних витрат на створення, правову охорону, придбання і введення в дію оцінюваної інтелектуальної власності за минулий період з урахуванням інфляції та всіх інших витрат. Витратний підхід застосовується з метою інвентаризації, балансового обліку, а також для визначення мінімальної ціни, нижче за яку операція для власника інтелектуальної власності стає не вигідною.

Прибутковий метод ґрунтується на економічному принципі очікування. При використанні даного методу вартість визначається як здатність приносити власникові дохід в майбутньому і прирівнюється до поточної вартості чистого прибутку, який може бути отриманий від використання об'єкта інтелектуальної власності за економічно обґрунтований термін служби. При цьому за допомогою ставки дисконту або капіталізації враховуються ринкова ситуація і різні ризики отримання запланованих доходів.

Прибутковий метод найчастіше використовують для оцінки вартості інтелектуальної власності.

У рамках цього методу застосовують наступні заходи:

- засновані на визначенні додаткового прибутку.
- засновані на дисконтуванні грошових потоків. Визначається термін ефективного використання інтелектуальної власності; прогнозується грошовий потік від використання об'єктів інтелектуальної власності і ставка дисконтування; розраховується сумарна поточна вартість майбутніх доходів у прогностичний період; потім визначається сума всіх доходів у прогностичний і прогностичний для поста періоди.

- засновані на звільненні від сплати роялті. Основне положення - вартість інтелектуальної власності є поточною вартістю потоку майбутніх платежів по роялті протягом терміну ефективного використання.

Термін ефективного використання об'єкта інтелектуальної власності визначається, виходячи з життєвого циклу і періоду морального старіння і, як правило, менше юридичного терміну дії. На сьогодні в Україні прогнозування на термін більше п'яти років вважається недоцільним.

Враховуючи частку прибутку, що приходить на інтелектуальну власність, представляє достатньо складним завданням і визначається, як правило, експертним шляхом.

Як один зі способів для виділення частки прибутку, що припадає на інтелектуальну власність, застосовують відомі коефіцієнти новизни, складність технічного рішення і досягнутого результату (Бломберг Г. В., Хан В. Ю., Лінник Н. В. Рекомендації для визначення вартості промислової власності. – М.: НВО «Пошук», 1993).

Згідно з міжнародною економічною практикою, частка отриманого прибутку, який слід співвіднести з використанням прав інтелектуальної власності, залежить від обсягу правової охорони, об'єму передаваних прав і ступеня комерційної цінності передаваної технології. Рекомендовані граничнодопустимі значення знаходяться в інтервалі від 3-10% при передачі «ноу-хау» на малоцінну технологію до 40-50% при передачі виняткових прав на запатентовану особливо цінну технологію. (Азгальдов Г. Г., Карпова Н. Н. Винагорода за використання інтелектуальної власності. Науково-практичний журнал «Московський оцінювач», www.Valnet.ru).

При визначенні ступеня комерційної цінності технології як керуються методикою, що враховує технічний рівень продукції за технологією, прибуток від реалізації продукції, ступінь готовності технології до використання у виробництві. (Скорняков Э. П. Як оцінити комерційну значущість винаходу).

Розрахунок вартості інтелектуальної власності методом роялті заснований на практиці міжнародного обміну технологіями і є процедурою оцінки згідно міжнародного досвіду продажу ліцензій.

Роялті - це поточні платежі в розмірі певного відсотка від продажної ціни або фіксованої суми з одиниці реалізованої продукції в перебігу часу використання інтелектуальної власності.

У літературі наведені значення стандартних ставок роялті залежно від виду продукції у відсотках від ціни одиниці продукції або від суми продажів. Значення стандартних роялті знаходяться в діапазоні від 0,2 до 10%.

Вибрану стандартну ставку роялті слід уточнити з урахуванням чинників, що впливають на її величину в конкретних умовах операції з інтелектуальною власністю.

При оцінці інтелектуальної власності з метою укладання ліцензійних угод можна рекомендувати поправочні коефіцієнти до стандартних ставок роялті залежно від обсягу правової охорони, обсягу передаваних прав і ступеня цінності передаваної технології (Азгальдов Г. Г., Карпова Н. Н. Винагорода за використання інтелектуальної власності. Науково-практичний журнал «Московський оцінювач», www.Valnet.ru).

Дисконтування є технікою обліку щодо зменшення вартості в часі. При цьому, ставка дисконту асоціюється зі ступенем ризику.

Як правило, в оціночній практиці для визначення ставки дисконту використовується кумулятивний метод, що враховує безризикову ставку і компенсацію ризику.

Як безризикова ставка в умовах України доцільне використання депозитної ставки в доларах для юридичних осіб у комерційних банках. Премії за ризики, як правило, визначають експертним шляхом.

Вартість прав на промисловий зразок як частки прибутку від реалізації об'єктів техніки, в яких використано промисловий зразок, визначається не стільки технічним результатом, скільки оригінальністю, складністю

технічного рішення і обсягом продукції, яку готують з використанням промислового зразка.

Ця частка може бути розрахована шляхом поєднання трьох коефіцієнтів:

- коефіцієнт оригінальності (0,25 - 0,8 залежно від застосування відомих художньо-конструкторських рішень до промислового зразка, що не має прототипу);

- коефіцієнт складності вирішення дизайнерського завдання (0,2 - 1,25 залежно від виконання зовнішнього вигляду простій деталі до принципово нових об'єктів техніки);

- коефіцієнт обсягу випуску (0,2 - 1,0 в інтервалі від дослідного зразка до обсягів масового виробництва).

До основних чинників, що впливають на вартість товарної марки, належать такі:

- вік товарної марки;
- постійність використання;
- географія використання, можливість розширення;
- асоціації, відповідність сучасним потребам, упізнаваність;
- витрати на просування, реклама;
- частка ринку, займана маркірованим товаром.

Рекомендовані підходи до оцінки торгових марок наступні: в першу чергу прибутковий, потім порівняльний і витратний.

Одним з методів, що реалізують прибутковий підхід, є методика, винайдена міжнародною консалтинговою компанією Interbrand і визнана у всьому світі.

Середня величина прибутку за три останні роки оцінюваної компанії помножується на коефіцієнт, що відображає «силу бренду» і залежний від ринкової частки, стабільності, лідерства, правової підтримки, довгострокової тенденції і географії розповсюдження. Компанія “Interbrand” розробила власну S - подібну криву, що відображає зв'язок між індексом сили товарної

марки і значенням множника або протилежним йому значенням ставки дисконту.

Конкретний вигляд S - подібною кривої залежить від галузі виробництва. Крім оцінки «сили бренду» необхідно скласти прогноз доходів від використання бренду. В основі розрахунків лежать тільки ті економічні показники, що стосуються безпосередньо бренду.

11.5. Облік нематеріальних активів підприємства

В умовах переходу до ринкової економіки важко обійтися без урахування нематеріальних активів, оскільки у підприємства з'явилася можливість вкладати грошові кошти в інтелектуальну власність з метою отримання прибутку. Нематеріальні активи знайшли відображення у плані рахунків національного бухгалтерського обліку та інструкціях щодо його застосування.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів діє на підставі:

- Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 - XIV;
- Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97р. № 4283/97 - ВР зі змінами і доповненнями;
- Закону України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97р. №4168/97 - ВР із змінами і доповненнями;
- Національних стандартів бухгалтерського обліку П(С) БУ 8 «Нематеріальних активів», затверджений наказом Мінфіну № 242 від 18.10.99р. і П (С) БУ 19 «Об'єднання підприємств», затверджений наказом Мінфіну № 163 від 07.07.99р.

Облік нематеріальних активів припускає контроль їх переміщення: надходження, використання (амортизацію), вибуття.

П(С) БУ 8 до нематеріальних активів відносить немонетарні активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані (відокремлені

від підприємства) і утримуються підприємством з метою використання упродовж періоду більше одного року для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях або надання в оренду іншим особам.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться окремо по кожному об'єкту за наступними групами:

Згідно з П(С) БУ 8 нематеріальні активи відображають в обліку підприємства за первинною вартістю.

Формування первинної вартості нематеріального активу відбувається залежно від способу отримання. Так, внесок до статутного капіталу враховується як справедлива вартість, узгоджена засновниками підприємства, придбання за грошові кошти - за ціною придбання (витрати на сплату відсотків за кредит не включаються в первинну вартість). Нематеріальні активи, створені на підприємстві, враховуються як сума прямих витрат на оплату праці, прямих матеріальних витрат та інших витрат, пов'язаних із створенням і доведенням до стану, придатного до використання за призначенням і т.д.

Нарахування амортизації нематеріальних активів здійснюється протягом терміну їх корисного використання, що встановлюється підприємством, але не більше 20 років.

Метод амортизації також встановлюється підприємством, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигод. Найчастіше застосовується прямолінійний метод.

Основні положення:

1. Оцінка інтелектуальної власності як товару - це оцінка вартості майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.
2. Вид вартості визначається залежно від типу здійснюваної операції і мети оцінки.
3. У процесі оцінки вартості інтелектуальної власності в міжнародній практиці використовують порівняльний (ринковий), витратний і прибутковий методи.

4. Найчастіше використовують прибутковий метод. При цьому, враховується дохід, що генерується виключно інтелектуальною власністю, і застосовується математичний апарат дисконтування, для обліку ризику.

5. Оцінка вартості прав на різні об'єкти інтелектуальної власності має свої особливості.

6. Нематеріальні активи знайшли своє відображення у плані рахунків національного бухгалтерського обліку.

Формування первинної вартості нематеріального активу відбувається залежно від способу отримання, а термін корисного використання і спосіб амортизації визначаються підприємством, що використовує нематеріальний актив.

Запитання для контролю знань

1. Які існують особливості об'єктів інтелектуальної власності як учасників ринкових відносин?

2. Які нормативно-правові документи є основою оцінки інтелектуальної власності?

3. Надайте основні цілі оцінки інтелектуальної власності?

4. Розкрийте сутність основних методів оцінки нематеріальних активів підприємства.

Тема 12. КОРПОРАТИВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Ключові терміни і поняття

Корпоративна система

Корпоративна політика

Інноваційна система

Інноваційна компанія

Корпоративна інноваційна система, як і ланцюжок, сильна лише настільки, наскільки сильна її найслабкіша ланка. Цей ланцюжок включає наукові дослідження, винахідництво, управління інноваційними проектами і їх фінансування, управління інтелектуальною власністю, виробництво інноваційних продуктів, маркетинг інноваційних ідей усередині компанії, і інноваційних продуктів на зовнішньому ринку, управління очікуваннями як спонсорів, так і покупців. Якщо хоч би одна ланка в цьому ланцюжку буде слабкою або бути відсутньою, то ефективність всього інноваційного ланцюжка, яка визначається міцністю його найслабкішої ланки, буде або дуже низькою, або взагалі дорівнювати нулю.

Корпоративна політика - це:

- по-перше, система цінностей підприємства, дозволяє на кожному рівні ставити вірні запитання і коректно визначати тактичні завдання;
- по-друге, дає для співробітників загальні напрями руху і деякі прості правила, що дають алгоритми вирішення проблем у кожній конкретній ситуації;
- по-третє, формулювання цілей повинне відповідати наступним принципам: чіткість і конкретизація найближчих і стратегічних цілей; досяжність її у заздалегідь заданий проміжок часу.

Довгостроковий корпоративний успіх пов'язаний з інноваційною здатністю підприємства. Хоча корпоративне інвестування для удосконалення існуючих виробів і процесів забезпечує зростання, тільки нова ризикована

справа, що обіцяє значні доходи, дозволяє вивести компанію на нові ринки збуту, створює умови для швидкого зростання і отримання високого прибутку на інвестований капітал.

Радикальна інновація, пов'язана з дослідженням нової технології, корінним чином відрізняється від інновації, пов'язаної з використанням існуючої технології. Радикальною інновацією є виріб, процес або послуга з конкурентоздатними характеристиками або з такими характеристиками, які володіють потенціалом для значного підвищення продуктивності й істотного зниження витрат. Інновація настільки кардинально змінює процеси, виробу або послуги, що це викликає трансформацію існуючих ринків чи галузей промисловості або появу нових ринків або галузей промисловості.

Крупні компанії розвинених країн стимулюють підприємницьку активність персоналу шляхом імітації умов роботи малого бізнесу. Для цього в конструкторських і проектних підрозділах часто створюються малі незалежні групи з розробки нових продуктів, а їх учасники самостійно обирають спосіб організації роботи і визначенні її напрямів. Їм також гарантується (в разі ринкового успіху розробок, що проводяться) участь в майбутніх прибутках компанії. Як правило, на всій до ринкової фази розробників персонально опікає один з вищих менеджерів. До послуг таких груп всі інформаційні, маркетингові, рекламні можливості материнських компаній, які виконують стосовно розробників практично всі функції інкубаторів технологій.

Успішним компаніям високих технологій властивий дивовижний парадокс. Моніторинг показав, що деякі з них схильні до своєрідного внутрішнього безладу і організаційної «неоформленості», тоді, як інші віддають перевагу чіткості й постійності процедур, послідовності в діях і порядку. Аналіз цього спостереження дав підставу для висновку, що тривалий успіх в області високих технологій вимагає від компаній періодичних змін режимів «порядку» і «хаосу» (режими стабільного функціонування і динамічного розвитку).

Основоположник американського інноваційного менеджменту

П. Друкер виділяє шість чинників успіху високотехнологічних компаній:

1) Сфокусована концентрація бізнесу на групі однорідних товарів (компанії «Ксерокс», «Кодак», «Боїнг», «ІБМ», «Катерпіллер» та ін.). Наявна непрофільна продукція, як правило, тісно пов'язана з основною. У таких компаніях високий рівень витрат на НІОКР у вузьких областях технологій (у 1,5 - 2 рази вище, ніж в середньому в промисловості).

2) Пристосованість і гнучкість.

3) Організаційна згуртованість, що забезпечується «м'якими» оргструктурами (типу «бджолиного рою»), спеціальними технологіями обрання талановитих менеджерів, високим рівнем внутрішньої комунікації, доступністю і демократизмом адміністраторів, різноманітністю форм стимулювання персоналу.

4) Підприємницька атмосфера, що створюється за рахунок імітації усередині компаній умов роботи малого бізнесу, різноманітність внутрішніх джерел фінансування розробок, нерідко на конкурсній основі (централізовані фонди компанії, фонди її відділень або венчурні фонди), багато форм стимулювання творчої активності персоналу, визнання права на ініціативний пошук і спокійне відношення до негативних результатів.

5) Порядність і відповідальність ведення бізнесу (оскільки довіра партнерів і споживачів знижує високі ризики інноваційних проектів).

6) Висока кваліфікація топ-менеджерів, їх здатність оптимального поєднання у практичній діяльності режимів функціонування і розвитку (стабільності і змін).

Основними елементами управління інноваціями є:

- систематичне формування потоків технологічних інноваційних проектів;
- поліпшення менеджменту інновацій;
- дифузія нових технологій на інших ринках;

- управління знаннями з метою кодифікування, захисту і подальшого їх використання;
- організаційне забезпечення чіткої стратегічної поведінки компанії;
- технологічна стратегія як інтегральний компонент стратегії бізнесу;
- використання переваг глобалізації в економіці на тлі гнучкості бізнесу, зв'язки технологічного знання і бізнес стратегії;
- розробка стратегій НІОКР, заснованих на конкурентному відображенні патентних стратегій фірми і конкурентів;
- прискорення комерціалізації продуктів НІОКР, у тому числі з використанням реінжиніринга бізнес-процесів;
- технологічний менеджмент стає все більше менеджментом знань;
- час реагування на конкуренцію все більш скорочується, що визначає першорядну роль навчання у фірмі.

Сьогодні інноваційній політиці України значною мірою властиві риси, якими характеризувалася корпоративна інноваційна політика в розвинених країнах у 60 - 70-ті роки минулого сторіччя: прагнення до швидкої окупності витрат на науку, концентрація кадрових і матеріальних ресурсів, у першу чергу, для вдосконалення існуючих технологій, адаптації придбаних на ринку технологічних нововведень і нового вигляду устаткування до умов конкретних виробництв; впровадження сучасних систем збору і обробки інформації. До того ж, унікальний потенціал української фундаментальної науки вітчизняні компанії ще не навчилися використовувати належним чином.

Запитання для контролю знань

1. Назвіть основні принципи побудови корпоративної політики
2. Надайте характеристики елементам в управлінні інноваціями
3. Які основні елементи корпоративної інноваційної політики?

13. МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ Й ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Питання для теоретичної підготовки

- 13.1. Міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності.
- 13.2. Стратегії міжнародного трансферу технологій.
- 13.3. Роль транснаціональних компаній (ТНК).
- 13.4. Інфраструктура міжнародного трансферу технологій.
- 13.5. Міжнародний ліцензійний ринок.
- 13.6 Проблеми і перспективи України на міжнародних ринках технологій.

Ключові терміни і поняття

Угода

Трансфер

Інфраструктура

Ліцензійний ринок

13. 1. Міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності

Міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності; стратегії міжнародного трансферу технологій; роль ТНК; інфраструктура міжнародного трансферу технологій; міжнародний ліцензійний ринок; проблеми і перспективи України на міжнародних ринках технологій.

Бурхливий розвиток міжнародної науково-технічної співпраці (МНТС) протягом третини ХХ ст.. став наслідком декількох основних процесів:

- інтернаціоналізації індустріального виробництва, виникненням нових промислових анклавів у раніше периферійних регіонах;
- закінченням холодної війни і пов'язаною з цим інтеграцією науково-технічного потенціалу провідних країн;

- зростанням активності ТНК в господарському освоєнні зарубіжних ринків.

Кожна з названих причин зробила свій внесок в інтенсифікацію МНТС, найважливішою складовою якого є трансфер технологій і безпосередньо пов'язаний з цим обіг об'єктів інтелектуальної власності, про обсяг якого побічно можна судити з таких даних: річний обсяг світового експорту комп'ютерних програм на початку ХХІ ст. наблизився до 100 млрд. дол., а обсяг ліцензійного ринку - перевищив цю величину.

Основа міжнародної системи охорони інтелектуальної власності була закладена в останній чверті ХІХ ст., і формальним поштовхом до цього послужила загроза зриву Міжнародної виставки винаходів у Відні 1873 р. через відмову іноземних учасників виставляти свої досягнення внаслідок незадовільного рівня правової охорони, що надавалася експонованим винаходам. Цей інцидент спонукав, по-перше, Австрію до ухвалення спеціального закону, яким надавалася тимчасова правова охорона всім іноземним учасникам виставки, і, по-друге, привів інші країни до скликання в тому ж 1873 р. Віденського конгресу з патентних реформ.

В результаті рішень цього Конгресу і пізніше Міжнародного конгресу з промислової власності було ухвалення в 1883 р. в Парижі Конвенції з охорони промислової власності (Паризькою конвенція) - першій міжнародній конвенції у даній сфері.

Через три роки в 1886 р. в Берні була прийнята Конвенція з охорони літературних і художніх творів (Конвенція Берна), що є першим відкритим для приєднання всіх держав міжнародним договором в області авторського права. Обидві названі Конвенції передбачали утворення союзів держав (Паризький і Берн союзи), що брали участь в них, і створення в 1893 р. Об'єднаного міжнародного бюро з охорони інтелектуальної власності (BIRPI). Це Бюро в 1968 р. передало свої функції Всесвітньої організації інтелектуальної власності, головним завданням якої став розвиток міжнародної системи охорони інтелектуальної власності.

Іншим значущим кроком у вдосконаленні міжнародної системи охорони має права інтелектуальної власності в новітній час стало прийняте в 1994 р. в рамках Всесвітньої торгової організації (ВТО).

Угоди по торгових аспектах прав інтелектуальної власності (ТАПІВ). Угода ТАПІВ - це спроба звести до мінімуму відмінності, що існують в світі, в системах охорони й захисту прав інтелектуальної власності, і привести ці системи в рамки загальних міжнародних правил.

Угода ТАПІВ охоплює такі питання:

- основні принципи міжнародної торгової системи і положення інших міжнародних угод, які стосуються права інтелектуальної власності;
- основні характеристики національних систем захисту прав інтелектуальної власності;
- вимоги відносно надання прав інтелектуальної власності;
- порядок вирішення суперечок між членами ВТО щодо питань інтелектуальної власності і
- спеціальні перехідні положення на період становлення нової міжнародної системи регулювання інтелектуальної власності.

Нині членами Всесвітньої організації інтелектуальної власності і ТАПІВ є понад 150 держав.

13.2. Стратегії міжнародного трансферу технологій

На ділянці активного підйому кривої життєвого циклу компанії - власники технологій віддають перевагу непрямим продажам цих технологій, а продажам готової продукції, в якій втілені нові ідеї, принципи й процеси, оскільки ця форма комерціалізації інтелектуальної власності, як правило, забезпечує власникам найвищий дохід.

На стадії насичення технологіями кривої життєвого циклу, коли у нового товару з'явилися конкуренти - аналоги або імітатори, перевага вже

надаються продажу ліцензій - відступленню прав власності на запатентовану або незапатентовану технологію.

В останні десятиліття цей етап нерідко супроводжується створенням спільних підприємств, як правило, в країнах з нижчим рівнем техніки і технологій, що дозволяє продовжити тривалість активної частини життєвого циклу технології.

Головними стимулами сторін при створенні спільних підприємств є можливість використання дешевших ресурсів (трудових, матеріальних), зменшення інших витрат за рахунок нижчих податків, менш жорстких екологічних та інших обмежень («сильний» партнер) і одержання доступу до новітніх технологій, сучасного менеджменту, інвестиційних ресурсів («слабкий» партнер).

Описана стратегія просування технологій на ринок є характерною для транснаціональних корпорацій, які здатні власними силами створювати й продавати технології в матеріалізованому вигляді.

Разом з цією традиційною стратегією до кінця 80-х років минулого століття був відпрацьований інший механізм технологічного трансферу, вперше використаний Японією й успішно впроваджений згодом новими індустріальними державами Південно-Східної Азії. Ці країни використовували таку схему.

Не володіючи (у 60-ті - 70-ті роки) ні достатнім науково-технічним потенціалом, ні багатими ресурсами, нові учасники міжнародного трансферу технологій сконцентрували свої зусилля на закупівлі перспективних технологічних нововведень на останній доринковій стадії (придбання ліцензій, патентів, ноу-хау). На цій стадії вже зроблено основні початкові витрати, проведені оцінки потенційних ринків, відомі потреби у виробничих та інших матеріальних ресурсах. Залишається тільки організувати швидке доопрацювання нововведення і розпочати його у виробництво.

Великі успіхи Японії і Південної Кореї в ті роки було забезпечено головним чином за рахунок стрімкого скорочення термінів інженерно-

технічного і виробничого освоєння нової продукції та її цінових і якісних переваг порівняно з традиційними західними стандартами.

Важливість першого з цих чинників ілюструється такою обставиною: в середньому не менше 50% обсягу продажів нового продукту припадає на перші три роки з моменту його масової появи на ринку. Тому останній етап передринкової фази циклу повинен бути максимально коротким. Саме в цьому аспекті Японія помітно випереджала інші розвинені країни.

Виклик країн Південно-Східної Азії і їх претензії на технологічне лідерство змусили США і провідні країни Європи істотно скорегувати власні технологічні стратегії.

Починаючи з кінця 70-х років корпорації «старих» індустріальних держав посилюють свої конкурентні позиції на міжнародних ринках за рахунок інтернаціоналізації стадії розробок, а також перенесення щодо простих технологічних і виробничих операцій у країни, що розвиваються, де рівень заробітної плати помітно нижче, а продуктивність праці порівняно з працею в материнських компаніях.

У багатьох випадках розпочата наукова кооперація переростає в науково-виробничу, однією з форм якої є створення спільних підприємств (не менше 50% всіх випадків виробничої кооперації). Саме в такій формі організовано понад 40% закордонних філій американських і англійських транснаціональних корпорацій, більше половини закордонних філій німецьких та італійських компаній, 70% - французьких і майже 90% - японських.

Другим елементом нової технологічної стратегії розвинених країн Старого і Нового світу стала орієнтація великих корпорацій і урядів країн на глобальне заохочення малого інноваційного бізнесу та внутрішніх венчурних підрозділів великих корпорацій.

Малий і середній бізнес за своєю природою є результативнішим в інноваційній сфері, оскільки саме створення малих фірм найчастіше пов'язують зі спробами комерціалізації тих чи інших нововведень.

Серйозною перевагою малого бізнесу є вищий темп освоєння інновацій і випуску першого ринкового продукту. Нарешті, розробка рівноцінних інновацій коштує малим підприємствам значно дешевше, ніж великим (іноді в 10 і більше разів).

Яскравим прикладом успішності стратегії використання можливостей малого бізнесу є діяльність корпорації ІБМ. Звіти цієї корпорації свідчать, що практично всі нові продукти, реалізовані нею на ринку протягом 70-х і 80-х років, розроблено не в лабораторіях корпорації, а за допомогою невеликих фірм, які працювали з нею. Корпорація тільки доводила новинки до ринкових стандартів і забезпечувала їх виробництво та реалізацію.

Інтернаціоналізація сфери НІОКР до кінця ХХ ст.. визначена в частці зарубіжного фінансування досліджень і розробок даної країни, склала у країнах ОЕСР величину, рівну в середньому 10%, при максимальному значенні майже 15% для Великобританії і мінімальному - всього 0,3% в Японії. Цікаво відзначити, що в Україні останніми роками частка зарубіжних джерел в загальному обсязі фінансування вітчизняної науки наблизилася до 25% (!) - це феномен, що потребує спеціального аналізу.

13.3. Роль транснаціональних компаній (ТНК)

Сучасні ТНК є основними учасниками міжнародних технологічних ринків, значною мірою визначаючи і контролюючи їх динаміку і обсяги (до 80% обсягу світової торгівлі ліцензіями контролюють ТНК).

Однією з форм активного впливу ТНК на міжнародні процеси технологічного розвитку є інтернаціоналізація НІОКР, що проводиться ними. Розміщуючи замовлення на дослідження і розробки в зарубіжних країнах, ТНК прагнуть до:

- адаптація вироблюваних продуктів до місцевих умов;
- створення нових продуктів або істотні зміни її споживчих властивостей відповідно до місцевих потреб;

- використання наукового потенціалу зарубіжних країн для посилення власних НІОКР;

- моніторинг зарубіжного науково-технічного потенціалу і перспективних напрямів робіт, що проводять за кордоном.

Переважає більшість випадків розміщення корпораціями дослідницьких підрозділів за кордоном передусім початку їх виробничої діяльності на відповідних територіях і тому є досить надійним індикатором майбутніх виробничих інвестицій.

Використовують різні форми відносин із зарубіжними партнерами. В області пошукових НДР часто укладаються контракти з дослідницькими інститутами інших країн або виконуються суміжні дослідницькі проекти. В обох з розглянутих випадках зарубіжні виконавці працюють в лабораторіях своїх країн або запрошуються на кінцевий час в лабораторії компаній-замовників.

Для виконання зарубіжних проектів, метою яких є нові технології, компанії нерідко створюють за кордоном власні підрозділи. Можливе і контрактне розміщення замовлення на розробку. Проте, під час виконання цих видів робіт корпорації прагнуть мінімізувати ризики порушення режиму конфіденційності і розкриття перспективної технологічної політики.

Цим пояснюється велика обережність корпорацій при виборі країн-реципієнтів замовлень на НІОКР і відборі конкретних виконавців і партнерів. Відомо, наприклад, що низький рівень захисту прав інтелектуальної власності різко знижує інтерес західних компаній до розміщення в даній країні замовлень на розробки. Тому лівова частка зарубіжних інвестицій у сферу НІОКР циркулює в середині групи розвинених країн, а решта країн, як правило, не розглядаються як надійні партнери.

Проте можна вказати на ряд винятків з цього правила. Наприклад, низку індустріальних країн (Сінгапур, Тайвань, Індія і Китай), що розвиваються, швидко розширюють технологічну співпрацю з найбільшими

світовими виробниками в різних, в тому числі наукоємких галузях. Так компанії «Майкрософт», «Моторола», ІБМ та ряд інших, враховуючи наявність в Індії значного корпусу кваліфікованих інженерів і програмістів, утворили в цій країні крупні центри з розробки інформаційних технологій і програмного забезпечення.

Безумовно, зростає інтерес міжнародних корпорацій до розширення своєї науково-технічної присутності в Китаї. Те ж можна сказати і про тенденції співпраці західних корпорацій з науковою сферою країн СНД (Росії і України в першу чергу). Проте слід зазначити, що, не зважаючи на безумовно високий потенціал нашої науки, ця співпраця значною мірою розвивається в області досліджень, а не прикладних розробок, і не має поки істотної комерційної спрямованості.

В останнє десятиліття все більш виразно виявляються нові аспекти глобальної стратегії крупних корпорацій. Перший пов'язаний із зміною акцентів у розширенні географії і масштабів діяльності.

Якщо на першому етапі глобалізації ТНК розширювали свою присутність на світових ринках за рахунок створення нових центрів розробки і виробництва тих або інших продуктів, то на новому етапі перевага все більше віддається інвестиціям у злиття і поглинання компаній, на що спрямовуються до 3/5 прямих іноземних інвестицій в межах Тріади (США, ЄС, Японія). Відмічена тенденція найбільш характерна для таких наукоємних галузей, як фармакологія, зв'язок і біотехнологія.

Інша нова особливість - все більший рівень кооперації наукоємних компаній і фірм різних країн, що діють на одних і тих же або суміжних ринках: координація науково-технічної і виробничої політики, узгодження політики в області промислових стандартів, виконання сумісних дослідницьких програм і т.д. Вважається, що подібна кооперація стає однією з умов досягнення довгострокових успіхів на глобальних ринках найбільш складних видів продукції.

Слід згадати про таку форму глобального управління технологічним розвитком з боку ТНК, як контроль за міжнародними промисловими стандартами.

Міжнародні стандарти є потужним важелем дії на спрямованість і динаміку науково-технічного прогресу, особливо в галузях масового виробництва складної, наукоємкої продукції, оскільки відповідність тій або іншій продукції таким стандартам є однією з основних конкурентних переваг виробників. Коли пам'ятати про те, що розробка й просування міжнародного стандарту до його ухвалення є дуже дорогим і складним процесом, доступним лише найкрупнішим корпораціям, то стає зрозумілим, чому на сучасних міжнародних ринках високих технологій стабільно можуть працювати тільки ТНК, решта всіх актуальних і потенційних учасників цих ринків вимушені грати за правилами, що задаються останніми.

13.4. Інфраструктура міжнародного трансферу технологій

Для повноти аналізу сучасної практики міжнародної технологічної співпраці слід згадати ще деякі обставини, важливі для реалізації власної стратегії в цій сфері.

Одним з елементів ринкового механізму технологічного обміну є міжнародні та регіональні центри технологічного трансферу і посередницькі фірми, які забезпечують пошуком партнерів для розробників і покупців технологій. В Європі таким центром є європейська асоціація професіоналів в області технологічного трансферу і сприяння інноваціям, створена в 1984 р. і об'єднуюча близько 500 організацій з європейських країн.

До найбільших посередницьких фірм маркетингу технологій належить Міжнародний банк ліцензованих технологій (МБЛТ) «Dr. Dvorkovic & Associated Inc.» (США), що має регіональні відділення в Південній Кореї, Німеччині, Росії і Чехії. У Росії ці функції виконує фірма

«Інформтехнолоджісервіс» (Москва), яка в 1991 р. отримала виняткове право представляти МБЛТ на території країн СНД і Прибалтики.

Для кращого орієнтування в питаннях Міжнародного трансферу технологій корисно знати, що в США пріоритетом користуються працевзберігаючі технології, в Європі - ресурсозберігаючі, японські технології поєднують у собі обидва ці компоненти, а технології нових індустріальних країн Південно-східної Азії порівняно більш трудомісткі і менш капіталомісткі. Тому залежно від стратегічних завдань міжнародної кооперації, можна робити акцент на економії матеріальних або трудових витрат, на вирішенні проблем зайнятості, екологічних проблем і т.д.

13.5. Міжнародний ліцензійний ринок

Наведемо узагальнені характеристики одного із секторів ринку технологій - сектора ліцензійного обміну, обсяг якого в кінці 90-х років оцінювався величиною, близькою до 80 млрд. доларів. Перше місце в цій сфері до кінця минулого сторіччя належало США (що менше 30% світового об'єму), хоча частка цієї країни в 1960 р. була значно більшою (38,6%).

Скорочення відбулося за рахунок зменшення питомої ваги США в експорті ліцензій. Обсяги закупівель ліцензій, навпаки, зросли і США ввійшли до числа провідних імпортерів ліцензій.

Головні ринки технологій для США - це Європа і Канада, звідки вони отримують більше 60% своїх ліцензійних надходжень і куди переводять до 95% оплат за імпорт ліцензій.

Друге місце за обсягом світової ліцензійної торгівлі займала Японія (близько 15% світового обсягу). Майже 80% ліцензійних контрактів Японії пов'язано з покупкою секретів виробництва (ноу-хау). Придбані ліцензії використовуються не тільки для переозброєння провідних галузей виробництва, але і як потенціал для власних НІОКР.

До кінця 60-х років Японія була головним імпортером ліцензій, але потім стала нарощувати їх експорт: 1978 р. - 475 експортних ліцензійних угод, 1980 р. - 1046, а, починаючи з 1989 р.- 1128. Японія займає третє місце в світі за цим показником.

Патентно-ліцензійний оборот Німеччини становить приблизно 8% світового обсягу, при цьому витрати на імпорт ліцензій перевищують дохід від їх експорту.

Німеччина здійснює патентний-ліцензійну діяльність виключно в індустриальних країнах, на які припадає більше 80% надходжень від продажу ліцензій і приблизно 95% виплат за їх придбання.

Майже половину всіх доходів Німеччини отримує від Західної Європи і біля третини - від США. Порівняно з Японією загальне патентно-ліцензійне сальдо Німеччини є негативним, хоча спостерігається стійка тенденція до його поступового зниження.

Великобританія охоплює менше 9% світового ліцензійного ринку. Сальдо експорту-імпорту традиційне позитивно. Провідними галузями в експорті ліцензій є хімічна, електротехнічна, харчова і тютюнова галузі.

З наведених даних видно, що лівова частка обсягу технологічної співпраці розвинених країн «замкнута» на ці країни.

Яскравий приклад завоювання передових позицій в деяких високо конкурентних галузях світової господарської системи демонструє Південна Корея, що не в останню чергу забезпечена активним і цілеспрямованим імпортом ліцензій.

Починаючи з 70-х років, ця форма доступу до новітніх технологій продовжує грати ключову роль у формуванні сучасної структури виробництва Південної Кореї, яка в 90-х роках щорічно імпортувала до 700 технологічних розробок.

За деякими оцінками, частка України на кінець XX ст. в обсязі світового ліцензійного обміну становила приблизно 0,003%.

13.6. Проблеми і перспективи України на міжнародних ринках технологій

Обговорюючи перспективи участі нашої країни в міжнародній науково-технічній співпраці, в першу чергу участі в технологічній кооперації, необхідно виділити декілька проблем.

Відомо, що в загальному обсязі міжнародного співробітництва науки левову частку займає дослідницька кооперація, а технологічна співпраця (трансфер вітчизняних технологій, сумісні розробки технологій і техніки) - явище досить нечасте. З цього приводу існує кілька пояснень.

Сфера технологій сьогодні є комерційним, в ній дуже висока конкуренція, її інтенсивність продовжує зростати. Тому фірмова технологічна політика, напрями розробок (актуальні й перспективні) є, як правило, строго конфіденційними. Залучення нових партнерів відбувається з великою обережністю, перевага віддається розвитку вже наявних зв'язків або придбанню нового потенціалу шляхом прямих закупівель інших фірм чи шляхом злиття.

Нових партнерів провідні розробники технологій привертають рідко і тільки після ретельного прорахунку можливих ризиків. Українська ситуація в області охорони прав інтелектуальної власності далека від досконалості, що знижує привабливість нашої країни і її розробників технологій для провідних світових фірм (наприклад, високий ризик зіткнутися з невизначеністю в питанні права власності на пропоновані з нашої сторони розробки).

Технологічна культура (уявлення про готову технологію), що існує серед наших розробників, за багатьма параметрами відрізняється від поширеної на світових ринках.

Основною відмінністю є «ринкова незавершеність» вітчизняних технологій. У нашій культурі технологія - це інженерне рішення, втілене в дослідно-експериментальному, рідше - в промисловому зразку (установці,

приладі). Відзначимо, що багато наших технологій знаходяться на дуже високому науково-технічному рівні. Але технологіями в сучасному ринковому розумінні вони не є.

Технології на сучасному ринку - це завершені системи, готові до негайного використання з гарантованим результатом. Такі технології «чисті» в правовому відношенні, відповідають таким, що діє або близьким до ухвалення промисловим і екологічним стандартам (дуже важливо!), їх продавці гарантують якість технології і її ефективне післяпродажне обслуговування.

Очевидно, що названа відмінність свідомо ставить наші технології в не вигідні конкурентні умови, не зважаючи на нерідко значні цінові переваги при порівнянних інженерних параметрах. Відмічене «оформлення» інженерної розробки в сучасну ринкову «упаковку» вимагає спеціальних систем діяльності (ефективний маркетинг, дизайн, дилерські й сервісні мережі, висока якість виробництва і т.д.), багато з яких у нас поки просто відсутні.

Україна, як країна, що розвивається, мало цікаві як технологічні партнери для світових лідерів. Пригадаємо, що більша частка патентної-ліцензійної співпраці розвинених країн здійснюється в їх крузі. І якщо справа все таки доходить до технологічної співпраці з такими країнами, як Україна, то західні партнери вважають за краще запрошувати до себе наших фахівців, а не замовляти розробки вітчизняним фірмам. Це виявляється безпечнішим і надійнішим, та й дешевше.

Тому, розуміючи всі складнощі самостійного просування технологій на ринок і необхідність кооперації з провідними компаніями (що є одним з найшвидших шляхів ринкового просування розробок), слід використовувати не зовсім традиційні схеми розвитку необхідної кооперації. Однією з таких схем можна вважати пропозицію наших фахівців (наприклад, програмістів) для виконання за замовленням західних партнерів тих або інших науково-технічних і інженерних розробок, які можуть бути покладені в основу

майбутньої технології. Такі розробки потім можуть передаватися західному партнеру для виконання комплексу робіт з доведення розробок до ринкових стандартів.

По-перше, це шлях до утримання у країні наших фахівців. По-друге, це досвід участі в розробках і просуванні технологій. І, нарешті, це крок до завоювання нашими науково-технічними школами популярності й авторитету, таких необхідних якостей для зарахування до числа рівноправних партнерів міжнародного співтовариства.

Перспективною є також своєрідна стратегія «гри» - створення в науково-технічному комплексі країни (в найбільш розвинених його секторах) привабливих умов для діяльності іноземних виробників науково-технічної продукції. Зокрема, правових, економічних і соціальних умов. Це потребує зусиль в першу чергу з боку регіональних структур влади і відповідних наукових організацій, які повинні зуміти пролобіювати необхідні рішення центрального уряду і залучення фінансових ресурсів, що в сукупності може привести до появи «українських Силіконових долин».

Як не може існувати жорсткі правові стандарти змісту ліцензійних договорів через добровільність укладання (у переважній більшості випадків), так і немає їх уніфікованої класифікації. Проте, для кращого розуміння тих, що зустрічаються в літературі і, що важливіше, в нормативних актах - термінів, нижче розглянута умовна класифікація ліцензійних договорів, заснована на таких ознаках, як спосіб правової охорони, обсяг переданих прав, вид промислової власності, місце знаходження і взаємовідношення партнерів, характер волевиявлення сторін і спосіб оплати договору.

В літературі термін "*ліцензійний договір*" застосовують як договір про передачу технології, що не включає "дозвіл", тобто передачу виключних прав тому буває не завжди можливо дотримати строгість термінології.

Залежно від забезпеченості або відсутності правової охорони продуктів або способів, складових предмета договору, виділяють патентні і безпатентні договори про передачу технології.

Відповідно до патентних договорів передача технології супроводжується передачею права на використання що охороняються законом об'єктів промислової власності - винаходів, промислових зразків і корисних моделей, причому передача права є істотною умовою використання технології.

У широкому сенсі до патентних договорів відносять і такі, для здійснення яких важливою є видача ліцензії на використання зареєстрованого товарного знака (власне товарного знака або знаку обслуговування). Відповідно до безпатентних договорів здійснюються поставка устаткування, передача ноу-хау, включаючи надання консультаційних послуг, передачу комерційної таємниці і т.п. комплекс заходів, що забезпечує використання технології покупцем, коли таке використання не пов'язане з винятковими правами продавця.

У тих випадках, коли дія договору про передачу технології охоплює декілька країн, через територіальний характер дії патенту поняття патентного і безпатентного договору може виявитися неточним, коли один і той же договір по відношенню до одних країн є патентним, а по відношенню до інших - безпатентним. Це може відбутися, наприклад, тоді, коли в країні одержувача технології (у країні виробництва) відсутній патентний захист винаходів, що покладено в основі технології, а в країнах майбутнього експорту (збуту продукції) відповідні винаходи патентами захищені.

До варіантів вказаних видів угод про передачу технології можна віднести (втім, досить умовно) договори, включаючи чисті й супутні ліцензії. Під чистими ліцензіями розуміють, як правило, передачу тільки прав на об'єкти промислової власності, яка не супроводжується постачанням устаткування, передачею технічної документації, знань, досвіду. Само назву супутньої ліцензії підкреслює її допоміжний характер: вона супроводить укладенню договорів на постачання сировини або устаткування і використовується як додатковий (і в принципі не обов'язковий) інструмент підвищення привабливості основного договору.

При укладенні ліцензійної угоди істотними для сторін будуть питання обсягу передаваних прав, які вплинуть на обсяг виробництва і продажу ліцензійної продукції. Від обсягу переданих прав значною мірою залежить ціна ліцензії, розділ ринків збуту, можлива конкуренція на цих ринках, а також ряд інших чинників. У міжнародній практиці залежно від обсягу переданих прав виділяють ліцензії (тут цей термін уживається обґрунтовано) виняткові, невиняткові (прості) й одиничні.

У разі виняткової ліцензії власник об'єкта промислової власності в повному обсязі надає ліцензіату всі права на неї, без будь-яких обмежень, на частину терміну або на весь термін дії охоронного документа. При цьому він відмовляється від яких-небудь прав як на передачу третім особам, так і на самостійне використання. В англійській мові цьому поняттю за змістом відповідає поняття *exclusive license*.

При невинятковій (простій) ліцензії ліцензіар, надаючи ліцензіату право на використання об'єкта промислової власності, зберігає за собою всі права, що підтверджуються патентом, у тому числі на надання ліцензій третім особам.

В англійській мові цьому поняттю за змістом відповідає поняття *non-exclusive license*. Прості ліцензії характерні для товарів масового попиту.

Звичайно ліцензіар продає невелику кількість простих ліцензій, не допускаючи конкуренції між ліцензіатами. Проте якщо продукція реалізується достатньо ефективно, то з метою отримання максимально можливого прибутку вірогідний продаж великої кількості простих ліцензій.

У разі одиничної ліцензії (рідко використовувана форма) ліцензіар зберігає право користуватися об'єктом інтелектуальної власності нарізні з ліцензіатом, але не може передавати ці права іншим ліцензіатам. У англійській мові цьому поняттю за змістом відповідає поняття *sole license*.

Вибір типу ліцензії залежить від значної кількості чинників, серед яких найбільш значущими є обсяг ринку, виробничі потужності ліцензіата, його

положення на наданій в рамках ліцензійної угоди території, характер переданих об'єктів інтелектуальної власності.

Наприклад, якщо ринок невеликий, це стимулюватиме видачу винятковій ліцензії, оскільки наявність декількох ліцензіарів створила б на невеликому ринку сильну конкуренцію, внаслідок чого ціни на ліцензійовану продукцію падатимуть, і відповідно це відіб'ється на розмірі ліцензійної винагороди.

При ємкому ринку, за інших рівних умов, доцільно надавати невинятковій ліцензії, оскільки декільком невинятковим ліцензіатам, як правило, буде легко освоїти ринок. Слід мати на увазі, що один і той же договір про передачу технології може супроводжуватися видачею, наприклад, виняткової ліцензії для однієї території, і невинятковою - для іншої.

В рамках даної класифікації крім повної, виняткової і невиняткової ліцензій можливо розглянути й субліцензії, тобто ліцензії, що видаються ліцензіатами. Право на видачу субліцензії обмовляється в основному ліцензійному договорі; як правило, це договір про повну або виключну ліцензію, хоча вкрай рідко можливість надання субліцензії зустрічається в договорі про невиняткову (простій) ліцензію.

Право на надання субліцензій не виникає автоматично з придбанням ліцензії, воно повинне бути оговорено в основному ліцензійному договорі. Звичайно за обсягом наданих прав має рацію субліцензія що відповідає невинятковій ліцензії. Винагорода, що отримується за субліцензією, ділиться між ліцензіаром і ліцензіатом основного договору в узгодженій ними пропорції. Звичайно за субліцензійним договором ліцензіат може передати свої права, але не обов'язки, і відповідно бере на себе ризик, пов'язаний з укладенням субліцензійного договору. Як правило, обмовляється, що ліцензіат несе відповідальність перед своїм ліцензіаром за винагороду за субліцензією, коли субліцензіат порушує свої зобов'язання.

Залежно від виду інтелектуальної власності виділяють ліцензії на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, а також товарні знаки й фірмові найменування. Термін "ліцензія" часто вживають також стосовно об'єктів авторського права, зокрема застосовують до програм для ЕОМ і баз даних, хоча для цих об'єктів в законодавстві використовуються термін "авторський договір".

Кожен з цих типів ліцензійних договорів має свою специфіку, що залежить від конкретного виду інтелектуальної власності. На практиці чисті ліцензійні договори, предметом яких був би тільки один вид промислової власності, навіть винаходи, зустрічаються рідко. Ще рідше зустрічаються ліцензійні угоди тільки на промислові зразки, проте включення ліцензії на захищений і "розкручений" промисловий зразок до пунктів договору про передачу технології на додаток до ліцензії на винахід і до інших положень може помітно збільшити загальну ціну передачі технології.

Певною мірою взаєминами партнерів визначаються поворотні ліцензії, що передбачають зустрічну передачу ліцензіатом ліцензіару прав на будь-які удосконалення, що відносяться до ліцензійованої технології ліцензіара, які ліцензіат може зробити або придбати. В англійській мові цьому поняттю за змістом відповідає поняття *grant-back*. Взаєминами партнерів визначаються і перехресні ліцензії, що означають взаємну передачу сторонами тих, що є у кожної з них прав на об'єкти промислової власності, тобто взаємне ліцензування. Перехресне ліцензування використовується, коли обмін правами виявляється більш привабливим для власників технології, ніж грошова винагорода.

За характером волевиявлення ліцензійні договори можна підрозділити на добровільних (таких більшість), недобровільні й відкриті. Для укладення добровільних договорів партнери повинні прийти до згоди, тобто вони повинні бачити певні комерційні можливості або переваги для себе в такій операції.

Власник має рацію при добровільному ліцензуванні володіти певною ініціативою, оскільки від нього залежить, чи надавати ліцензію чи ні. Звичайно саме ліцензіар, а не ліцензіат готує перший проект ліцензійного договору, визначаючи умови, з яких починаються переговори.

Патентовласник за допомогою добровільного ліцензування залучає ділових партнерів, які з вигодою для себе допомогли би йому примножити зтягувану з винаходу вигоду. В цьому випадку сторони мають взаємно доповнюючі можливості: разом вони можуть зробити те, що кожному окремо було б неможливо або важко. Оскільки кожна сторона витягує якийсь прибуток, природно, вони бажають розділити прибуток справедливим чином, що відображав би внесок, зроблений кожною із сторін, і відповідальність і ризики, які кожен нестиме в майбутньому.

На відміну від добровільного, при недобровільному ліцензуванні ліцензіар зобов'язаний видати ліцензію через закон або взяті на себе раніше зобов'язання.

Недобровільні ліцензії можна підрозділити на такі види:

- обов'язкові видають без згоди патентовласника на користь національної безпеки або інших відповідних цілісних урядів .
- примусові видають через відсутність належного використання або зловживання монопольним положенням.

Особливим різновидом примусової ліцензії є ліцензія, що видається патентовласнику на право використання об'єкта іншої особи, що охороняється, якщо право іншої особи перешкоджає патентовласнику використовувати свій винахід (п.5 ст.10 Патентного закону).

Нарешті, ліцензії можуть бути відшкодувальними й безвідплатними, тобто надаватися за винагороду (в більшості випадків) або безкоштовно (наприклад, коли це витікає з вимог закону або з взаємин сторін).

Як вже згадувалося вище, договір про передачу ноу-хау не може називатися ліцензійним договором. Проте зважаючи на велику популярність таких договорів останнім часом.

Існує визначення ноу-хау, запроваджене Міжнародною асоціацією з охорони промислової власності (AIPPI): "Під *промисловим ноу-хау* розуміються технічні знання, досвід, дані, методи або комбінація перерахованих об'єктів, які представляють цінність, використовуються або можуть бути використані, відомі лише обмеженому колу експертів і у своєму повному вигляді ніде не публікувалися і не отримали іншого захисту як промислова власність".

У більшості випадків під ноу-хау розуміють технічні рішення, що відповідають вказаному визначенню, тобто що знаходять практичне застосування в діяльності підприємства, містять відомості, відомі лише обмеженому колу осіб і що не мають правового захисту. Проте нерідко в поняття ноу-хау включають рішення економічні й управлінські, взагалі всякі рішення, мають комерційну цінність що можуть стати предметом договору купівлі - продажу (передачі інформації).

Про ноу-хау говорять також, коли яка-небудь передавана технологія для успішного освоєння вимагає участі фахівців, які володіють певними знаннями і досвідом. Передача ноу-хау є складовою частиною виробничої кооперації відіграє важливу роль при продажу промислових підприємстві на умовах їх модернізації, а також при створенні форм сумісної власності. Наявність ноу-хау дозволяє проникати на ринки інших країн, скорочуючи витрати такого проникнення, а також зменшувати витрати виробництва. Скорочення життєвого циклу продукції, що особливо відноситься до нових технологій, обумовлене прискоренням морального старіння об'єктів техніки, приводить до зростання ролі ноу-хау при передачі й обміні технологіями.

Розповсюдженню ноу-хау сприяє і політика окремих країн в області імпорту, яка при обмеженому ввезенні товарів допускає комерційну передачу ноу-хау, чим забезпечується певний рівень виробництва і зайнятість, особливо в країнах, де недоцільне проведення трудомістких дослідницьких робіт і є дешева робоча сила. Нарешті, політику передачі ноу-хау активно проводять фірми, які не ставлять своєю метою виробництво

власної продукції і економічно зацікавлені в передачі накопиченого ноу-хау іншим споживачам.

Форми договору про передачу ноу-хау створені практикою і прямо законом не регулюються, хоча до них застосовні всі загальні положення договірного права.

Особливістю договору про передачу ноу-хау є те, що передається право використання знань і досвіду (а не право власності на матеріальний об'єкт) на відшкодувальній основі з урахуванням законодавства країни ліцензіата.

Договори про передачу ноу-хау в цілому схожі на ліцензійні договори про передачу запатентованій технології. Основна їх відмінність полягає в наданні більшої важливості збереженню конфіденційності переданої інформації, зокрема шляхом надання технічної допомоги, звичайно менших термінів дії договору.

Економічна роль договору про передачу ноу-хау полягає також у прив'язці середніх і дрібних виробників, які не в змозі вести самостійні науково-дослідницькі й проектно-конструкторські роботи, але володіють більшою мобільністю при впровадженні нових технологій, до крупних фірм, що систематично проводять такі дослідження і з наявними відповідними секретами виробництва.

У формулюваннях договори про передачу ноу-хау використовують формулювання, близькі до формулювань договору про надання виключної ліцензії, з відповідними змінами і уточненнями. У змішаних договорах про передачу технології, що містять як ліцензійні статті, так і положення про ноу-хау, останні можуть зіграти роль страховки на випадок анулювання патенту, коли положення про ноу-хау можуть залишатися підставою для виплати роялті за використання переданої технології.

В окремих випадках договір про передачу ноу-хау може перерости в ліцензійний договір: це відбувається, коли перший договір полягає в

передачі патентоспроможної технології до або після подачі заявки в Патентне відомство, але до видачі патенту.

Значення торгівлі ноу-хау росте і в міжнародних і у внутрішніх процесах передачі технології. Частково це пояснюється тим, що в епоху швидкого скорочення термінів морального старіння техніки і технологій фірмам не вигідно подавати заявки на винаходи, якщо в межах терміну морального старіння можна зберегти їх в таємниці як ноу-хау, тобто якщо за кінцевою продукцією, що поступає на ринки, важко зрозуміти й відтворити винахід. Зростає кількість відомостей, віднесених до ноу-хау, що теж сприяє збільшенню кількості договорів про передачу ноу-хау. Розширення продажів ноу-хау може помітно поліпшити економічний стан дослідницьких організацій, зокрема учбових і академічних інститутів.

Науково-технічні організації і всі, хто займається комерціалізацією результатів досліджень і розробок, найчастіше у своїй практиці зустрічаються з авторськими договорами про передачу фізичним або юридичним особам прав на використання будь-яким способом програм для ЕОМ і баз даних.

Майнові права можуть перейти до інших осіб, наприклад до спадкоємців автора, до працедавця при створенні службових творів, якщо відсутній договір з автором про інше. Залежно від обсягу переданих за договором прав, авторські договори можуть бути про передачу виняткових прав і про передачу невиняткових прав.

Питання ціни є основним джерелом конфліктів, що виникають між продавцем і покупцем технології. Не існує універсальної, прийнятної у всіх випадках для всіх партнерів методики визначення вартості результатів науково-технічної діяльності і, відповідно, розрахунку ціни ліцензії. У літературі неодноразово згадувалося, що технологія коштує стільки, за скільки Вам вдалося продати, не більше і не менше.

Існує цілий ряд методик визначення ціни ліцензії, з яких найбільш поширеними є методика монопольного ціноутворення, витратна методика, методика компенсації витрат і методика участі в прибутках.

Логіка підходу монопольного ціноутворення полягає в наступному: власник науково-технічних знань, будучи монополістом на ринку, може продавати свій товар за тією ціною, яку визнає прийнятною. Насправді він призначатиме ціну з урахуванням різних ринкових чинників. Так, природною мінімальною межею ціни ліцензії для продавця будуть власні витрати по доведенню технології, що є в нього, до продажних кондицій. Природною максимальною межею для покупця – це ціна придбання від інших джерел технології, що приносить той же результат, а також рівність очікуваного додаткового прибутку від технології, що набуває, банківському відсотку на ціну ліцензії.

Витратна методика заснована на визначенні вартості розробки технології продавцем, тобто на калькуляції витрат, пов'язаних з проведенням НДР і ДКР. Зрозуміло, понесені витрати не рівні ціні ліцензії, проте у ряді випадків вони можуть служити відправною точкою для визначення цієї ціни.

Основною складністю при застосуванні цієї методики є вичленення витрат на створення винаходу із загальних витрат на НДР і ДКР. Навіть на ці витрати, впливатимуть такі чинники, як стадія розробки науково-технічного нововведення, його правова охорона, технічна і комерційна цінність, обсяг переданих мають значення і умови платежу.

Методика компенсації витрат заснована на припущенні, що ліцензування є побічним продуктом діяльності ліцензіара, свого роду "відходами виробництва", що отримуються у процесі основної виробничої діяльності і тому ліцензійні платежі визначаються витратами, пов'язаними з наданням ліцензії.

Згідно з цією методикою поетапні фіксовані платежі повинні відповідати (з певним перевищенням): після укладення договору - витратам

ліцензіара на підготовку договору (рекламу, організацію переговорів, консультації фахівців), на передачу технічної документації, зразків, оснащення і устаткування - витратам на їх підготовку і передачу, по наданню консультацій - відповідним витратам.

Методика участі в прибутках заснована на припущенні про розрахунок ліцензіата отримувати додатковий прибуток від придбання ліцензії понад той прибуток, який він отримував би, не використовуючи ліцензійовану технологію.

Ціна ліцензії розглядається як частка цього додаткового прибутку, яким ліцензіар ділиться з ліцензіатом. Ця частка складає зазвичай від 10 до 50 %, причому 20-25 % називають "справедливим інтервалом".

Оскільки поняття прибутку часто залежить від прийнятих методів бухгалтерського обліку, відповідну частку, названу ставкою роялті, встановлюють не від прибутку, а від продажної ціни продукції. При нормі прибутку в різних галузях від 3 до 30% ставка роялті складе від 0,3 до 15% продажної ціни. Існують таблиці ставок роялті залежно від виду продукції, складені на основі узагальнення умов раніше до завершених операцій.

У деяких випадках, зокрема при сезонних коливаннях цін на продукцію, частку ліцензіара в прибутку ліцензіата визначають у вигляді фіксованої суми на одиницю продукції, що випускається ліцензіатом.

Слід зазначити, що стратегія ліцензіара може вплинути на ціну ліцензії не в меншій мірі, ніж наведені вище оцінки. Ліцензіар може піти на передачу технології за демпінговою ціною, якщо він порохує це необхідним для виходу на ринок і встановлення партнерських зв'язків.

Залежно від використовуваної методики визначувана сума відноситься до того або іншого періоду: укладенню договору, передачі документації, отриманню прибутку в процесі виробництва і т.д.

Проте сторони можуть домовитися про здійснення платежів в певний час, що не співпадає з тим, для якого проведена оцінка, наприклад, про одноразову виплату незабаром після підписання договору (такий платіж

називається паушальним) або про співвідношення виплат з періодами випуску продукції (такі платежі називають платежами роялті), або про якесь поєднання цих видів виплат. У всіх цих випадках буде потрібно приведення сум, визначених для одного тимчасового інтервалу, до відповідних сум на момент виплати, виконуване з урахуванням банківських ставок (дисконтування); відповідні прийоми широко висвітлені при бізнес-плануванні.

Запитання для контролю знань

1. Опишіть життєвий цикл технологій.
2. Які основні стратегії технологічного трансферу?
3. Охарактеризуйте науково-технічні стратегії ТНК.
4. Визначте основні міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності.
5. Охарактеризуйте роль транснаціональних компаній (ТНК).
6. Опишіть основні проблеми міжнародного ліцензійного ринку.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

База даних (компіляція даних) - сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, зокрема електронною, підбір і розташування складових частин якої, і її впорядкування є результатом творчої роботи, а також складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних (комп'ютера) або інших засобів.

Відеограма - це відеозапис на відповідному матеріальному носіїві (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску і т.д.) виконання або яких-небудь рухомих зображень (із звуковим супроводом або без нього), окрім зображень у вигляді запису, який входить в аудіовізуальний твір

Відкриттям - встановлення невідомих раніше закономірностей властивостей і явищ матеріального світу.

Доменне ім'я - це частина URL-адреси, відповідної місцеположенню веб-сторінки/сайту в мережі Інтернет. Як правило, URL складається з доменів (частин) декількох рівнів.

Знак - позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб.

Інвестиційна вартість - це вартість для конкретного інвестора при певній меті інвестування.

Інтелектуальна власність - це формалізований результат творчої інтелектуальної діяльності, що надає його автору або особі, яка визначена чинним законодавством, право власності на цей результат, яке набувається, здійснюється і захищається відповідно до законодавчо встановлених норм і правил.

Інформаційно-аналітичним забезпеченням інновацій - процес отримання необхідних для реалізації інновацій відомостей шляхом обробки науково-технічної інформації методами аналізу і синтезу, класифікації, оцінки, зіставлення і узагальнення.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності -це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар.

Комерційна таємниця - це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому або в певній формі і сукупності її складових невідома і недосяжна для осіб, які звичайно мають справу з виглядом інформації, до якої вона відноситься, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вживаних особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комп'ютерна програма – це набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів або в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені в початковому або об'єктному кодах).

Корпоративна політика - це система цінностей підприємства, дозволяє на кожному рівні ставити вірні запитання і коректно визначати тактичні завдання.

Ліцензіар - особа, яка уступила на підставі ліцензійного договору іншій особі право на використання патенту, що належить їй, або ноу-хау.

Ліцензіат - особа, яка набуває є ліцензіара на умовах ліцензійного договору право на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Ліцензія - дозвіл, право на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Науково-технічна інформація - документовані або публічно оповіщені відомості про вітчизняні й зарубіжні досягнення науки, техніка і виробництва, отримані при виконанні науково-дослідної, дослідно-

конструкторської, проектний-технологічної, виробничої і суспільної діяльності.

Ноу-хау - технічні знання, досвід, дані, методи або комбінація перерахованих об'єктів, що представляють цінність, використовуються або можуть бути використані, відомі лише обмеженому колу експертів і в своєму повному вигляді ніде не публікувалися і не отримали захисту як промислова власність.

Об'єкт знака - словесні, образотворчі, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані за допомогою будь-якого кольорі або поєднання кольорів.

Об'єкти авторського права - літературні, музичні, художні, наукові праці. Захист цих об'єктів передбачає права їх авторів вирішувати або забороняти протягом певного періоду часу ті або інші види використання їх творів.

Об'єкти права промислової власності - винаходи, промислові зразки, товарні знаки, товарні марки. Їх правовий захист забезпечується за допомогою патентів.

Об'єкти авторського права - літературні, музичні, художні, наукові праці. Захист цих об'єктів передбачає права їх авторів дозволяти або забороняти протягом певного періоду часу ті чи інші спроби використання їх творів.

Об'єкт раціоналізаторської пропозиції - матеріальний об'єкт або процес.

Патентна документація - широким спектром документів, опублікованих або неопублікованих, таких, що містять дані про результати досліджень, конструювання, розробок, які заявляють і визнають як винаходи, корисні моделі або промислові зразки, а також про охорону прав винахідників, патентовласників і утримувачів дипломів і свідоцтв про реєстрацію промислових зразків і корисних моделей.

Патентна інформація - індикатор науково-технічного прогресу як країни в цілому, так і окремої галузі й характеризує прямий взаємозв'язок між: патентуванням винаходів і рівнем економічного розвитку країни; кількістю належній фірмі або країні в цілому патентів і її витратами на НІОКР; рівнем винахідницької активності й перспективністю відповідного науково-технічного напрямку; структурою взаємного зарубіжного патентування і експортно-імпоротною політикою; кількістю патентних документів-аналогів і комерційною значущістю захищеного ними технічного рішення та ін.

Патентні дослідження - системний науковий аналіз властивостей об'єкта господарської діяльності впродовж його життєвого циклу, за науково-технічною, патентною і кон'юнктурною інформацією.

Порода тварин - селекційні досягнення у тваринництві.

Посилання - це спосіб потрапити з поточної сторінки на іншу адресу. Звичайно, це виділена іншим кольором з підкресленням фраза або слово.

Право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним Кодексом України та іншими законами.

Право пріоритету - принцип, закладений Паризькою конвенцією. Суть його така: заявка на отримання охоронного документа, подана в одній з держав-членів Союзу, надає право заявникові подати таку саму заявку на той же винахід в будь-якій іншій державі, що є членом Союзу протягом певного часу від дати подачі першої заявки.

Програмне забезпечення - програми для комп'ютера та інші матеріали, розроблені для їх використання при роботі з комп'ютерами. Воно включає описи програм і матеріал пояснення, що стосується застосування комп'ютерних програм, наприклад описи завдання і призначені для користувача інструкції.

Промислове ноу-хау - технічні знання, досвід, дані, методи або комбінація перерахованих об'єктів, які представляють цінність, використовуються або можуть бути використані, відомі лише обмеженому колу експертів і у своєму повному вигляді ніде не публікувалися і не отримали іншого захисту як промислова власність.

Раціоналізаторською пропозицією - визнана юридичною особою пропозиція, яка містить у собі технологічне (технічне) або організаційне рішення, що стосується будь-якої сфери діяльності.

Сорт рослин - це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів.

Технології - це закінчені системи, готові до негайного використання з гарантованим результатом.

Топографія інтегральних мікросхем (ТІМ) - це зафіксоване на матеріальному носіїві просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми і з'єднань між ними.

Торгова марка - будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для індивідуалізації товарів (послуг), що належать або надаються однією особою, відрізняють товари (послуги), що належать (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, образотворчі елементи, комбінації кольорів.

Фонд патентної документації суспільного користування (ФСК) - призначений для забезпечення доступу широкого круга громадськості до патентної інформації, необхідної для вивчення і аналізу в процесі створення, правової охорони і використання об'єктів промислової власності.

Фонограма - це звукозапис на відповідному носіїві (магнітній стрічці або магнітному диску, грамофонній пластинці, компакт-диску і т.д.) виконання або яких-небудь звуків, окрім звуків у формі запису, який входить в аудіовізуальний твір.

НОРМАТИВНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ

МАДРИДСЬКА УГОДА
про міжнародну реєстрацію знаків
від 14 квітня 1891 року

ДАТА НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ: 25.12.1991 року

Стаття 1

Утворення Спеціального союзу. Подання заяв на реєстрацію знаків до
Міжнародного бюро. Визначення країни походження

* Статтями були надані заголовки для зручності користування текстом.
Підписаний текст не містить заголовків.

(1) Країни, до яких застосовується ця Угода, утворюють Спеціальний союз з міжнародної реєстрації знаків.

(2) Громадяни кожної Договірної країни можуть забезпечити в усіх інших країнах-учасниках цієї Угоди охорону своїх знаків, що застосовуються для

товарів чи послуг і зареєстровані в країні походження, шляхом подання заяв на зазначені знаки до Міжнародного бюро інтелектуальної власності (далі -

Міжнародне бюро), згаданого в Конвенції, яка засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності (далі - Організація), при посередництві відомства зазначеної країни походження.

(3) Країною походження вважається країна Спеціального союзу, де заявник має дійсне та нефіктивне промислове чи торговельне підприємство; якщо він не має такого підприємства в країні Спеціального союзу - країна

Спеціального союзу, де він має місце проживання; якщо він не має місця проживання в країні Спеціального союзу - країна його громадянства, якщо він є громадянином країни Спеціального союзу.

Стаття 2

Посилання на статтю 3. Паризької конвенції "Прирівнювання деяких категорій осіб до громадян країн Союзу"

До громадян Договірних країн прирівнюються громадяни країн, що не приєдналися до цієї Угоди, які на території Спеціального союзу, утвореного цією Угодою, задовольняють умовам, встановленим статтею 3 Паризької конвенції про охорону промислової власності.

Стаття 3

Зміст заявки на міжнародну реєстрацію

(1) Будь-яка заявка на міжнародну реєстрацію повинна бути подана на бланку, вказаному в Інструкції; відомство країни походження знака свідчить, що дані, наведені у цій заявці, відповідають даним національного реєстру, і зазначає дату та номер заяви та реєстрації знака в країні походження, а також дату подання заяви на міжнародну реєстрацію.

(2) Заявник повинен зазначити товари чи послуги, для яких витребується охорона знака, а також, якщо можливо, відповідний клас чи класи згідно з класифікацією, встановленою Ніщською угодою про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків. Якщо заявник не зазначає класи, Міжнародне бюро само класифікує товари чи послуги за відповідними класами згаданої класифікації. Класифікація товарів чи послуг, подана заявником, підлягає перевірці Міжнародним бюро, що здійснює її разом з національним відомством. У випадку розбіжності між національним відомством і Міжнародним бюро рішення останнього є остаточним.

(3) Якщо заявник витребує охорону кольору у вигляді відмітної ознаки свого знака, він зобов'язаний:

1. Заявити про це і зазначити у заявці колір чи поєднання кольорів, охорону яких він витребує;

2. Представити разом із заявкою кольорові зображення зазначеного знака, що будуть додані до повідомлень, які розсилає Міжнародне бюро. Кількість примірників таких зображень визначається Інструкцією.

(4) Міжнародне бюро негайно реєструє знаки, заяви на які подані відповідно

до статті 1. Датою реєстрації вважається дата подання заяви на міжнародну реєстрацію в країні походження за умови, що Міжнародне бюро одержало заявку протягом двох місяців з дати подання. Якщо заявка не була одержана у цей строк, Міжнародне бюро реєструє заявку за датою її одержання.

Міжнародне бюро негайно повідомляє про цю реєстрацію зацікавленим відомствам. Зареєстровані знаки публікуються у періодичному журналі, що видається Міжнародним бюро, на основі даних, що містяться у заявці на реєстрацію. Якщо знаки містять образотворчі елементи чи мають особливе графічне написання, Інструкцією встановлюється, чи зобов'язаний заявник Подати кліше.

(5) Для ознайомлення із зареєстрованими знаками у Договірних країнах кожне відомство одержує від Міжнародного бюро певну кількість примірників згаданої вище публікації безкоштовно і певну кількість примірників за зниженою ціною пропорційно числу одиниць, зазначених у статті 16 (4) (а) Паризької конвенції про охорону промислової власності, на умовах, встановлених Інструкцією. Таке ознайомлення вважається в усіх

Договірних країнах цілком достатнім, і нічого іншого не може вимагатися від заявника.

Стаття 3bis

Територіальне обмеження

(1) Кожна Договірна сторона може в будь-який час письмово повідомити Генерального директора Організації (далі - Генеральний директор) про те, що охорона, яка виникає внаслідок міжнародної реєстрації, буде поширюватися на дану країну лише за спеціальною заявою власника знака.

(2) Це повідомлення набуває чинності тільки через шість місяців після дати його направлення Генеральним директором іншим Договірним країнам.

Стаття 3ter

Заява про "територіальне поширення"

(1) Заява про поширення охорони, що виникає внаслідок міжнародної реєстрації, на країну, яка скористалася можливістю, що надається статтею 3bis, повинна бути спеціально зроблена в заявці, передбаченій у пункті

(1) статті 3.

(2) Заява про територіальне поширення, зроблена після міжнародної реєстрації, повинна бути представлена при посередництві відомства країни походження на бланку, встановленому Інструкцією. Міжнародне бюро негайно реєструє таку заяву і повідомляє про це зацікавлене або зацікавлені відомства. Зареєстровані знаки публікуються у періодичному журналі, що видається Міжнародним бюро. Територіальне поширення набуває чинності від дати внесення запису про нього до Міжнародного реєстру; воно припиняє свою дію по закінченні строку дії міжнародної реєстрації знака, до якого воно відноситься.

Стаття 4

Дія міжнародної реєстрації

(1) З дати реєстрації, зробленої таким чином в Міжнародному бюро відповідно до положень статей 3 та 3ter, у кожній зацікавленій Договірній країні знаку надається така сама охорона, як і у випадку, коли б він був заявлений там безпосередньо. Класифікація товарів або послуг, передбачена у статті 3, не пов'язує Договірні країни відносно визначення обсягу охорони знака.

(2) Будь-який знак, який був предметом міжнародної реєстрації, користується правом пріоритету, встановленим статтею 4 Паризької конвенції про охорону промислової власності, без обов'язкового дотримання формальних вимог, передбачених в пункті D цієї статті.

Стаття 4bis

Заміна національних реєстрацій, що передують міжнародній реєстрації

(1) Якщо знак, заявлений в одній чи декількох Договірних країнах, згодом реєструється Міжнародним бюро на ім'я того ж власника чи його правонаступника, міжнародна реєстрація розглядається як така, що замінює попередню національну реєстрацію, не порушуючи прав, набутих на основі попередньої реєстрації.

(2) Національне відомство зобов'язане, за заявою, зробити в своїх реєстрах відмітку про міжнародну реєстрацію.

Стаття 5

Відмова в охороні національними відомствами

(1) В країнах, де законодавство це передбачає, відомства, проінформовані Міжнародним бюро про реєстрацію знака чи заяви про поширення охорони відповідно до статті 3ter, мають право заявити, що охорона не може бути надана цьому знаку на їх території. Така відмова може

бути зроблена лише на умовах, які відповідно до Паризької конвенції про охорону промислової власності застосовуються до знака, заявленого для національної реєстрації.

Однак в охороні не може бути відмовлено, навіть частково, на тій лише підставі, що національне законодавство допускає реєстрацію тільки для обмеженого числа класів чи обмеженої кількості товарів або послуг.

(2) Відомства, які бажають скористатися цим правом, повинні повідомити Міжнародне бюро про свою відмову із зазначенням всіх мотивів в строк, передбачений їх національним законодавством, але не пізніше закінчення строку в один рік від дати міжнародної реєстрації знака чи заяви про поширення охорони відповідно до статті 3ter.

(3) Міжнародне бюро негайно пересилає відомству країни походження і власникові знака чи його повіреному, якщо про останнього зазначене відомство повідомило Бюро, один з примірників такого повідомлення про відмову. Зацікавлена особа має такі ж можливості для подачі заперечення, як начебто знак був заявлений нею безпосередньо в країні, де було відмовлено в охороні.

(4) Мотиви відмови в охороні знака повинні повідомлятися Міжнародним бюро зацікавленим особам, які його про це запросять.

(5) Відомства_____, які протягом згаданого вище максимального строку в один рік не надішлють до Міжнародного бюро жодного рішення про попередню чи остаточну відмову відносно реєстрації знака чи заяви про поширення охорони, втрачають відносно даного знака право, передбачене в пункті (1) цієї статті.

(6) Рішення про визнання міжнародного знака недійсним не може бути винесено компетентними органами без надання власникові знака можливості для захисту своїх прав у відповідний час. Рішення про визнання міжнародного знака недійсним повідомляється Міжнародному бюро.

Стаття 5bis

Документи, що підтверджують законність використання окремих елементів знака

Документи, що підтверджують законність використання окремих елементів, які містяться в знаках, таких як герби, гербові щити, портрети, відзнаки, звання, фірмові найменування чи імена осіб, окрім імені заявника, чи інші подібні написи, що могли бути затребувані відомствами Договірних країн, звільняються від будь-якої легалізації, а також від будь-якого засвідчення, крім засвідчення відомства країни походження.

Стаття 5ter

Копії записів у Міжнародному реєстрі. Пошук на новизну. Виписки з Міжнародного реєстру (1) Міжнародне бюро надає будь-якій особі на її прохання і за умови сплати збору, встановленого Інструкцією, копію внесених у Реєстр записів відносно певного знака.

(2) Міжнародне бюро може також за оплату провести пошук на новизну за фондом міжнародних знаків.

(3) Виписки з Міжнародного реєстру, що запитуються з метою їх пред'явлення в одній із Договірних країн, звільняються від будь-якої легалізації.

Стаття 6

Строк дії міжнародної реєстрації. Незалежність міжнародної реєстрації.

Припинення охорони в країні походження

(1) Реєстрація знака в Міжнародному бюро здійснюється строком на двадцять років з можливістю продовження на умовах, встановлених статтею 7.

(2) По закінченні строку в п'ять років від дати міжнародної реєстрації ця реєстрація стає незалежною від національного знака, попередньо зареєстрованого в країні походження, з урахуванням наступних положень.

(3) Охорона_____, що виникає внаслідок міжнародної реєстрації знака, незалежно від того, була вона предметом передачі прав чи ні, не може бути затребувана повністю або частково, якщо протягом п'яти років від дати міжнародної реєстрації національний знак, раніше зареєстрований в країні походження відповідно до статті 1, вже не користується повністю або частково правовою охороною у даній країні. Це положення застосовується також для випадку, коли правова охорона припиняється пізніше внаслідок порушення судової справи, початої до закінчення п'ятирічного строку.

(4) У разі виключення знака з національного реєстру, здійсненого на прохання заявника чи ex officio, відомство країни походження буде вимагати від Міжнародного бюро виключити знак з Міжнародного реєстру; Бюро здійснить цю операцію. В разі порушення судової справи згадане відомство пересилає Міжнародному бюро ex officio або на вимогу позивача копію позовної заяви чи будь-якого іншого документа, який підтверджує цей позов, а також остаточне рішення суду; Бюро робить відмітку про це в Міжнародному реєстрі.

Стаття 7

Продовження міжнародної реєстрації

(1) Реєстрація завжди може бути продовжена на період в двадцять років, рахуючи з моменту закінчення періоду, що передує, шляхом простої сплати основного мита і, в разі необхідності, додаткових зборів, передбачених пунктом (2) статті 8.

(2) Продовження не може містити жодної зміни відносно реєстрації, що передує, в її останньому вигляді.

(3) Перше продовження, здійснене відповідно до положень Ніщцького акта від 15 червня 1957 р. або цього Акта, повинно містити вказівку класів міжнародної класифікації, до яких належить реєстрація.

(4) За шість місяців до закінчення строку охорони Міжнародне бюро шляхом направлення повідомлення нагадує власникові знака та його повіреному точну дату закінчення згаданого строку.

(5) За умови сплати додаткового збору, встановленого Інструкцією, для продовження міжнародної реєстрації надається пільговий шестимісячний строк.

Стаття 8

Національний збір. Міжнародне мито. Розподіл залишків надходжень, додаткових 1 і □ і доданих зборів (1) Відомство країни походження має право встановлювати на свій розсуд і стягати в свою користь національний збір з власника знака, для якого затребувана міжнародна реєстрація чи продовження.

(2) Реєстрація знака в Міжнародному бюро здійснюється за умови попередньої сплати міжнародного мита, яке містить:

- (a) основне мито;
- (b) додаткове мито за кожний клас Міжнародної класифікації понад трьох, до якого віднесені товари чи послуги, для яких застосовується знак;
- (c) додане мито за кожну заяву про поширення охорони відповідно до статті 3ter.

(3) Однак додаткове мито, зазначене у підпункті (b) пункту (2), може бути сплачене, не впливаючи на дату реєстрації, в строк, встановлений Інструкцією, якщо кількість класів товарів чи послуг була визначена чи оспорена Міжнародним бюро. Якщо по закінченні встановленого строку додаткове мито не було сплачене або якщо перелік товарів чи послуг не був скорочений заявником в необхідному обсязі, то подальше діловодство по заявці на міжнародну реєстрацію вважається припиненим.

(4) Річний прибуток від різноманітних надходжень за міжнародну реєстрацію, за винятком надходжень, передбачених в підпунктах (b) і (c) пункту (2), розподіляється Міжнародним бюро в рівних частинах між країнами-учасниками цього Акта, за винятком видатків і витрат, пов'язаних з виконанням згаданого Акта. Якщо на момент набуття чинності цим Актом будь-яка країна ще не ратифікувала цей Акт чи не приєдналася до нього, то до дати набуття чинності її ратифікації чи приєднання вона має право на одержання частини лишку надходжень, що розподіляються на основі попереднього Акта, який застосовується до цієї країни.

(5) Суми, що утворюються від додаткових зборів, зазначених в підпункті (b) пункту (2), розподіляються по закінченні кожного року між країнами-учасниками цього Акта чи Ніццького акта від 15 червня 1957 р. пропорційно кількості знаків, на які була затребувана охорона в кожній із цих країн протягом минулого року, а відносно країн, що здійснюють попередню експертизу, ця кількість буде вираховуватися з урахуванням коефіцієнта, встановленого Інструкцією. Якщо на момент набуття чинності цим Актом країна ще не ратифікувала цей Акт чи не приєдналася до нього, вона має право до дати набуття чинності її ратифікації чи приєднання на одержання частини сум, що розподіляються на основі Ніццького акта.

(6) Суми, що утворюються від додаткових зборів, зазначених у підпункті (c) пункту (2), розподіляються відповідно до положень пункту (5) між країнами, що користуються правом, передбаченим у статті 3bis. Якщо на момент набуття чинності цим Актом країна ще не ратифікувала цей Акт чи не приєдналася до нього, вона має право до дати набуття чинності її

ратифікації чи приєднання на одержання частини сум, що розподіляються на основі Ніццького акта.

Стаття 8bis

Відмова від охорони в одній чи декількох країнах

Власник міжнародної реєстрації може в будь-який час відмовитися від охорони в одній чи декількох Договірних країнах шляхом подачі заяви у відомство своєї країни для повідомлення Міжнародному бюро, яке повідомляє про це країни, яких стосується відмова. Відмова від охорони не обкладається ніяким збором.

Стаття 9

Зміни в національних реєстрах, що стосуються також міжнародної реєстрації. Скорочення переліку товарів і послуг, згаданих у міжнародній реєстрації. Доповнення до цього переліку. Заміни в цьому переліку (1) Відомство країни власника також повідомляє Міжнародне бюро про анулювання, виключення з реєстру, відмови від охорони, передачі прав та інші зміни, внесені в запис про реєстрацію знака у національному реєстрі, якщо ці зміни стосуються також міжнародної реєстрації.

(2) Бюро вносить ці зміни до Міжнародного реєстру і, в свою чергу, повідомляє про них відомства Договірних країн, а також публікує їх у своєму журналі.

(3) Аналогічна процедура має місце, коли власник міжнародної реєстрації заявляє про скорочення переліку товарів або послуг, на які поширюється ця реєстрація.

(4) Ці операції можуть обкладатися митом, яке встановлюється Інструкцією.

(5) Наступне доповнення до переліку нового товару чи послуги може здійснюватися тільки шляхом подання нової заяви відповідно до положень статті 3.

(6) Заміна одного з товарів чи послуг іншим прирівнюється до доповнення.

Стаття 9bis

Передача права на міжнародний знак, що спричинює зміну країни власника.

(1) В разі, коли право на знак, внесений до Міжнародного реєстру, передається особі, яка проживає в Договірній країні, але не в країні власника міжнародної реєстрації, відомство цієї країни має повідомити Міжнародне бюро про таку передачу. Міжнародне бюро реєструє передачу прав, повідомляє про неї інші відомства, а також публікує її у своєму журналі.

Якщо передача права була здійснена до закінчення п'ятирічного строку, рахуючи від дати міжнародної реєстрації, Міжнародне бюро робить запит на згоду відомства країни нового власника і публікує, якщо це можливо, дату і номер реєстрації знака в країні нового власника.

(2) Будь-яка передача права на знак, внесений до Міжнародного реєстру, здійснена на користь особи, яка не має права подати заявку на міжнародну реєстрацію знака, не може бути зареєстрована.

(3) В разі, коли запис про передачу права не може бути внесений до Міжнародного реєстру або внаслідок незгоди країни нового власника, або тому, що ця передача зроблена на користь особи, яка не має права подати заявку на міжнародну реєстрацію знака, відомство країни попереднього власника знака має право вимагати від Міжнародного бюро виключення знака з його Реєстру.

Стаття 9ter

Поступка міжнародного знака тільки для частини зареєстрованих товарів чи послуг або по відношенню до деяких Договірних країн.

Посилання на статтю бquater Паризької конвенції (Передача знака) (1) Якщо Міжнародному бюро повідомлено про поступку міжнародного знака тільки для частини зареєстрованих товарів чи послуг, воно робить запис про неї в свій Реєстр. Кожна з Договірних країн має право не визнавати дійсність цієї поступки, якщо товари чи послуги, які відносяться до відступленої таким чином частини, збігаються з тими, для яких знак залишається зареєстрованим на користь особи, яка здійснила поступку.

(2) Міжнародне бюро таким же чином робить запис про поступку міжнародного знака відносно тільки однієї чи декількох Договірних країн.

(3) Якщо у попередніх випадках здійснюється зміна країни власника і якщо знак передається до закінчення п'ятирічного строку, рахуючи від дати його міжнародної реєстрації, то відомство країни, до якої належить новий власник, повинно дати свою згоду, яка вимагається відповідно до статті 9bis.

(4) Положення пунктів, що передують, застосовуються тільки з урахуванням положень статті бquater Паризької конвенції про охорону промислової власності.

Стаття 9quater

Єдине відомство декількох Договірних країн. Прохання декількох

Договірних країн про те, щоб вони розглядалися як одна країна (1) Якщо декілька країн Спеціального союзу домовляються здійснити уніфікацію своїх національних законів про знаки, вони можуть повідомити Генерального директора про те, що:

(а) єдине відомство заміняє національне відомство кожної з цих країн і
(б) сукупність територій, що їм належать, повинна розглядатися як одна країна для застосування всіх чи частини положень, що передують цій статті.

(2) Це повідомлення набуває чинності по закінченні шести місяців з дати повідомлення, що робиться в зв'язку з цим Генеральним директором іншим Договірним країнам.

Стаття 10

Асамблея Спеціального союзу

(1) (а) Спеціальний союз має Асамблею, що складається з країн, які ратифікували цей Акт або приєдналися до нього.

(б) Уряд кожної країни представлений одним делегатом, який може мати заступників, радників та експертів.

(с) Витрати кожної делегації несе уряд, який призначив її, за винятком витрат на переїзд і перебування одного делегата кожної країни-учасниці, покладених на Спеціальний союз.

(2) (а) Асамблея:

(i) розглядає всі питання, які стосуються збереження та розвитку Спеціального союзу і застосування цієї Угоди;

(ii) дає Міжнародному бюро вказівки щодо підготовки конференцій по перегляду, належним чином враховуючи зауваження країн Спеціального союзу, що не ратифікували цей Акт або не приєдналися до нього;

(iii) змінює Інструкцію та встановлює розмір мита, передбаченого у статті 8

(2), а також інших зборів, які відносяться до міжнародної реєстрації;

(iv) розглядає та схвалює звіти й діяльність Генерального директора, що відносяться до Спеціального союзу, та надає йому всі необхідні вказівки з питань, які входять до компетенції Спеціального союзу;

(v) визначає програму, приймає дворічний бюджет Спеціального союзу і схвалює його фінансові звіти;

(vi) приймає фінансовий регламент Спеціального союзу;

(vii) створює комітети експертів і робочі групи, які вона вважає необхідними для здійснення цілей Спеціального союзу;

(viii) визначає, які країни, що не є членами Спеціального союзу, та які міжурядові і міжнародні неурядові організації мають бути допущені на її засідання як спостерігачі;

(iii) приймає поправки до статей з 10 по 13;

(х) розпочинає будь-яку іншу належну дію для досягнення цілей Спеціального союзу;

(xi) виконує всі інші функції, покладені на неї цією Угодою.

(b) З питань, які становлять інтерес також для інших Союзів, адміністративні функції яких здійснює Організація, Асамблея приймає рішення після ознайомлення з думкою Координаційного комітету Організації.

(3) (а) Кожна країна-член Асамблеї має один голос.

(b) Половина країн-членів Асамблеї складають кворум.

(с) Незважаючи на положення підпункту (b), якщо на якій-небудь сесії кількість представлених країн складає менше половини чи дорівнює або перевищує одну третину країн-членів Асамблеї, вона може приймати рішення; проте рішення Асамблеї, за винятком рішень, які відносяться до її власної процедури, стають обов'язковими тільки при дотриманні наведених умов. Міжнародне бюро направляє такі рішення країнам-членам Асамблеї, що не були на ній представлені, та запрошує їх повідомити у письмовому вигляді в тримісячний строк від дати направлення рішень - голосують вони за ці рішення, проти них чи утримуються від голосування. Якщо по закінченні цього строку кількість країн, які проголосували таким чином або утримались від голосування, буде рівною принаймні кількості, якої бракувало для досягнення кворуму на самій сесії, такі рішення набувають

чинності за умови, що одночасно є необхідна більшість.

(d) З урахуванням положень статті 13 (2) Асамблея приймає свої рішення більшістю у дві третини поданих голосів.

(e) Голоси тих, що утрималися, до уваги не приймаються.

(f) Делегат може представляти лише одну країну та голосувати тільки від її імені.

(g) Країни Спеціального союзу, що не є членами Асамблеї, можуть бути присутніми на засіданні як спостерігачі.

(4) (a) Асамблея збирається на чергову сесію один раз на два роки за скликанням Генерального директора і, крім виняткових випадків, у той же час та в тому ж місці, що й Генеральна Асамблея Організації.

(b) Асамблея збирається на надзвичайну сесію, що скликається Генеральним директором за вимогою однієї чверті країн-членів Асамблеї.

(c) Генеральний директор готує порядок денний кожної сесії.

(5) Асамблея приймає свої правила процедури.

Стаття 11

Міжнародне бюро

(1) (a) Функції, пов'язані з міжнародною реєстрацією, а також інші адміністративні функції Спеціального союзу здійснюються Міжнародним бюро.

(b) Міжнародне бюро готує, зокрема, засідання та виконує функції секретаріату Асамблеї, а також комітетів експертів і робочих груп, які вона може створити.

(c) Генеральний директор є головною посадовою особою Спеціального союзу та представляє Спеціальний союз.

(2) Генеральний директор і будь-який призначений ним член персоналу беруть участь без права голосу в усіх засіданнях Асамблеї та будь-якого комітету експертів чи робочої групи, які вона може створити. Генеральний директор чи призначений ним член персоналу є за своїм посадовим станом секретарем цих органів.

(3) (a) Міжнародне бюро відповідно до вказівок Асамблеї готує конференції по перегляду положень Угоди, за винятком статей з 10 по 13.

(b) Міжнародне бюро може консультуватися з міжурядовими та міжнародними неурядовими організаціями з питань підготовки конференцій по перегляду.

(c) Генеральний директор і призначені ним особи беруть участь в обговоренні питань на цих конференціях без права голосу.

(4) Міжнародне бюро виконує будь-які інші покладені на нього функції.

Стаття 12

Фінанси

(1) (a) Спеціальний союз має бюджет.

(b) Бюджет Спеціального союзу містить надходження та витрати власне Спеціального союзу, його внесок до бюджету витрат, спільних для

Союзів, а також у відповідних випадках відрахування до бюджету Конференції Організації.

(с) Витратами, спільними для Союзів, вважаються такі, що відносяться не лише до Спеціального союзу, а й одного чи декількох інших Союзів, адміністративні функції яких здійснює Організація. Частка Спеціального союзу в цих спільних видатках відповідає його зацікавленості в даних видатках.

(2) Бюджет Спеціального союзу складається з урахуванням вимог координації з бюджетами інших Союзів, адміністративні функції яких здійснює Організація.

(3) Бюджет Спеціального союзу фінансується з таких джерел:

(i) мита та інших зборів, які належать до міжнародної реєстрації, зборів і платежів за інші послуги, що надаються Міжнародним бюро, які належать до Спеціального союзу;

(ii) надходжень від продажу публікацій Міжнародного бюро, що належать до Спеціального союзу та інших надходжень від таких публікацій;

(iii) дарувань, відказаних коштів і субсидій;

(iv) ренти, відсотків і різних інших доходів.

(4) (a) Розмір зборів, передбачених у статті 8 (2), та інших зборів, які стосуються міжнародної реєстрації, встановлюється Асамблеєю за пропозицією Генерального директора.

(b) Розмір зборів встановлюється з таким розрахунком, щоб надходження Спеціального союзу від зборів, за винятком додаткових і доданих мит, зазначених у статті 8 (2) (b) і (с), а також від зборів та інших джерел прибутку давали змогу принаймні покрити видатки Міжнародного бюро, що стосуються Спеціального союзу.

(с) У разі, коли бюджет не прийнято до початку нового фінансового року, відповідно до порядку, передбаченого фінансовим регламентом, діє бюджет на рівні попереднього року.

(5) З урахуванням положень підпункту (4) (a) розмір зборів і платежів за інші послуги, що надаються Міжнародним бюро, які стосуються Спеціального союзу, встановлюються Генеральним директором, який доповідає про це Асамблеї.

(6) (a) Спеціальний союз має фонд обігових коштів, що складається з разового платежу, здійснюваного кожною країною Спеціального союзу.

Якщо фонд обігових коштів стає недостатнім, Асамблея вирішує питання щодо його збільшення.

(b) Розмір початкового платежу кожної країни у згаданий фонд або частка її участі в збільшенні цього фонду пропорційні внеску цієї країни як члена Паризького союзу по охороні промислової власності до бюджету цього Союзу саме за той рік, в який був утворений фонд чи було прийнято рішення про його збільшення.

(с) Ця пропорція та умови платежу встановлюються Асамблеєю за пропозицією Генерального директора з урахуванням думки Координаційного комітету Організації.

(d) До того часу, поки Асамблея дозволяє, щоб резервний фонд Спеціального союзу використовувався у вигляді фонду обігових коштів, Асамблея може припинити застосування положень підпунктів (a), (b) і (c).

(7) (a) В угоді про штаб-квартиру, що укладається у країні, на території якої Організація має свою штаб-квартиру, передбачається, що у випадках, коли фонд обігових коштів буде недостатнім, ця країна надає аванси. Сума цих авансів та умови, на яких вони надаються, в кожному випадку є предметом особливої угоди між такою країною і Організацією.

(b) Як країна, згадана у підпункті (a), так і Організація мають право шляхом письмового повідомлення денонсувати зобов'язання про надання авансів.

Денонсація набуває сили через три роки після закінчення того року, в який було зроблено повідомлення.

(8) Фінансова ревізія здійснюється відповідно до правил фінансового регламенту однією чи декількома країнами Спеціального союзу або зовнішніми ревізорами, призначеними за їх згодою Асамблеєю.

Стаття 13

Поправки до статей з 10 по 13

(1) Пропозиції про внесення поправок до статей 10, 11, 12 та до цієї статті можуть бути зроблені будь-якою країною-членом Асамблеї чи Генеральним директором. Такі пропозиції направляються Генеральним директором країнам-членам Асамблеї принаймні за шість місяців до розгляду їх Асамблеєю.

(2) Будь-яка поправка до статей, зазначених у пункті (1), приймається Асамблеєю, для чого потрібна більшість у три чверті поданих голосів; однак будь-яка поправка до статті 10 і цього пункту приймається більшістю у чотири п'ятих поданих голосів.

(3) Будь-яка поправка до статей, зазначених у пункті (1), набуває чинності через місяць після того, як письмові повідомлення про її прийняття, здійснені відповідно до конституційної процедури кожної країни, одержані Генеральним директором від трьох чвертей країн, які були членами Асамблеї під час прийняття нею цієї поправки. Будь-яка поправка до зазначених статей, прийнята таким чином, обов'язкова для усіх країн, що є членами Асамблеї на дату набуття поправкою чинності чи стають її членами після цієї дати.

Стаття 14

Ратифікація та приєднання. Набуття чинності. Приєднання до Актів, що передують. Посилання на статтю 24 Паризької конвенції (Території) (1) Кожна країна Спеціального союзу, що підписала цей Акт, може ратифікувати його, а якщо вона не підписала його, може приєднатися до нього.

(2) (a) Будь-яка країна, що не є членом Спеціального союзу, проте є учасницею Паризької конвенції про охорону промислової власності, може приєднатися до цього Акта і таким чином стати членом Спеціального союзу.

(b) Міжнародне бюро, отримавши повідомлення про приєднання такої країни до цього Акта, направляє відомству цієї країни відповідно до статті 3 повідомлення про всі знаки, що на цей час користуються міжнародною охороною.

(c) Це повідомлення само собою забезпечує згаданим знакам на території зазначеної країни переваги, що випливають з положень, які передують, і визначає початок строку в один рік, протягом якого зацікавлене відомство може зробити заяву, передбачену статтею 5.

(d) Однак така країна, приєднуючись до цього Акта, може заявити, що, за винятком тих міжнародних знаків, які вже раніше були в цій країні предметом ще діючої ідентичної національної реєстрації та які негайно визнаються за заявою зацікавлених осіб, цей Акт буде застосовуватися лише відносно знаків, зареєстрованих починаючи з дати, коли це приєднання набуває чинності.

(e) Така заява звільняє Міжнародне бюро від необхідності направляти зазначене вище повідомлення про всі знаки. Міжнародне бюро направляє повідомлення лише про ті знаки, стосовно яких протягом року з моменту приєднання нової країни надійшло прохання з необхідними уточненнями про застосування виключення, передбаченого в підпункті (d).

(f) Міжнародне бюро не направляє повідомлення про всі знаки тим країнам, які, приєднуючись до цього Акта, заявляють про використання права, передбаченого в статті 3bis. Ці країни можуть, окрім того, одночасно заявити, що цей Акт буде застосовуватися лише до знаків, зареєстрованих після дати, коли їх приєднання набуває чинності. Це обмеження, проте, не належить до міжнародних знаків, які вже раніше стали в цій країні предметом ідентичної національної реєстрації і що дають підставу для заяв про поширення охорони, які складаються та направляються відповідно до статей 3ter і 8 (2) (c).

(g) Реєстрації знаків, які були предметом одного з повідомлень, передбачених цим пунктом, розглядаються як такі, що заміняють реєстрації, здійснені безпосередньо у новій Договірній країні, до дійсної дати її приєднання.

(3) Ратифікаційні грамоти й акти про приєднання здаються на зберігання Генеральному директорові.

(4) (a) Відносно перших п'яти країн, які здали на зберігання ратифікаційні грамоти чи акти про приєднання, цей Акт набуває чинності через три місяці після здачі на зберігання п'ятого з цих документів.

(b) Відносно будь-якої іншої країни цей Акт набуває чинності через три місяці після дати, на яку Генеральним директором було зроблено повідомлення про її ратифікацію чи приєднання, якщо тільки в ратифікаційній грамоті чи акті про приєднання не була зазначена більш пізня дата. В останньому випадку цей Акт набуває чинності відносно цієї країни на зазначену таким чином дату.

(5) Ратифікація чи приєднання автоматично спричиняють визнання всіх положень та одержання всіх привілеїв, що встановлюються цим Актом.

(6) Після набуття чинності цього Акта країна може приєднатися до Ніццького акта від 15 червня 1957 р. тільки одночасно з ратифікацією цього Акта чи приєднанням до нього. Приєднання до Актів, які передують Ніццькому акту, не допускається навіть одночасно з ратифікацією цього Акта чи приєднанням до нього.

(7) Положення статті 24 Паризької конвенції про охорону промислової власності застосовуються до цієї Угоди.

Стаття 15

[Денонсація]

(1) Ця Угода діє без обмеження строку.

(2) Будь-яка країна може денонсувати цей Акт шляхом повідомлення, направленою Генеральному директорові. Ця денонсація є також денонсацією усіх Актів, які передують і поширюються лише на країну, що її зробила, в той час як відносно інших країн Спеціального союзу Угода залишається в силі та підлягає виконанню.

(3) Денонсація набуває сили через рік після дня одержання повідомлення Генеральним директором.

(4) Передбачене цією статтею право денонсації не може бути використане ніякою країною до закінчення п'яти років від дати, на яку вона стала членом Спеціального союзу.

(5) Міжнародні знаки, зареєстровані до дати набуття денонсацією чинності, за якими не було винесено рішення про відмову протягом року, передбаченого в статті 5, продовжують підлягати протягом усього строку міжнародної охорони такій же охороні, начебто вони були безпосередньо заявлені в цій країні.

Стаття 16

Застосування Актів, що передують (1) (а) Цей Акт у відносинах між країнами Спеціального союзу, що ратифікували його чи приєдналися до нього, заміняє, починаючи з дня, на який він набуває для них чинності, Мадридську угоду 1891 року в усіх її редакціях, що передують цьому Акту.

(б) Однак для кожної країни Спеціального союзу, що ратифікувала цей Акт або приєдналася до нього, в її відносинах з країнами, що не ратифікували цей Акт чи не приєдналися до нього, залишаються діючими редакції, що передують, які вона раніше не денонсувала на підставі статті 12 (4) Ніццького акта від 15 червня 1957 року.

(2) Країни, що не входять до Спеціального союзу, які стають учасниками цього Акта, застосовують його до міжнародних реєстрацій, які здійснюються Міжнародним бюро при посередництві національного відомства будь-якої країни Спеціального союзу, що є учасницею цього Акта, якщо ці реєстрації відповідають відносно згаданих країн вимогам цього Акта. Щодо міжнародних реєстрацій, які здійснюються Міжнародним бюро при посередництві національних відомств згаданих країн, що не входять до Спеціального союзу, що стають учасниками цього Акта, то такі країни визнають, що згадана вище країна Спеціального союзу може зажадати виконання вимог останнього Акта, учасницею якого вона є.

Стаття 17

Підписання, мови, функції депозитарію

(1) (a) Цей Акт підписується в одному примірнику французькою мовою та здається на зберігання Урядові Швеції.

(b) Офіційні тексти виробляються Генеральним директором, після консультації із зацікавленими урядами, іншими мовами, які може визначити Асамблея.

(2) Цей Акт відкритий для підписання в Стокгольмі до 13 січня 1968 року.

(3) Генеральний директор направляє дві копії підписаного тексту цього Акта, належним чином завірені Урядом Швеції, урядам усіх країн Спеціального союзу і, на запит, урядові будь-якої іншої країни.

(4) Генеральний директор реєструє цей Акт у Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй.

(5) Генеральний директор повідомляє уряди всіх країн Спеціального союзу про підписання, здавання на зберігання ратифікаційних грамот чи актів про приєднання та про заяви, що містяться в цих документах, про набуття чинності будь-яких положень цього Акта, повідомлення про денонсацію і повідомлення, направлені відповідно до статей 3bis, 9quater, 13, 14 (7) і 15 (2).

Стаття 18

Перехідні положення

(1) До вступу на посаду першого Генерального директора посилення в цьому Акті на Міжнародне бюро Організації чи на Генерального директора вважається посиленням на Бюро Союзу, заснованого Паризькою конвенцією про охорону промислової власності, чи на його Директора відповідно.

(2) Країни Спеціального союзу, що не ратифікували цей Акт або не приєдналися до нього, можуть протягом п'яти років після набуття чинності Конвенцією, що засновує Організацію, користуватися, якщо вони цього побажають, правами, які надаються в силу статей з 10 по 13 цього Акта, як начебто вони були зв'язані цими статтями. Будь-яка країна, яка бажає користуватися такими правами, направляє з цією метою Генеральному директорові письмове повідомлення, що набуває чинності від дати його одержання. Такі країни вважаються членами Асамблеї до закінчення зазначеного строку.

ПАРИЗЬКА КОНВЕНЦІЯ
про охорону промислової власності

від 20 березня 1883 року

Набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.*

Стаття 1: Утворення Союзу; поняття промислової власності

Стаття 2: Національний режим для громадян країн Союзу

Стаття 3: Прирівнення деяких категорій осіб до громадян країн Союзу

Стаття 4: А. - І. Патенти, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, авторські свідоцтва: право пріоритету. - G. Патенти: поділ заявки

Стаття 4 bis: Патенти: незалежність патентів, одержаних на один і той самий винахід у різних країнах

Стаття 4 ter: Патенти: згадування винахідника у патенті

Стаття 4 quater: Патенти: патентоспроможність у випадку обмеження продажу за законом

Стаття 5: А. Патенти: ввезення об'єктів, невикористання чи недостатнє використання, примусові ліцензії.

В. Промислові зразки: невикористання, ввезення об'єктів.

С. Товарні знаки: невикористання, відміна форми, використання співвласниками.

Д. Патенти, корисні моделі, товарні знаки, промислові зразки: маркування

Стаття 5 bis: Усі види прав промислової власності: пільговий строк для сплати мита за збереження прав; патенти: поновлення

Стаття 5 ter: Патенти: вільне застосування запатентованих об'єктів, що є частиною транспортних засобів

Стаття 5 quater: Патенти: ввезення продуктів, виготовлених способом, що запатентований в країні ввезення

Стаття 5 quinquies: Промислові зразки

Стаття 6: Знаки: умови реєстрації; незалежність охорони одного й того ж знака в різних країнах

Стаття 6 bis: Знаки: загальновідомі товарні знаки

Стаття 6 ter: Знаки: заборони, що стосуються державних гербів, офіційних клейм контролю та емблем міжурядових організацій

Стаття 6 quater: Знаки: передача знака

Стаття 6 quinquies: Знаки: охорона знаків, що зареєстровані в одній країні Союзу, в інших країнах Союзу (застереження "Таким, як він є")

Стаття 6 sexies: Знаки: знаки обслуговування

Стаття 6 septies: Знаки: реєстрація агентом чи представником власника без дозволу останнього

Стаття 7: Знаки: характер продукту, що маркується

Стаття 7 bis: Знаки: колективні знаки

Стаття 8: Фірмові найменування

Стаття 9: Знаки, фірмові найменування: арешт при ввезенні продуктів, що незаконно споряджені товарним знаком чи фірмовим найменуванням

Стаття 10: Неправильні вказівки: арешт при ввезенні продуктів, споряджених неправильною вказівкою про походження продуктів чи про особу виробника тощо

Стаття 10 bis: Недобросовісна конкуренція

Стаття 10 ter: Товарні знаки, фірмові найменування, неправильні вказівки, недобросовісна конкуренція: засоби захисту, право звертатися до суду

Стаття 11: Винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки: тимчасова охорона на певних міжнародних виставках

Стаття 12: Спеціальні національні служби у справах промислової власності

Стаття 13: Асамблея Союзу

Стаття 14: Виконавчий комітет

Стаття 15: Міжнародне бюро

Стаття 16: Фінанси

Стаття 17: Поправки до статей 13 - 17

Стаття 18: Перегляд статей 1 - 12 та 18 - 30

Стаття 19: Спеціальні угоди

Стаття 20: Ратифікація країнами Союзу чи приєднання; набуття чинності

Стаття 21: Приєднання країн, що не є членами Союзу; набуття чинності

Стаття 22: Наслідки ратифікації чи приєднання

Стаття 23: Приєднання до Актів, що передують

Стаття 24: Території

Стаття 25: Застосування Конвенції в національних межах

Стаття 26: Денонсація

Стаття 27: Застосування попередніх Актів

Стаття 28: Вирішення спорів

Стаття 29: Підписання, мови, функції депозитарію

Стаття 30: Перехідні положення

---

* З 1 липня 1965 року - дати набуття Конвенцією чинності для СРСР - вона була обов'язковою для СРСР відносно всієї його території. Під час приєднання СРСР до зазначеної Конвенції була зроблена заява про те, що СРСР не вважає себе зв'язаним положеннями пункту (1) статті 28

Конвенції, який стосується вирішення спорів щодо тлумачення або застосування конвенції.

** Зміст додається для зручності. В підписаному тексті Конвенції зміст відсутній.

Стаття 1

[Утворення Союзу; поняття промислової власності]*

(1) Країни, до яких застосовується ця Конвенція, утворюють Союз по охороні промислової власності.

(2) Об'єктами охорони промислової власності є патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції.

(3) Промислова власність розуміється в найбільш широкому значенні і розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю у власному значенні слова, але також і на галузі сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості та на всі продукти промислового чи природного походження, наприклад: вино, зерно, тютюновий лист, фрукти, худоба, копалини, мінеральні води, пиво, квіти, борошно.

(4) До патентів на винаходи належать різні види промислових патентів, що визнаються законодавством країн Союзу, як наприклад: патенти, що ввозяться, патенти на вдосконалення, додаткові патенти і свідоцтва й таке інше.

Стаття 2

[Національний режим для громадян країн Союзу]

(1) Відносно охорони промислової власності громадяни кожної країни Союзу користуються в усіх інших країнах Союзу тими ж привілеями, що надаються тепер чи будуть надаватися згодом відповідними законами власним громадянам, не обмежуючи при цьому прав, спеціально передбачених цією Конвенцією. Виходячи з цього, їх права будуть охоронятися так само, як і права громадян даної країни, і вони будуть користуватися тими ж законними засобами захисту від будь-якого посягання на їх права, якщо при цьому дотримуються умови та формальності, приписувані власним громадянам.

(2) Проте ніякі умови про місце проживання чи наявність підприємства у країні, де витребується охорона, не можуть бути поставлені громадянам країн Союзу у вигляді передумови для користування будь-яким з прав промислової власності.

(3) Безумовно, зберігаються положення законодавства кожної з країн Союзу, що відносяться до судової та адміністративної процедури та до компетенції судових і адміністративних органів, а також до вибору місцепроживання або до призначення повіреного, дотримання яких вимагається на підставі законів про промислову власність.

Стаття 3

[Прирівнення деяких категорій осіб до громадян країн Союзу]

До громадян країн Союзу прирівнюються громадяни країн, що не беруть участі в Союзі, мають на території однієї з країн Союзу місце проживання або дійсні та серйозні промислові чи торговельні підприємства.

Стаття 4

[А. - І. Патенти, корисні моделі, промислові зразки, знаки, авторські свідоцтва: право пріоритету. – G. Патенти: поділ заявки]

А. - (1) Будь-яка особа, що належним чином подала заявку на патент на винахід, корисну модель, промисловий зразок чи товарний знак в одній з

країн Союзу, чи правонаступник цієї особи користується для подання заявки в інших країнах правом пріоритету протягом строків, зазначених нижче.

(2) Підставою для виникнення права пріоритету визнається будь-яке подання заявки, що має силу правильно оформленого національного подання заявки відповідно до національного законодавства кожної країни Союзу або до двосторонніх чи багатосторонніх угод, укладених між країнами Союзу.

(3) Під правильно оформленим національним поданням заявки слід розуміти будь-яке подання, якого достатньо для встановлення дати подання заявки у відповідній країні, якою б не була подальша доля цієї заявки.

В. - Внаслідок цього наступне подання заявки в одній з інших країн Союзу до закінчення цих строків не може бути визнане недійсним на підставі дій, здійснених у цей проміжок часу, зокрема, на підставі іншого подання заявки, опублікування винаходу чи його використання, випуску у продаж примірників зразка, застосування знака, та ці дії не можуть стати підставою для виникнення будь-якого права третіх осіб чи будь-якого права особистого володіння. Права, набуті третіми особами до дня першої заявки, що є підставою для права пріоритету, зберігаються відповідно до внутрішнього законодавства кожної країни Союзу.

С. - (1) Згадані вище строки пріоритету складають дванадцять місяців для патентів на винаходи та для корисних моделей і шість місяців для промислових зразків і товарних знаків.

(2) Відлік цих строків починається з дати подання першої заявки; день подання до строку не включається.

(3) Якщо останній день строку є за законом святковим днем чи днем, коли відомство не відкрите для приймання заявок у тій країні, де вимагається охорона, строк продовжується до першого наступного робочого дня.

(4) Першою заявкою, дата подання якої є днем відліку строку пріоритету, повинна вважатися наступна заявка на той самий об'єкт, що і перша заявка, яка передує, у значенні наведеного вище пункту (2), що подана в тій же країні Союзу, в разі, якщо заявка, що передує, на день подання наступної заявки була взята назад, залишена без дії чи відхилена, не будучи доступною для публічного ознайомлення, а також за умови, що відносно неї не продовжували існувати будь-які права і вона не стала ще підставою для домагання права пріоритету. Заявка, що передує, не може тоді бути підставою для домагання права пріоритету.

Д. - (1) Будь-яка особа, що бажає скористатися перевагою пріоритету на підставі заявки, що передує, зобов'язана подати заяву із зазначенням дати подання заявки і країни, де його зроблено. Кожна країна встановлює, не пізніше якого моменту повинна бути подана така заява.

(2) Ці вказівки повинні наводитися у виданнях, що випускаються компетентною установою, зокрема у патентах та описах, що відносяться до них.

(3) Країни Союзу можуть вимагати від особи, що подає заяву про пріоритет, надання копії раніше поданої заявки (опису, креслень тощо).

Копія, завірена установою, що прийняла цю заявку, не вимагає ніякої легалізації і може бути в усіх випадках надана у будь-який момент протягом трьох місяців від дня подання наступної заявки без сплати будь-яких зборів. Надається право вимагати, щоб до неї додавалася довідка про дату подання заявки, видана цією установою, та її переклад.

(4) У момент подання заявки не допускаються вимоги про виконання інших формальностей для заяви про пріоритет. Кожна країна Союзу визначає ті наслідки, що спричиняють невиконання формальностей, передбачених цією статтею, але ці наслідки не можуть бути більш тяжкими, ніж втрата права на пріоритет.

(5) Надалі можуть вимагатися інші докази.

Особа, яка претендує на пріоритет на підставі подання заявки, що передує, повинна зазначити номер цієї заявки, який публікується у порядку, передбаченому наведеним вище пунктом (2).

Е. - (1) Коли промисловий зразок заявляється у країні з використанням права пріоритету, заснованого на поданні заявки на корисну модель, пріоритетним строком є строк, встановлений для промислових зразків.

(2) Крім того, в країні допускається подання заявки на корисну модель з використанням права пріоритету, заснованого на поданні заявки на патент, і навпаки.

Ф. - Жодна країна Союзу не має права не визнати пріоритет чи відхилити заявку на патент на підставі того, що заявник домагається декількох пріоритетів, в тому числі і встановлених у різних країнах, чи на підставі того, що заявка, яка домагається одного чи декількох пріоритетів, містить один чи декілька елементів, що не були включені до заявки або до заявок, за якими вимагається пріоритет, якщо тільки в обох випадках згідно з законом країни існує єдність винаходу.

В тому, що стосується елементів, не включених до заявки або заявок, відносно яких вимагається пріоритет, подання наступної заявки породжує право пріоритету на звичайних умовах.

Г. - (1) Якщо експертиза виявить, що заявка на патент є комплексною, заявник може поділити заявку на деяку кількість окремих заявок, зберігаючи у вигляді дати кожної з них дату первинної заявки та у відповідних випадках перевагу права пріоритету.

(2) Заявник може також з власної ініціативи поділити заявку на патент, зберігаючи у вигляді дати кожної окремої заявки дату первинної заявки і у відповідних випадках перевагу права пріоритету. Кожній країні Союзу надається право визначити умови, за яких дозволяється таке розділення.

Н. - Пріоритет не може бути відхилений з тієї причини, що деяких елементів винаходу, відносно яких вимагається пріоритет, немає в домаганнях, викладених у заявці в країні походження, якщо тільки в сукупності документів заявки чітко виявляються ці елементи.

І. - (1) Заявки на авторські свідоцтва на винаходи, що подаються в країні, в якій заявники мають право витребувати за власним вибором або патент, або авторське свідоцтво на винахід, дають підставу для права

пріоритету, передбаченого цією статтею, на тих самих умовах і з тими самими наслідками, що й заявки на патенти.

(2) В країні, в якій заявники мають право витребувати за власним вибором або патент, або авторське свідоцтво на винахід, заявник на авторське свідоцтво на винахід користується відповідно до положень цієї статті, що відносяться до заявок на патенти, правом пріоритету, заснованим на заявці на патент, корисну модель або авторське свідоцтво на винахід.

Стаття 4 bis

[Патенти: незалежність патентів, одержаних на один і той самий винахід у різних країнах]

(1) Патенти, заявки на які подані у різних країнах Союзу громадянами країн Союзу, є незалежними від патентів, одержаних на той самий винахід в інших країнах, які входять або не входять до складу Союзу.

(2) Це положення треба розглядати без будь-яких обмежень, а саме в тому значенні, що патенти, заявки на які подані протягом строку пріоритету, є незалежними як з точки зору підстав визнання їх недійсними і припинення дії прав, так і з точки зору визначення нормального строку їх дії.

(3) Це положення відноситься до всіх патентів, існуючих на момент набуття ним чинності.

(4) Воно буде також застосовуватися і в разі приєднання нових країн відносно патентів, існуючих з того чи іншого боку у момент приєднання.

(5) Патенти, одержані з перевагою, що впливає з пріоритету, мають у різних країнах Союзу той самий строк дії, який вони мали б, якби вони були б заявлені або видані без цієї переваги, що впливає з пріоритету.

Стаття 4 ter

[Патенти: згадування винахідника у патенті]

Винахідник має право бути названим як такий у патенті.

Стаття 4 quater

[Патенти: патентоспроможність у випадку обмеження продажу за законом]

У видачі патенту не може бути відмовлено і патент не може бути визнаний недійсним на підставі того, що продаж продукту, який запатентований чи виготовлений запатентованим способом, підпадає _____ на підставі національного законодавства під обмеження чи скорочення.

Стаття 5

А. Патенти: ввезення об'єктів, невикористання чи недостатнє використання, примусові ліцензії. В. Промислові зразки: невикористання, ввезення б'єктів.

С. Товарні знаки: невикористання, відміна форми, використання співвласниками.

Д. Патенти, корисні моделі, товарні знаки, промислові зразки: маркування]

А. - (1) Ввезення патентовласником у країну видачі патенту об'єктів, виготовлених в тій або іншій країні Союзу, не спричинює втрати прав, що засновані на ньому.

(2) Кожна країна Союзу має право вжити законодавчих заходів, що передбачають видачу примусових ліцензій, для запобігання зловживанням, що можуть виникнути внаслідок здійснення виключного права, що надається патентом, наприклад, у випадку невикористання винаходу.

(3) Позбавлення прав на патент може бути передбачене лише у випадку, коли видача примусових ліцензій виявиться недостатньою для запобігання цим зловживанням. Жодна дія по позбавленню прав чи по скасуванню патенту не може статися до закінчення двох років з моменту видачі першої примусової ліцензії.

(4) Примусова ліцензія не може вимагатися з приводу невикористання чи недостатнього використання до закінчення чотирирічного строку, рахуючи від дати подання заявки на патент, чи трьох років від дати видачі патенту, причому має застосовуватися строк, що закінчується пізніше; у видачі примусової ліцензії буде відмовлено, якщо патентовласник доведе, що його бездіяльність була зумовлена важливими причинами. Така примусова ліцензія є невиключною ліцензією і може передаватися навіть у формі видачі субліцензії, але лише разом з частиною промислового чи торговельного підприємства, що використовує цю ліцензію.

(5) Наведені вище положення застосовуються з необхідними змінами до корисних моделей.

В. - Охорона промислових зразків не може бути припинена внаслідок невикористання або ввезення об'єктів, подібних до об'єктів, що охороняються.

С. - (1) Якщо в країні використання зареєстрованого знака є обов'язковим, реєстрація може бути скасована лише по закінченні справедливого строку і тільки тоді, коли зацікавлена особа не подасть докази, що виправдовують причини її бездіяльності.

(2) Застосування товарного знака його власником у такій формі, що відрізняється від зареєстрованої в якій-небудь з країн Союзу лише окремими елементами, що не змінюють відмітного характеру знака, не спричинює визнання недійсності реєстрації і не обмежує охорону, що надана знаку.

(3) Одночасне застосування одного й того ж знака на однакових чи подібних продуктах промисловими чи торговельними підприємствами, які розглядаються як співвласники знака відповідно до положень закону країни, де вимагається охорона, не перешкоджає реєстрації знака та ніяким чином не обмежує охорону, що надана зазначеному знаку у будь-якій країні Союзу, якщо тільки таке застосування не вводить громадськість в оману і не суперечить публічним інтересам.

Д. - Для визнання прав не вимагається розміщення на продукті будь-якої позначки чи вказівки на патент, корисну модель, реєстрацію товарного знака чи депонування промислового зразка.

Стаття 5 bis

[Усі види прав промислової власності: пільговий строк для сплати мита за збереження прав; патенти: поновлення]

(1) Для сплати мита, передбаченого для збереження прав промислової власності, надається пільговий строк, що складає не менше шести місяців, за умови сплати додаткового мита, якщо таке мито встановлюється національним законодавством.

(2) Країни Союзу мають право передбачити поновлення патентів на винаходи, що втратили силу внаслідок несплати мита.

Стаття 5 ter

[Патенти: вільне застосування запатентованих об'єктів, що є частиною транспортних засобів]

У кожній з країн Союзу не розглядаються як порушення прав патентовласника:

1. Застосування на борту суден інших країн Союзу засобів, що складають предмет його патенту, в корпусі судна, в машинах, оснащенні, механізмах та в іншому обладнанні, коли ці судна тимчасово чи випадково знаходяться у водах даної країни, за умови, що ці засоби використовуються виключно для потреб судна.

2. Застосування _____ засобів, що складають предмет патенту, в конструкції чи при експлуатації повітряних чи наземних засобів пересування інших країн Союзу чи допоміжного обладнання для цих засобів пересування, коли зазначені засоби пересування тимчасово чи випадково знаходяться в даній країні.

Стаття 5 quater

[Патенти: ввезення продуктів, виготовлених способом, що запатентований в країні ввезення]

Якщо продукт ввозиться до країни Союзу, де існує патент, що охороняє спосіб виробництва зазначеного продукту, патентовласник має відносно ввезеного продукту всі права, яких йому надає законодавство країни, що імпортує, на основі патенту на спосіб виробництва відносно продуктів, виготовлених в даній країні.

Стаття 5 quinquies

[Промислові зразки]

Промислові зразки охороняються в усіх країнах Союзу.

Стаття 6

[Знаки: умови реєстрації; незалежність охорони одного й того ж знака в різних країнах]

(1) Умови подання заявки та реєстрації товарних знаків визначаються в кожній країні Союзу її національним законодавством.

(2) Проте знак, заявлений громадянином країни Союзу в будь-якій іншій країні Союзу, не може бути відхилений чи визнаний недійсним на підставі того, що він не був заявлений, зареєстрований чи відновлений в країні походження.

(3) Знак, який належним чином зареєстрований в будь-якій країні Союзу, розглядається як незалежний від знаків, зареєстрованих в інших країнах Союзу, включаючи країну походження.

Стаття 6 bis

[Знаки: загальновідомі товарні знаки]

(1) Країни Союзу зобов'язуються чи з ініціативи адміністрації, якщо це допускається законодавством даної країни, чи за клопотанням зацікавленої особи відхиляти або визнавати недійсною реєстрацію і забороняти застосування товарного знака, що становить відтворення, імітацію чи переклад іншого знака, здатні викликати змішування зі знаком, що за визначенням компетентного органу країни реєстрації чи країни застосування вже є у цій країні загальновідомим як знак особи, що користується привілеями цієї Конвенції, і використовується для ідентичних або подібних продуктів. Це положення поширюється і на ті випадки, коли істотна складова частина знака становить відтворення такого загальновідомого знака чи імітацію, здатну викликати змішування з ним.

(2) Для подання вимоги про скасування такого знака надається строк не менше п'яти років, що вираховується від дати реєстрації знака. Країни Союзу мають право встановити строк, протягом якого може вимагатися заборона застосування знака.

(3) Строк не встановлюється для подання вимоги про скасування чи заборону застосування знаків, зареєстрованих чи таких, що використовуються недобросовісно.

Стаття 6 ter

[Знаки: заборони, що стосуються державних гербів, офіційних клейм контролю та емблем міжурядових організацій]

(1) (a) Країни Союзу домовляються відхиляти чи визнавати недійсною реєстрацію та забороняти шляхом відповідних заходів використання без дозволу компетентних органів як товарних знаків чи як елементів цих знаків гербів, прапорів та інших державних емблем країн Союзу, впроваджених ними офіційних знаків і клейм контролю й гарантії, а також будь-яке наслідування цьому з точки зору геральдики.

(b) Положення, викладені вище в підпункті (a), застосовуються рівнозначно до гербів, прапорів та інших емблем, скорочених чи повних найменувань міжнародних міжурядових організацій, членами яких є одна чи декілька країн Союзу, за винятком гербів, прапорів та інших емблем, скорочених чи повних найменувань, що вже є предметом діючих міжнародних угод, призначених для забезпечення їх охорони.

(c) Жодна країна Союзу не зобов'язана застосовувати положення, викладені вище у підпункті (b), з заподіянням збитків власникам прав, придбаних добросовісно до набуття чинності в даній країні цієї Конвенцією.

Країни Союзу не зобов'язані застосовувати зазначені положення, якщо використання чи реєстрація, що маються на увазі в наведеному вище підпункті (a), не створять у громадськості враження про наявність зв'язку

між даною організацією і гербами, прапорами, емблемами, скороченими чи повними найменуваннями або якщо це використання чи реєстрація явно не спрямовані на те, щоб ввести громадськість в оману щодо зв'язку, що існує між користувачем й організацією.

(2) Заборона застосування офіційних знаків та клейм контролю і гарантії діє лише у випадках, коли знаки, що містять їх, призначені для використання на товарах того ж ґатунку чи подібних до них.

(3) (а) Для застосування цих положень країни Союзу домовляються повідомляти одна одній при посередництві Міжнародного бюро список державних емблем, офіційних знаків і клейм контролю і гарантії, які вони бажають чи побажають надалі поставити в повному обсязі чи з деякими обмеженнями під охорону цієї статті, а також повідомляти про всі наступні зміни, що вносяться до цих списків.

Кожна держава Союзу вчасно надає для публічного ознайомлення знаки, що їй надіслані.

Проте таке повідомлення не обов'язкове відносно державних прапорів.

(b) Положення, наведені у підпункті (b) пункту (1) цієї статті, застосовуються лише до гербів, прапорів та інших емблем, скорочених чи повних найменувань міжнародних міжурядових організацій, про які останні повідомили країни Союзу при посередництві Міжнародного бюро.

(4) Кожна країна Союзу може у дванадцятимісячний строк з моменту одержання повідомлення передати через посередництво Міжнародного бюро зацікавленій країні чи міжнародній міжурядовій організації свої можливі заперечення.

(5) Відносно державних прапорів заходи, передбачені у наведеному вище пункті (1), застосовуються тільки до знаків, зареєстрованих після 6 листопада 1925 року.

(6) Відносно державних емблем, за винятком прапорів, а також відносно знаків і клейм країн Союзу, гербів, прапорів та інших емблем, скорочених чи повних найменувань міжнародних міжурядових організацій ці положення застосовуються лише до знаків, зареєстрованих по закінченні двох місяців після одержання повідомлення, передбаченого в наведеному вище пункті (3).

(7) У разі недобросовісних дій країни мають право скасувати навіть зареєстровані до 6 листопада 1925 року знаки, що містять державні емблеми, знаки і клейма.

(8) Громадяни кожної країни, які мають дозвіл використовувати державні емблеми, офіційні знаки і клейма своїх країн, можуть користуватися ними навіть за наявності їх подібності з такими ж знаками іншої країни.

(9) Країни Союзу зобов'язуються забороняти використання у торгівлі державних гербів інших країн Союзу за відсутності на це дозволу, якщо таке використання може ввести в оману щодо походження продукту.

(10) Наведені вище положення не перешкоджають здійсненню країнами права, передбаченого пунктом (3) розділу В статті 6 *quinquies*, відхилити

реєстрацію чи визнати її недійсною відносно знаків, до яких без дозволу включені герби, прапори та інші державні емблеми чи офіційні знаки і клейма, що прийняті в країні Союзу, а також відмітні знаки міжнародних міжурядових організацій, згадані в наведеному вище пункті (1).

Стаття 6 quater

[Знаки: передача знака]

(1) Якщо відповідно до законодавства країни Союзу передача знака є дійсною лише в тому випадку, коли вона відбувається одночасно з передачею промислового чи торговельного підприємства, якому належить цей знак, тоді для визнання такої передачі дійсною достатньо, аби частина промислового чи торговельного підприємства, що розміщена в цій країні, була передана придбувачеві, разом з виключним правом виготовлення або продажу там продуктів, які споряджені переданим знаком.

(2) Це положення не накладає на країни Союзу зобов'язання розглядати як дійсну передачу такого знака, використання якого придбувачем могло б насправді ввести в оману громадськість, зокрема відносно походження, характеру чи істотних продуктів, для яких застосовується знак.

Стаття 6 quinquies

[Знаки: охорона знаків, що зареєстровані в одній країні Союзу, в інших країнах Союзу (застереження "Таким, як він є")]

А. - (1) Кожний товарний знак, що зареєстрований належним чином у країні походження, може бути заявлений в інших країнах Союзу і охороняється таким, як він є, із застереженнями, зазначеними данною статтею. Ці країни можуть до остаточного оформлення реєстрації вимагати подання свідоцтва про реєстрацію в країні походження, що видане компетентною установою. Ніякої легалізації такого свідоцтва не вимагається.

(2) Країною походження вважається країна Союзу, де заявник має дійсне і серйозне промислове чи торговельне підприємство, а коли у нього немає такого підприємства в межах Союзу - країна Союзу, де він має місце проживання, коли ж у нього немає місця проживання в межах Союзу - країна його громадянства, в разі, якщо він є громадянином країни Союзу.

В. - Товарні знаки, що підпадають під дію цієї статті, можуть бути відхилені при реєстрації чи визнанні недійсними лише в таких випадках:

1. Якщо знаки можуть порушити права, набуті третіми особами в країні, де вимагається охорона;

2. Якщо знаки позбавлені будь-яких відмітних ознак або складені виключно із знаків чи вказівок, що можуть застосовуватися у торгівлі для позначення виду, якості, кількості, призначення, вартості, місця походження продуктів чи дати їх виготовлення, або таких, що стали загальноприйнятими в повсякденній мові чи у добросовісних та узвичаєних торговельних звичаях країни, де вимагається охорона;

3. Якщо знаки суперечать моралі чи громадському порядку та, особливо, якщо вони можуть ввести в оману громадськість. Мається на увазі,

що знак не може розглядатися як такий, що суперечить громадському порядку, з тієї єдиної причини, що він не відповідає якому-небудь положенню законодавства про знаки, за винятком випадку, коли саме це положення стосується громадського порядку. Однак зберігається дія статті 10 bis.

С. - (1) Щоб визначити, чи може бути знак предметом охорони, необхідно враховувати всі фактичні обставини, особливо тривалість застосування знака.

(2) Не можуть бути відхилені в інших країнах Союзу товарні знаки тільки на підставі того, що вони відрізняються від знаків, які охороняються у країні походження, лише елементами, що не змінюють відмітний характер знаків і не порушують тотожність знаків у тій формі, у якій вони були зареєстровані в згаданій країні походження.

Д. - Ніхто не може скористатися положеннями цієї статті, якщо знак, на який вимагається охорона, не зареєстрований в країні походження.

Е. - Проте відновлення реєстрації знака в країні походження ні в якому разі не спричинює зобов'язання відновити реєстрацію в інших країнах Союзу, де знак був зареєстрований.

Ф. - Привілеї, що впливають з пріоритету, зберігаються за заявками, що подані на реєстрацію знака протягом строку, зазначеного в статті 4, навіть якщо реєстрація в країні походження здійснена по закінченні цього строку.

Стаття 6 sexies

[Знаки: знаки обслуговування]

Країни Союзу зобов'язуються охороняти знаки обслуговування. Вони не зобов'язані передбачати реєстрацію цих знаків.

Стаття 6 septies

[Знаки: реєстрація агентом чи представником власника без дозволу останнього]

(1) Якщо агент чи представник того, хто є власником знака в одній з країн Союзу, подає без дозволу власника заявку на реєстрацію цього знака від свого власного імені в одній чи в декількох таких країнах, власник має право перешкоджати реєстрації чи вимагати її скасування або, якщо закон країни це дозволяє, переоформлення реєстрації на свою користь, якщо тільки агент чи представник не подасть докази, що виправдовують його дію.

(2) Власник знака має право, за наявності умов, передбачених у пункті

(1), перешкоджати використанню знака агентом чи представником, якщо тільки він не давав згоди на таке використання.

(3) Національним законодавством може бути встановлений справедливий строк, протягом якого власник знака повинен скористатися правами, передбаченими в даній статті.

Стаття 7

[Знаки: характер продукту, що маркується]

Характер продукту, для якого призначений товарний знак, ні в якому разі не може бути перешкодою до реєстрації знака.

Стаття 7 bis

[Знаки: колективні знаки]

(1) Країни Союзу зобов'язуються приймати заявки на реєстрацію та охороняти колективні знаки, що належать колективам, існування яких не суперечить закону країни походження, навіть якщо ці колективи не є власниками промислового чи торговельного підприємства.

(2) Кожна країна сама визначає особливі умови охорони колективного знака і може відмовити в охороні, якщо цей знак суперечить громадським інтересам.

(3) Проте в охороні таких знаків не може бути відмовлено колективу, існування якого не суперечить закону країни походження, на підставі того, що цей колектив не знаходиться у країні, де вимагається охорона, чи що він заснований не у відповідності із законодавством цієї країни.

Стаття 8

[Фірмові найменування]

Фірмове найменування охороняється в усіх країнах Союзу без обов'язкового подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака.

Стаття 9

[Знаки, фірмові найменування: арешт при ввезенні продуктів, що незаконно споряджені товарним знаком чи фірмовим найменуванням]

(1) На будь-який продукт, що незаконно споряджений товарним знаком чи фірмовим найменуванням, накладається арешт при ввезенні до тих країн Союзу, в яких цей знак чи фірмове найменування мають право на закону охорону.

(2) Так само арешт накладається в країні, де було здійснене незаконне маркування, або в країнах, куди був ввезений продукт.

(3) Арешт накладається відповідно до внутрішнього законодавства кожної країни на вимогу прокуратури, чи будь-якого іншого компетентного органу, чи зацікавленої сторони – фізичної або юридичної особи.

(4) Органи влади не зобов'язані накладати арешт у разі провезення продуктів транзитом.

(5) Якщо законодавство країни не допускає накладення арешту при ввезенні, арешт замінюється заборорою чи арештом усередині країни.

(6) Якщо законодавство країни не допускає ні накладення арешту при ввезенні, ні заборони ввезення, ні накладення арешту всередині країни, то до відповідної зміни такого законодавства ці заходи замінюються такими діями і засобами, якими закон даної країни забезпечив би у подібному випадку права громадян цієї країни.

Стаття 10

[Неправильні вказівки: арешт при ввезенні продуктів, споряджених неправильною вказівкою про походження продуктів чи про особу виробника тощо]

(1) Положення попередньої статті застосовують в разі прямого чи непрямого використання неправильних вказівок про походження продуктів чи істинності особи виробника, промисловця чи торговця.

(2) Зацікавленою стороною, незалежно від того, є нею фізична чи юридична особа, визнається будь-який виробник, промисловець чи торговець, що займається виробництвом, виготовленням чи збутом продукту, який улаштувався або у місцевості, що неправильно зазначена як місце походження продукту, або в районі, де знаходиться ця місцевість, або в країні, що неправильно зазначена, чи в країні, де застосовується неправильна вказівка про походження.

Стаття 10 bis

[Недобросовісна конкуренція]

(1) Країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

(2) Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах.

(3) Зокрема підлягають забороні:

1. всі дії, здатні яким би то не було способом викликати змішування відносно підприємства, продуктів чи промислової або торговельної діяльності конкурента;

2. неправильні ствердження при існуванні комерційної діяльності, що здатні дискредитувати підприємство, продукти чи промислову або торговельну діяльність конкурента;

3. вказівки чи ствердження, використання яких при здійсненні комерційної діяльності може ввести громадськість в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування чи кількості товарів.

Стаття 10 ter

[Товарні знаки, фірмові найменування, неправильні вказівки, недобросовісна конкуренція: засоби захисту, право звертатися до суду]

(1) Країни Союзу зобов'язуються забезпечити громадянам інших країн Союзу законні засоби для ефективного припинення всіх дій, зазначених у статтях 9, 10, 10 bis.

(2) Крім того, вони зобов'язуються передбачити заходи, що дозволяють союзам та об'єднанням, існування яких не суперечить законам їх країн і які представляють зацікавлених промисловців, виробників чи торговців, діяти через суд чи адміністративні органи з метою припинення дій, передбачених у статтях 9, 10, 10 bis, тією мірою, якою це дозволяє закон країни, де вимагається охорона, для союзів і об'єднань даної країни.

Стаття 11

[Винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки: тимчасова _____охорона на певних міжнародних виставках]

(1) Країни Союзу надають відповідно до свого внутрішнього законодавства тимчасову охорону патентоспроможних винаходів, корисних

моделей, промислових зразків, а також товарних знаків для продуктів, що експонуються на офіційних чи офіційно визнаних міжнародних виставках, які організовані на території однієї з цих країн.

(2) Ця тимчасова охорона не подовжує строків, встановлених у статті 4.

Якщо пізніше буде витребувано право пріоритету, то компетентна установа кожної країни зможе вираховувати строк від дати поміщення продукту на виставку.

(3) Кожна країна може вимагати для доказу ідентичності предмета, що експонується, та дати поміщення його на виставку такі документи, які вона визнає необхідними.

Стаття 12

[Спеціальні національні служби у справах промислової власності]

(1) Кожна країна Союзу зобов'язується створити спеціальну службу у справах промислової власності та центральне сховище для ознайомлення громадськості з патентами на винаходи, корисними моделями, промисловими зразками і товарними знаками.

(2) Ця служба видає офіційний періодичний бюлетень. Вона регулярно публікує:

(а) прізвища власників виданих патентів з коротким найменуванням запатентованих винаходів;

(b) репродукції зареєстрованих знаків.

Стаття 13

[Асамблея Союзу]

(1) (а) Союз має Асамблею, що складається з країн Союзу, які зв'язані статтями 13 - 17.

(b) Уряд кожної країни представлений одним делегатом, який може мати заступників, радників, експертів.

(c) Витрати кожної делегації несе уряд, що призначив її.

(2) (а) Асамблея:

(i) розглядає усі питання, що відносяться до збереження та розвитку Союзу і застосування цієї Конвенції;

(ii) дає Міжнародному бюро інтелектуальної власності (далі - Міжнародне бюро), передбаченому в Конвенції, що засновує Всесвітню Організацію Інтелектуальної Власності (995-169) (далі - Організація), вказівки щодо підготування конференцій по перегляду, приділяючи при цьому належну увагу зауваженням країн Союзу, не зв'язаних статтями 13 - 17;

(iii) розглядає та затверджує звіти і діяльність Генерального директора Організації, що відносяться до Союзу, і надає йому всі необхідні інструкції з питань, що входять до компетенції Союзу;

(iv) обирає членів Виконавчого комітету Асамблеї;

(v) розглядає та затверджує звіти і схвалює діяльність свого Виконавчого комітету, а також надає йому інструкції;

(vi) визначає програму, приймає дворічний бюджет Союзу та затверджує його фінансові звіти;

(vii) затверджує фінансовий регламент Союзу;

(viii) створює такі комітети експертів і робочі групи, які вважає необхідними для здійснення цілей Союзу;

(ix) визначає, які країни, що не є членами Союзу, і які міжурядові і міжнародні неурядові організації можуть бути допущені на її засідання як спостерігачі;

(x) приймає поправки до статей 13 - 17;

(xi) здійснює будь-які інші належні дії, спрямовані на досягнення цілей Союзу;

(xii) виконує всі інші функції, що випливають з цієї Конвенції;

(xiii) за умови її згоди здійснює такі права, які їй надані Конвенцією (995_169), що засновує Організацію.

(b) З питань, що становлять інтерес також для інших Союзів, адміністрацію яких здійснює Організація, Асамблея приймає рішення, заслухавши думку Координаційного комітету Організації.

(3) (a) За умови дотримання положень підпункту (b) делегат може представляти лише одну країну.

(b) Країни Союзу, що об'єдналися відповідно до особливої угоди та створили спільне підприємство, яке має для кожної з них значення спеціальної національної служби промислової власності, передбаченої у статті 12, можуть бути спільно представлені під час дискусії однією з них.

(4) (a) Кожна країна-член Асамблеї має один голос.

(b) Половина країн-членів Асамблеї складає кворум.

(c) Не дивлячись на положення підпункту (b), якщо на якій-небудь сесії кількість наведених країн складає менше половини, але дорівнює чи перевищує одну третину країн-членів Асамблеї, вона може приймати рішення, проте всі рішення Асамблеї, за винятком рішень, що стосуються її власних правил процедури, набувають чинності лише при дотриманні наведених нижче умов. Міжнародне бюро направляє згадані рішення країнам-членам Асамблеї, що не були на ній представлені, та запрошує їх повідомити письмово у тримісячний строк, починаючи від дати направлення рішень, чи голосують вони за ці рішення, проти них або утримуються. Якщо по закінченні цього строку кількість країн, що проголосували таким чином або повідомили, що вони утримались, досягне тієї кількості, якої бракувало для досягнення кворуму на самій сесії, такі рішення набувають чинності за умови, що одночасно зберігається необхідна більшість.

(d) За умови дотримання положень статті 17 (2) Асамблея приймає свої рішення більшістю у дві третини поданих голосів.

(e) Голоси тих, що утрималися, не враховуються.

(5) (a) За винятком випадків, передбачених у підпункті (b), делегат може голосувати тільки від імені однієї країни.

(b) Країни Союзу, передбачені у пункті (3) (b), повинні, як правило, прагнути до того, щоб бути представленими на сесіях своїми власними делегаціями. Якщо, проте, через виняткові обставини яка-небудь із зазначених країн не може бути представлена своєю власною делегацією, вона має право надати делегації якої-небудь іншої з цих країн повноваження

голосувати від її імені, за умови, що одна делегація може голосувати за дорученням лише за одну країну. Такі повноваження повинні бути визначені в документі, що підписаний головою держави чи компетентним міністром.

(6) Країни Союзу, що не є членами Асамблеї, допускаються на її засідання як спостерігачі.

(7) (a) Асамблея збирається на чергову сесію раз на два роки по скликанню Генерального директора і, крім виняткових випадків, у той же час і в тому ж місці, що і Генеральна Асамблея Організації.

(b) Асамблея збирається на надзвичайну сесію, що скликається Генеральним директором, на вимогу Виконавчого комітету чи на вимогу однієї чверті країн-членів Асамблеї.

(8) Асамблея приймає свої правила процедури.

Стаття 14

[Виконавчий комітет]

(1) Асамблея має Виконавчий комітет.

(2) (a) Виконавчий комітет складається з країн, обраних Асамблеєю з числа країн-членів Асамблеї. Крім того, країна, на території якої Організація має свою штаб-квартиру, має в Комітеті *ex officio* одне місце, за умови дотримання положень статті 16 (7) (b).

(b) Уряд кожної країни-члена Виконавчого комітету представлений одним делегатом, який може мати заступників, радників та експертів.

(c) Витрати кожної делегації несе уряд, що призначив її.

(3) Кількість країн-членів Виконавчого комітету складає одну четверту частину кількості країн-членів Асамблеї. При визначенні кількості місць, що підлягають заповненню, остача, що виникає після ділення на чотири, не враховується.

(4) При обиранні членів Виконавчого комітету Асамблея приділяє належну увагу справедливому розподілу, а також необхідності для країн-учасниць спеціальних угод, укладених у зв'язку з Союзом, бути серед країн, що складають Виконавчий комітет.

(5) (a) Члени Виконавчого комітету здійснюють свої функції від закриття сесії Асамблеї, на якій вони були обрані, до закриття наступної чергової Асамблеї.

(b) Члени Виконавчого комітету можуть бути переобрані, але у кількості, що не перевищує двох третин їх складу.

(c) Асамблея встановлює докладні правила виборів та можливих перевиборів членів Виконавчого комітету.

(6) (a) Виконавчий комітет:

(i) готує проект порядку денного Асамблеї;

(ii) подає Асамблеї пропозиції, що стосуються проектів програми та трирічного бюджету Союзу, що підготовлені Генеральним директором;

(iii) приймає в межах програми і трирічного бюджету річні програми і бюджети, підготовлені Генеральним директором;

(iv) подає Асамблеї з відповідними зауваженнями періодичні звіти Генерального директора та щорічні акти фінансових ревізій;

(v) відповідно до рішень Асамблеї і з урахуванням обставин, які виникли між двома черговими сесіями Асамблеї, вживає всіх необхідних заходів, щоб забезпечити виконання Генеральним директором програми Союзу;

(vi) виконує всі інші функції, покладені на нього відповідно до цієї Конвенції.

(b) З питань, що становлять інтерес також для інших Союзів, адміністрацію яких здійснює Організація, Виконавчий комітет приймає рішення, заслухавши думку Координаційного комітету Організації.

(7) (a) Виконавчий комітет збирається на чергову сесію раз на рік на скликання Генерального директора по можливості у той же час і в тому ж місці, що й Координаційний комітет Організації.

(b) Виконавчий комітет збирається на надзвичайну сесію, що скликається Генеральним директором або з його власної ініціативи, або на прохання Голови, чи на вимогу однієї чверті членів Виконавчого комітету.

(8) (a) Кожна країна-член Виконавчого комітету має один голос.

(b) Половина країн-членів Виконавчого комітету складає кворум.

(c) Рішення приймається простою більшістю поданих голосів.

(d) Голоси тих, що утрималися, не враховуються.

(e) Делегат може представляти тільки одну країну і голосувати лише від її імені.

(9) Країни Союзу, що не є членами Виконавчого комітету, допускаються на його засідання як спостерігачі.

(10) Виконавчий комітет приймає свої правила процедури.

Стаття 15

[Міжнародне бюро]

(1) (a) Адміністративні завдання Союзу здійснюються Міжнародним бюро, що є наступником Бюро Союзу, об'єднаного з Бюро Союзу, заснованого Міжнародною конвенцією по охороні літературно художніх творів (995_051).

(b) Міжнародне бюро виконує, зокрема, функції Секретаріату різних органів Союзу.

(c) Генеральний директор Організації є головною посадовою особою Союзу і представляє Союз.

(2) Міжнародне бюро збирає та публікує інформацію, що стосується охорони промислової власності. Кожна країна Союзу негайно передає Міжнародному бюро текст кожного нового закону та всі офіційні тексти, що відносяться до охорони промислової власності. Крім того, вона надсилає Міжнародному бюро всі публікації своїх компетентних служб у галузі промислової власності, які мають пряме відношення до охорони промислової власності і які Міжнародне бюро може визнати корисними для своєї діяльності.

(3) Міжнародне бюро видає щомісячний журнал.

(4) Міжнародне бюро повідомляє на запит будь-якої країни Союзу відомості з питань охорони промислової власності.

(5) Міжнародне бюро проводить дослідження та надає послуги, призначені полегшити охорону промислової власності.

(6) Генеральний директор та будь-який призначений ним член персоналу беруть участь без права голосу в усіх засіданнях Асамблеї, Виконавчого комітету та будь-якого комітету експертів або робочої групи. Генеральний директор чи призначений ним член персоналу є за своїм посадовим положенням секретарем цих органів.

(7) (a) Міжнародне бюро відповідно до вказівок Асамблеї і у співробітництві з Виконавчим комітетом готує конференції з перегляду положень Конвенції, які не містяться в статтях з 13 по 17.

(b) Міжнародне бюро може консультуватися з міжурядовими та міжнародними неурядовими організаціями з питань підготовки конференцій з перегляду.

(c) Генеральний директор і призначені ним особи беруть участь в роботі цих конференцій без права голосу.

(8) Міжнародне бюро виконує будь-які інші покладені на нього завдання.

Стаття 16

[Фінанси]

(1) (a) Союз має бюджет.

(b) Бюджет Союзу містить надходження та витрати власне Союзу, його внесок до бюджету витрат, спільних для Союзів, а також у відповідних випадках відрахування до бюджету Конференції Організації.

(c) Витратами, спільними для Союзів, вважаються такі, що не відносяться виключно до даного Союзу, але водночас до одного чи декількох інших Союзів, адміністрацію яких здійснює Організація. Частка Союзу в цих загальних витратах відповідає його зацікавленості в даних витратах.

(2) Бюджет Союзу приймається з належним урахуванням вимог координації з бюджетами інших Союзів, адміністрацію яких здійснює Організація.

(3) Бюджет Союзу фінансується з таких джерел:

(i) внесків країн Союзу;

(ii) зборів і платежів за послуги, що надаються Міжнародним бюро, що відносяться до Союзу;

(iii) надходжень від продажу публікацій Міжнародного бюро, що належать до Союзу, та від передачі прав на такі публікації;

(iv) дарувань, відказаних коштів і субсидій;

(v) ренти, відсотків та різних інших прибутків.

(4) (a) Для визначення свого внеску до бюджету кожна країна Союзу відноситься до певного класу і сплачує свій річний внесок на основі таким чином встановленого числа одиниць:

Клас I ..... 25 Клас II ..... 20 Клас III 15

Клас IV ..... 10 Клас V ..... 5 Клас VI ..... 3 Клас VII 1

(b) Кожна країна, якщо вона раніше цього не зробила, одночасно із здачею на зберігання ратифікаційної грамоти чи акта про приєднання

зазначає клас, до якого вона бажає бути віднесеною. Будь-яка країна може змінити клас. Якщо країна обирає більш низький клас, вона повинна заявити про це на черговій сесії Асамблеї. Така зміна набирає чинності з початку календарного року, що настає за зазначеною сесією.

(с) Річний внесок кожної країни дорівнює сумі, що відноситься так до будь-якої суми внесків до бюджету Союзу, що підлягають сплаті усіма країнами, як кількість її одиниць відноситься до загальної кількості одиниць всіх країн, що сплачують внески.

(d) Внески підлягають сплаті з першого січня кожного року.

(е) Країна, яка має заборгованість по сплаті внесків, втрачає право голосу в усіх органах Союзу, членом яких вона є, якщо сума її заборгованості дорівнює чи перевищує суму належних з неї внесків за два повних попередніх роки. Проте будь-який з цих органів може дозволити такій країні продовжувати користуватися правом голосу доти, доки він переконаний, що прострочення платежу відбулося внаслідок виняткових і неминучих обставин.

(f) У разі, коли бюджет не прийнятий до початку нового фінансового періоду, відповідно до порядку, передбаченого фінансовим регламентом, діє бюджет на рівні попереднього року.

(5) Розмір зборів і платежів, що належать за послуги, що надаються Міжнародним бюро від імені Союзу, встановлюється Генеральним директором, який доповідає про це Асамблеї і Виконавчому комітету.

(6) (a) Союз має фонд обігових коштів, що складається з разового платежу, що вноситься кожною країною Союзу. Якщо фонд обігових коштів стає недостатнім, Асамблея вирішує питання про його збільшення.

(b) Розмір первинного платежу кожної країни в згаданий фонд чи його частка у збільшенні цього фонду пропорційні внеску цієї країни за той рік, в якому утворений фонд чи прийнято рішення про його збільшення.

(с) Ця пропорція та умови платежу встановлюються Асамблеєю за пропозицією Генерального директора після того, як вона заслухає думку Координаційного комітету Організації.

(7) (a) В угоді про штаб-квартиру, що укладається з країною, на території якої Організація має свою штаб-квартиру, передбачається, що у випадках, коли фонд обігових коштів буде недостатнім, ця країна надає аванси. Сума цих авансів і умови, на яких вони надаються, в кожному випадку є предметом особливої угоди між цією країною та Організацією.

Доти, доки така країна пов'язана зобов'язанням надавати аванси, вона за своїм положенням має одне місце у Виконавчому комітеті.

(b) Як країна, згадана у підпункті (a), так і Організація мають право шляхом письмового повідомлення денонсувати зобов'язання про надання авансів. Денонсація вступає в дію через три роки після закінчення того року, в якому було зроблено повідомлення.

(8) Фінансова ревізія здійснюється відповідно до правил фінансового регламенту однією чи декількома країнами Союзу або зовнішніми ревізорами, призначеними за їх згодою Асамблеєю.

Стаття 17

[Поправки до статей 13 - 17]

(1) Пропозиції про внесення поправок до статей 13, 14, 15, 16 і цієї статті можуть бути зроблені будь-якою країною-членом Асамблеї, Виконавчим комітетом чи Генеральним директором. Такі пропозиції направляються Генеральним директором країнам-членам Асамблеї щонайменше за шість місяців до розгляду їх Асамблеєю.

(2) Будь-яка поправка до статей, передбачених у пункті (1), приймається Асамблеєю, для чого вимагається більшість у три чверті поданих голосів;

однак будь-яка поправка до статті 13 і даного пункту приймається більшістю в чотири п'ятих поданих голосів.

(3) Будь-яка поправка до статей, передбачених у пункті (1), набуває чинності через місяць після того, як письмові повідомлення про її прийняття, що здійснене відповідно до конституційної процедури кожної країни, будуть одержані Генеральним директором від трьох чвертей країн, що були членами Асамблеї під час прийняття нею цієї поправки. Будь-яка поправка до зазначених статей, що прийнята таким чином, є обов'язковою для всіх країн, що є членами Асамблеї під час набуття поправкою чинності чи що стають її членами після цієї дати; проте будь-яка поправка, що збільшує фінансові зобов'язання країн Союзу, є обов'язковою лише для тих країн, що повідомили про прийняття ними такої поправки.

Стаття 18

[Перегляд _____ статей 1 - 12 та 18 - 30]

(1) Ця Конвенція може піддаватися перегляду з метою внесення до неї змін, призначених удосконалити систему Союзу.

(2) З цією метою по черзі в країнах Союзу проводяться конференції представників зазначених країн.

(3) Внесення поправок до статей з 13 по 17 регулюється положеннями статті 17.

Стаття 19

[Спеціальні угоди]

Розуміється, що країни Союзу залишають за собою право укласти окремо між собою спеціальні угоди з охорони промислової власності, якщо ці угоди не суперечать положенням цієї Конвенції.

Стаття 20

[Ратифікація країнами Союзу чи приєднання; набуття чинності]

(1) (a) Кожна країна Союзу, що підписала цей Акт, може ратифікувати його, якщо вона не підписала його, може приєднатися до нього. Ратифікаційні грамоти і акти про приєднання здаються на зберігання Генеральному директору.

(b) Кожна країна Союзу може заявити у своїй ратифікаційній грамоті чи акті про приєднання, що ратифікація чи приєднання не розповсюджується на:

(i) статті 1 - 12 або

(ii) статті 13 - 17.

(с) Кожна країна Союзу, що відповідно до підпункту (b) виключила одну з двох груп статей, зазначених в цьому підпункті, із сфери дії своєї ратифікації чи приєднання, може пізніше у будь-який час заявити, що вона розповсюджує дію своєї ратифікації чи приєднання на цю групу статей. Така заява здається на зберігання Генеральному директорові.

(2) (a) Статті 1 - 12 набувають чинності відносно перших десяти країн Союзу, які здали на зберігання ратифікаційні грамоти чи акти про приєднання, не зробивши заяви, передбаченої пунктом (1) (b) (i), через три місяці після здачі на зберігання десятої ратифікаційної грамоти чи акта про приєднання.

(b) Статті 13 - 17 набувають чинності відносно перших десяти країн Союзу, які здали на зберігання ратифікаційні грамоти чи акти про приєднання, не зробивши заяви, передбаченої пунктом (1) (b) (ii), через три місяці після здачі на зберігання десятої ратифікаційної грамоти чи акта про приєднання.

(с) За умови первинного набуття чинності згідно з положеннями підпунктів (a) та (b) кожної з двох груп статей, передбачених в пункті (1)

(b) (i) та (ii), а також за умови дотримання положень пункту (1) (b) статті _____ 1 -17 набувають чинності відносно будь-якої країни Союзу, яка здає на зберігання ратифікаційну грамоту чи акт про приєднання, крім країн, що зазначені у підпунктах (a) та (b), а також відносно будь-якої країни Союзу, яка здає заяву відповідно до пункту (1) (с), через три місяці після дати повідомлення Генеральним директором про здачу на зберігання такого документа, якщо тільки у поданій грамоті, акті чи заяві не буде зазначена більш пізня дата. В останньому випадку цей Акт набуває чинності відносно цієї країни на зазначену таким чином дату.

(3) Відносно будь-якої країни Союзу, яка здає на зберігання ратифікаційну грамоту чи акт про приєднання, статті 18 – 30 набувають чинності на більш ранню з дат, на яку будь-яка з груп статей, передбачених у пункті (1) (b), набуває чинності відносно цієї країни відповідно до пункту (2) (a), (b) чи (с).

Стаття 21

[Приєднання країн, що не є членами Союзу; набуття чинності]

(1) Будь-яка країна, що не є членом Союзу, може приєднатися до цього Акта і таким чином стати членом Союзу. Акти про приєднання здаються на зберігання Генеральному директорові.

(2) (a) Відносно будь-якої країни, що не є членом Союзу, яка здала на зберігання свій акт про приєднання за місяць чи більше до дати набуття чинності положеннями цього Акта, цей Акт набуває чинності відповідно до статті 20 (2) (a) чи (b), якщо тільки більш пізня дата не була зазначена в акті про приєднання, проте:

(i) якщо статті 1 - 12 не набули чинності на цю дату, така країна у період до набуття чинності цими положеннями і замість них буде пов'язана статтями 1 - 12 Лісабонського акта;

(ii) якщо статті 13 - 17 не набули чинності на цю дату, така країна у період до набуття чинності цими положеннями і замість них буде пов'язана статтями 13 - 14 (3), (4) та (5) Лісабонського акта.

Якщо в акті про приєднання країна зазначає більш пізню дату, цей Акт набуває чинності відносно цієї країни на зазначену таким чином дату.

(b) Відносно будь-якої країни, що не є членом Союзу, яка здала на зберігання свій акт про приєднання на дату, що слідує за набуттям чинності якою-небудь групою статей цього Акта, чи на дату, що передує йому менш ніж на один місяць, цей Акт набуває чинності, при дотриманні положень підпункту (a), через три місяці після дати, на яку про її приєднання було зроблено повідомлення, якщо в акті про її приєднання не була зазначена більш пізня дата. В останньому випадку цей Акт набуває чинності відносно цієї країни на зазначену таким чином дату.

(3) Відносно будь-якої країни, що не є членом Союзу, яка здала на зберігання акт про приєднання після дати набуття ним чинності в повному обсязі чи менш ніж за місяць до цієї дати, цей Акт набуває чинності через три місяці після дати, на яку про її приєднання було зроблено повідомлення Генеральним директором, якщо тільки в акті про приєднання не була зазначена більш пізня дата. В останньому випадку цей Акт набуває чинності відносно цієї країни на зазначену таким чином дату.

Стаття 22

[Наслідки ратифікації чи приєднання]

За винятком допустимих вилучень, що передбачені у статтях 20 (1) (b) та 28 (2), ратифікація чи приєднання автоматично спричиняють визнання всіх положень і одержання всіх привілеїв, що встановлюються цим Актом.

Стаття 23

[Приєднання до Актів, що передують]

Після набуття чинності цим Актом у повному обсязі країна не може приєднатися до Актів, що передують цій Конвенції.

Стаття 24

[Території]

(1) Будь-яка країна може заявити у своїй ратифікаційній грамоті чи акті про приєднання чи в будь-який наступний час направити Генеральному директорові письмове повідомлення про те, що ця Конвенція застосовується до всіх чи деяких територій, зазначених у заяві чи повідомленні, за міжнародні відносини яких вона несе відповідальність.

(2) Будь-яка країна, що зробила таку заяву чи направила таке повідомлення, може в будь-який час повідомити Генерального директора про припинення застосування цієї Конвенції до всіх чи до деяких з таких територій.

(3) (a) Будь-яка заява, що зроблена відповідно до пункту (1), набуває чинності з тієї ж дати, що і ратифікація чи приєднання, документи про які включали цю заяву, а будь-яке повідомлення, що направлене відповідно до згаданого пункту, набуває чинності через три місяці після сповіщення про нього, зробленого Генеральним директором.

(b) Будь-яке повідомлення, що направлене відповідно до пункту (2), набуває чинності через дванадцять місяців після одержання його Генеральним директором.

Стаття 25

[Застосування Конвенції в національних межах]

(1) Кожна країна, що є учасницею цієї Конвенції, зобов'язується вжити відповідно до своєї Конституції необхідних заходів для забезпечення застосування цієї Конвенції.

(2) Розуміється, що кожна країна на момент здачі на зберігання ратифікаційної грамоти чи акта про приєднання повинна бути спроможною відповідно до свого внутрішнього законодавства здійснювати положення цієї Конвенції.

Стаття 26

[Денонсація]

(1) Ця Конвенція діє без обмеження строку.

(2) Будь-яка країна може денонсувати цей Акт шляхом повідомлення, направленою Генеральному директорові. Така денонсація є також денонсацією всіх актів, що передують, і поширюється тільки на країну, що її зробила, в той час як відносно інших країн Союзу Конвенція залишається чинною і підлягає виконанню.

(3) Денонсація набуває чинності через рік, рахуючи з дня одержання повідомлення Генеральним директором.

(4) Передбачене цією статтею право денонсації не може бути використане жодною країною до закінчення п'яти років, рахуючи з дати, на яку вона стала членом Союзу.

Стаття 27

[Застосування попередніх Актів]

(1) Цей Акт заміняє у відносинах між країнами, до яких він застосовується, і в тому обсязі, в якому він застосовується, Паризьку конвенцію від 20 березня 1883 року та наступні Акти щодо її перегляду.

(2) (a) Щодо країн, до яких цей Акт не застосовується або застосовується не в повному обсязі, але до яких застосовується Лісабонський акт від 31 жовтня 1958 року, останній залишається чинним або в повному обсязі, чи в тих межах, в яких цей Акт не заміняє його внаслідок чинності пункту (1).

(b) Так само щодо країн, до яких не застосовується ані цей Акт, ані будь-яка його частина, ані Лісабонський акт, залишається чинним Лондонський акт від 2 червня 1934 року або в повному обсязі, чи в тих межах, в яких цей Акт не заміняє його внаслідок чинності пункту (1).

(c) Так само щодо країн, до яких не застосовується ані цей Акт, ані будь-яка його частина, ані Лісабонський акт, ані Лондонський акт, залишається чинним Гаазький акт від 6 листопада 1925 року або в повному обсязі, або в тому обсязі, в яких цей Акт не заміняє його внаслідок чинності пункту (1).

(3) Країни, що не є членами Союзу, які приєднуються до цього Акта, застосовують його у відносинах з будь-якою країною Союзу, що не є стороною цього Акта чи яка, будучи стороною цього Акта, зробила заяву, що передбачається статтею 20 (1) (b) (i). Такі країни визнають, що згадана країна Союзу може застосовувати у своїх відносинах з ними положення останнього Акта, що передує, стороною якого вона є.

Стаття 28

[Вирішення спорів]

(1) Будь-який спір між двома чи декількома країнами Союзу, що стосується тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не був вирішений шляхом переговорів, може бути переданий будь-якою із зазначених країн до Міжнародного суду шляхом подання заяви відповідно до Статуту Суду (995_010), якщо тільки зазначені країни не домовляться про інший засіб урегулювання спору. Країна, що подає заяву, повинна повідомити Міжнародному бюро про спір, що переданий на розгляд Суду; Міжнародне бюро повинне сповістити про це інші країни Союзу.

(2) У момент підписання цього Акта чи здачі на зберігання ратифікаційної грамоти чи акта про приєднання будь-яка країна може заявити, що вона не вважає себе пов'язаною положеннями пункту (1). Щодо спорів між такою країною та іншими країнами Союзу, то положення пункту (1) на них не розповсюджується.

(3) Будь-яка країна, що зробила заяву відповідно до положень пункту (2), може у будь-який час відкликати її шляхом повідомлення, направленого Генеральному директорові.

Стаття 29

[Підписання, мови, функції депозитарію]

(1) (a) Цей Акт підписується в одному примірнику французькою мовою і здається на зберігання Урядові Швеції.

(b) Офіційні тексти виробляються Генеральним директором після консультації з зацікавленими урядами англійською, іспанською, італійською, німецькою, португальською та російською мовами, а також іншими мовами, які визначить Асамблея.

(c) У випадку розбіжностей у тлумаченні різних текстів перевага надається французькому текстові.

(2) Цей Акт відкритий для підписання у Стокгольмі до 13 січня 1968 року.

(3) Генеральний директор направляє дві копії підписаного тексту цього Акта, що належним чином завірені Урядом Швеції, урядам усіх країн Союзу і, на запит, урядам будь-якої іншої країни.

(4) Генеральний директор реєструє цей Акт у Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй.

(5) Генеральний директор повідомляє уряди всіх країн Союзу про підписання, здавання на зберігання ратифікаційних грамот і актів про приєднання та про заяви, що містяться у цих документах чи зроблені відповідно до статті 20 (1) (c), про набуття чинності будь-якими

положеннями цього Акта, повідомлення про денонсацію та повідомлення, направлені відповідно до статті 24.

Стаття 30

[Перехідні положення]

(1) До вступу на посаду першого Генерального директора посилення у цьому Акті на Міжнародне бюро Організації чи на Генерального директора вважаються посиленнями на бюро Союзу чи на його Директора відповідно.

(2) Країни Союзу, що не пов'язані статтями з 13 по 17, можуть протягом п'яти років після набуття чинності Конвенцією, що засновує Організацію, користуватися, якщо вони цього побажають, правами, що надаються на підставі статей з 13 по 17 цього Акта, так, начебто вони були пов'язані цими статтями. Будь-яка країна, що бажає користуватися цими правами, направляє з цією метою Генеральному директорові письмове повідомлення, що набуває чинності з дати його одержання. Такі країни вважаються членами Асамблеї до закінчення зазначеного строку.

(3) Доти, доки всі країни Союзу не стануть членами Організації, Міжнародне бюро Організації функціонує також як Бюро Союзу, а Генеральний директор діє також як директор цього Бюро.

(4) Як тільки всі країни Союзу стають членами Організації, права, обов'язки і майно Бюро Союзу переходять до Міжнародного бюро Організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради (ВВР); 2003; № 40-44.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради (ВВР); 2003; N 18.
3. Закон України „Про ратифікацію Договору про закони щодо товарних знаків” від 13 жовтня 1995 року // Відомості Верховної Ради (ВВР); 1995; № 37.
4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», від 15.12.1993, № 850–IV, ред. від 22.05.2003.
5. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», від 15.12.1993, № 850–IV, ред. від 22.05.2003.
6. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», від 16.06.1999, № 850–IV, ред. від 22.05.2003.
7. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», від 05.11.1997, № 850–IV, ред. від 22.05.2003.
8. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» 01.07.2002, // Відомості Верховної Ради (ВВР); 2002, N 23
9. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», від 05.07.1994, № 850–IV, ред. від 22.05.2003.
10. Правила складання та подання заявки на промисловий зразок Документ z0226-02, редакція від 28.11.2003
11. Правила розгляду заявки на промисловий зразок Документ z0313-02, редакція від 29.03.2002
12. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель Документ z0364-02, редакція від 15.04.2002
13. Правила складання, подання та розгляду заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми Документ z0406-02, редакція від 29.04.2002

14. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель Документ z0173-01, редакція від 10.05.2005
15. Правил складання та подання заявки на сорт рослин 19 серпня 2002 р. N 1182.
16. Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання реєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару Документ z0772-01, редакція від 01.12.2003
17. Правила складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг Документ z0276-95, редакція від 22.09.1997
18. "Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності", що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 року № 1716
19. Экспертиза объектов промышленной собственности: заявки на изобретения и полезные модели / Тофило А.В, - К.: Институт интеллектуальной собственности и права, 2004.- 176 с.
20. ДСТУ 3574-97. Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення. — Чинний від 01.01.98. — Держстандарт України, 1997. — 14 с.
21. ДСТУ 3574-97. Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення. — Чинний від 01.01.98. — Держстандарт України, 1997. — 6 с.
22. Виявлення порушення прав власників чинних охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності. Порядок складання та оформлення патентного формуляра. Методичні рекомендації / За ред. В. Л. Петрова. — К.: Нора-прінт, 2000. — 127 с.
23. Рекомендації президії Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності" від 10.06.2004 р.

24. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 р.
25. Александров Л. В., Карпова Н. Н. Принципы, методы, правила и приемы технико-экономической оценки технических решений: справочное пособие. – М.: ВНИИПИ, 1990. – 60 с.
26. Андрощук Г., Крайнев П., Кавасс И. Право интеллектуальной собственности. Торговые аспекты. – К.: Ин Юре, 2000. – 162 с.
27. Бернская конвенция про охрану литературных и художественных произведений 1886 г. Парижский Акт 24 июля 1971 г.
28. Введение в интеллектуальную собственность // ВОИС, 1998. – 652 с.
29. Волынец-Руссет Э. Я. Осторожно! Промышленная собственность. Внутренняя и внешняя торговля изобретениями и ноу-хау по лицензионным договорам. Книга 2. Организация и техника торговли ноу-хау. М.: ИНТЕРАК, 1992. – 228 с.
30. Інтелектуальна власність : Навч. посібник / За ред. Цибульова П. М. – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 276с.
31. Інтелектуальна власність в Україні: Винахід /Л. І.Ніколаєнко, Г. Н.Добриніна, В. С.Радомський /За ред. В. Л.Петрова.-К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999.- 136 с.
32. Інтелектуальна власність в Україні: Корисна модель /Л. І.Ніколаєнко, Г. Н.Добриніна, В. С.Радомський /За ред. В. Л.Петрова.-К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999.- 128 с.
33. Інтелектуальна власність в Україні: Промисловий зразок /Л. І.Ніколаєнко, Г. Н.Добриніна, В. С.Радомський /За ред. В. Л.Петрова.-К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999.- 124 с.
34. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії практики: Зб. наук. статей / За ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л.Бошицького. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М.Корецького НАН України, 2002. – С.209.
35. Інтелектуальна власність в Україні: нормативно-правові акти /За ред. В. Л.Петрова.-К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999. – 478 с.

36. Ієвіня О. В., Мироненко В. П., Павловська Н. В., Пилипенко С. А. К: Право, 2001 – 200 с.
37. Інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення: Навч. посібник. – К.: КНТ, 2007. - 264с.
38. Интеллектуальная собственность. Основные материалы / Перевод с англ. – Новосибирск, 1993.- 234 с.
39. Еременко В. Содержание и природа исключительных прав (интеллектуальной собственности) // Интеллектуальная собственность. – 2000. - № 4. – С. 28-38.
40. Как рассчитать цену лицензии (практическое пособие). М.:
41. "ДЖИПЛА Лтд", 1996. 40 с.
42. Каспер Дж. Веркман. Товарные знаки: создание, психология, восприятие. М:1987. – 178с.
43. Кашинцева О. Визначення правового статусу громадянина-підприємця як суб'єкта права на знак для товарів і послуг // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1999.-№ 1. – С.54-55; Мельник О. Товарний знак та його ознаки // Право України. – 1999. - № 2. – С. 22-29
44. Киселева Т. С. Исследование технического уровня объектов техники на различных этапах их создания и освоения: Учебное пособие. – М.: ВНИИПИ, 1990. – 73 с.
45. Коняев Н.И. Право на товарный знак и промышленный образец. Куйбышев: 1984.-100 с.
46. Кравец Л. Г. Патентно-информационный анализ. – М.: ИНИЦ, 2000. – 45 с.
47. Кравец Л. Г., Кузнецов Ю. Д., Молчанова А. А. Патентно-информационное обеспечение конкурентной разведки. — М.: ИНИЦ Роспатента, 1999. — 59 с.
48. Кравец Л.Г. Патентно-информационный анализ. — М.: ВНИИПИ, 1997.

49. Кравец Л. Г. Влияние сертификационных знаков на инновации и торговлю. 98.03.12. // Патентное дело. Дайджест российской и зарубежной прессы. – 1998. - № 3. – С. 29.
50. Кравченко О., Подоляка С. «Система органів управління в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності»// Інтелектуальна власність. – 2004, № 1 – С. 3-7
51. Коссаk В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. – К.: Істина, 2007.- 208с.
52. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності: Навч. Посібник – Харків:ХНАМГ, 2008 – 149 с.
53. Левічева О. Д. Експертиза об'єктів промислової власності заявки на торговельні марки. – К.: Ін-т інтел. вл. і права, 2004. – 116 с.
54. Мельникова Л. И., Романова Н. И., Столяров А. М. Патентные исследования на различных этапах создания и освоения объектов техники: Учебное пособие. — М.: ВНИИПИ, 1987. – 128 с.
55. Мельников В. М. [Числа в качестве товарных знаков]. 95.02.16. // Патентное дело. Дайджест российской и зарубежной прессы. – 1995. – № 2. – С. 42
56. Мельников В. М. Нетрадиционные виды товарных знаков. 96.12.11. // Патентное дело. Дайджест российской и зарубежной прессы. – 1996. - № 12. – С. 21-23.
57. Мэггс П. Б., Сергеев А. П. Интеллектуальная собственность. – М.: Юристъ, 2000. – С. 350-351.
58. Методические рекомендации по проведению патентно-конъюнктурных исследований. – М.:ВНИИПИ, 1990. – 40 с.
59. Минков А. М., Международная охрана интеллектуальной собственности. – СПб: Питер, 2001. – С. 248-283
60. Муринсон Э. А., Поляков В. А., Шендеров В. З. Методическое пособие по анализу динамики изобретательской активности. – М.: ВНИИПИ, 1986. – 52 с.

61. Мухопад В. И., Захматова М. Р., Булатова В. А. Основы изучения отраслевой конъюнктуры. – М.: НПО Поиск, 1992.- 61 с.
62. Мухопад В. И. Международная торговля лицензиями (учебное пособие). М.: ВНИИПИ, 1994. С.57-71.
63. Ніколаєнко Л. І. “Захист інтелектуальної власності в Україні та угода ТРІПС”, Перспективи та актуальні проблеми правової охорони і ринкового використання інтелектуальної власності: Тези доповідей науково-практичного та інформаційно-консультативного семінару, Харків, 24 лютого 2000 р. – Харків: Харк. Держ. політехн. Ун-т, 2000.– 306 с.
64. Основы интеллектуальной собственности. – К.: Ин Юре, 1999. –580 с
65. Охрана промышленной собственности в Украине: Монография / под ред. О. Д. Святоцкого, В. Л. Петрова. – К.: Ин Юре, 1999. – 400 с.
66. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навч. закладів / за заг. ред. О. А.Підпригори, О. Д. Святоцького, – К.: Видавничий дім «Ін-Юре», 2002, – 624 с.
67. Павлов С. А. Конкурентоспособность товара и правовая охрана промышленной собственности //Патенты и лицензии. — 1991. — № 5. — С. 1—5.
68. Патентування винаходів в іноземних державах: практичний посібник / Л. І. Ніколаєнко, І. Ю. Кожарська, В. С. Радомський, С. Й. Полачек – 1999.- 122с
69. Патентування винаходів в Україні, П. П. Крайнев, Л. І. Роботягова, І. І. Дятлик, 2000.- 340с.
70. Підпригора О. Проблеми системи законодавства України про інтелектуальну власність// Інтелектуальна власність. – 2000, №3. – с. 3-14
71. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ За ред. О. А.Підпригори, О. Д.Святоцького. – К.: Видав. дім «ІнЮре», 2002. – с.624

72. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре" - 2004.-200 с.
73. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: ПБОЮЛ Гриженко Е. М., 2001. – С. 51
74. Скорняков Э. П. Как оценить коммерческую значимость изобретения. М.: ВНИИПИ, 1996. - 58 с.
75. Торговля лицензиями: как это делается (сборник практических рекомендаций). М.: "ДжИПЛА Лтд", 1993. - 80 с.
76. Торгові аспекти права інтелектуальної власності. Збірка вибраних міжнародних матеріалів. – К., 1999. – 122 с.
77. Штумпф Г. Договор о передаче ноу-хау (перевод с немецкого). М.: Прогресс, 1976. – 86 с
78. Штумпф Г. "Лицензионный договор" (перевод с немецкого). М.: Прогресс, 1988. – 194 с
79. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності / Навчальний посібник –К.: «ІВП», 2005, – 108 с.
80. www.zakon.gov.ua

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Бубенко Павло Трохимович,
Величко Вікторія Валеріївна,
Глухарєв Сергій Миколайович**

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Відповідальний за випуск: П. Т. Бубенко

Редактор О. В. Тарасюк

Комп'ютерне верстання: О. А. Балашова

Дизайн обкладинки: Т. Є. Ключко

Підп.до друку 09.11.2010
Друк на ризографі
Тираж 500 пр.

Формат 60x80/16
Ум.друк. арк. 9,0
Зам №

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул.. Революції, 12, м. Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4064 від 12.05.2011 р.